

**TÜRKİYE’DE SUÇ SOSYOLOJİSİ AÇISINDAN
DENETİMLİ SERBESTLİK UYGULAMASI VE SOSYAL UYUM**

(Yüksek Lisans Tezi)

Esra AKYÜZ

Kütahya – 2019

T.C.
KÜTAHYA DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Sosyoloji Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**TÜRKİYE’DE SUÇ SOSYOLOJİSİ AÇISINDAN DENETİMLİ
SERBESTLİK UYGULAMASI VE SOSYAL UYUM**

Danışman:
Dr. Öğr. Üyesi Esra IŞIK

Hazırlayan:
Esra AKYÜZ

Kütahya – 2019

Kabul ve Onay

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Sosyoloji Anabilim/Anasanat Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ ÇALIŞMA RAPORU olarak kabul edilmiştir.

Başkan.....

(İmza)

Dr. Öğr. Üyesi Esra IŞIK

Üye.....

(İmza)

Dr. Öğr. Üyesi Zeynep HİÇDURMAZ

Üye.....

(İmza)

Dr. Öğr. Üyesi Ejder ULUTAŞ

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

İmza

Doç. Dr. Ayhan KAHRAMAN

Enstitü Müdürü

Bilimsel Etik Bildirimi

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım “Türkiye’de Suç Sosyolojisi Açısından Denetimli Serbestlik Uygulaması ve Sosyal Uyum” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlandığı aşamaya kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığımı, bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

...../...../2019

Esra AKYÜZ

Özgeçmiş

20 Haziran 1989 yılında Çorum'da doğdu. İlk, orta ve lise eğitimini Çorum ilinde tamamladıktan sonra 2008 yılında lisans eğitimine başladığı Dumlupınar Üniversitesi sosyoloji bölümünden 2011 yılında mezun oldu. Aynı yıl sosyoloji bölümünde Sosyoloji Anabilim Dalında yüksek lisansa başladı. 2013 yılında Adalet Bakanlığı bünyesinde yer alan Gebze Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'ne sosyolog olarak atandı ve halen Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığında göreve devam etmektedir.

ÖZET

SUÇ SOSYOLOJİSİ AÇISINDAN DENETİMLİ SERBESTLİK UYGULAMASI VE SOSYAL UYUM: ANKARA ÖRNEĞİ

AKYÜZ, Esra

Yüksek Lisans Tezi, Sosyoloji Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğretim Üyesi Esra IŞIK

Haziran, 2019, 144 sayfa

Toplumsallaşma sürecinde birey yaşadığı toplumun değerlerine ve kültürüne uyum sağlamaya ve bu kapsamda toplumun kendisinden beklediği davranış kalıplarını içselleştirmeye çalışmaktadır. Ancak bu şekilde toplumsal uyum sağlanmış olacaktır. Bireylerin sosyalleşme sürecinin olumsuz sonuçlanması suç ve sapma davranışına neden olabilmektedir. Bu bağlamda sosyal bir problem olarak suç ve toplumsal bir tepki olarak ceza kavramları suç sosyolojisi açısından ele alınarak hükümlülerin toplumsal uyumlarında cezanın infazının bir şekli olarak denetimli serbestlik uygulaması incelenmiştir.

Bu çalışmanın temel amacı, Türkiye’de denetimli serbestlik uygulamasının hükümlülerin toplumsal hayata katılımlarındaki etkisinin sosyolojik olarak analiz edilmesidir. Bu bağlamda denetimli serbestlik ile erken salıverilen hükümlülerin sosyo-demografik özelliklerini belirlemek, bu özellikler ile suç ve sosyal uyum hususlarında ne gibi sorunlarla karşılaştıklarını anlamak ve denetimli serbestlik uygulaması kapsamında yürütülen çalışmaların hükümlülerin sosyal uyumuna katkısını incelemektir.

Çalışmanın amacına uygun olarak Ankara Denetimli Serbestlik Müdürlüğü’nde denetimli serbestlik uygulaması kapsamında erken salıverilen 50 hükümlü ile derinlemesine görüşme yapılmıştır. Yapılan görüşmelerde yarı yapılandırılmış form aracılığıyla ve görüşme esnasında gözlem yapılarak veri toplanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Suç, Sapma, Ceza, Onarıcı adalet, Denetimli Serbestlik, Suç Sosyolojisi, Sosyal Uyum.

ABSTRACT**IN TERMS OF CRIMINAL SOCIOLOGY PROBATION PRACTICES AND
SOCIAL COHESION: EXAMPLE OF ANKARA****AKYÜZ, Esra****Master Thesis, Department of Sosyology****Supervisor: Asst. Prof. Esra IŞIK****June, 2019, 144 pages**

In the process of socialization, the individual tries to adapt to the values and culture of the society he lives in and to internalize the behavior patterns he expects from the society. Only in this way will the social cohesion be achieved. Negative results of the socialization process of individuals can lead to crime and deviation behavior. In this context, as a social problem, the concepts of punishment as a social and social response were examined in terms of the sociology of crime and probation practice was examined as a form of execution of punishment in convicts' social harmony.

The main aim of this study was convicted of the probation implementations in Turkey is to analyze the sociological impact of their participation in social life. In this context, to determine socio-demographic characteristics of convicts under probation measure, to understand what problems they face with crime and social adaptation and to understand the contribution of the studies conducted within the scope of probation to the social adaptation of convicts.

In line with the purpose of the study, in-depth interviews were conducted with 50 convicts with conditional release within the scope of probation in Ankara Probation Center. In the interviews, data were collected via semi-structured form and observation during the interviews.

Keywords: Crime, Deviation, Punishment, Probation, Social Adaptation, Criminal Sociology.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM SUÇ VE SAPMA KAVRAMLARI

1.1. SUÇ	4
1.2. SAPMA	7
1.3. CEZA	10
1.4. ONARICI ADALET	12
1.5. SUÇ KATEGORİLERİ	12
1.5.1. Şiddet ve Adam Öldürme İle İlgili Suçlar	13
1.5.2. Mala Karşı İşlenen Suçlar	14
1.5.3. Mağduru Olmayan Suçlar	14
1.5.4. Organize Suçlar	15
1.5.5. Profesyonel Suçlar	15
1.6. SUÇ TEORİLERİ	16
1.6.1. Biyolojik Suç Teorileri	19
1.6.2. Psikolojik Suç Teorileri	20
1.6.3. Sosyolojik Suç Teorileri	22
1.6.3.1. Yapısal Fonksiyonalist ve Anomi Teorisi	22
1.6.3.2. Sosyal Düzensizlik ya da Suç Ekolojisi Teorisi	25
1.6.3.3. Gerilim Teorisi	30
1.6.3.4. Alt kültür Teorisi	33
1.6.3.5. Kontrol Teorisi	35
1.6.3.6. Sosyal Öğrenme Teorisi	37
1.6.3.7. Etiketleme Teorisi	38
1.6.3.8. Çatışma Teorisi	41
1.7. SOSYALLEŞME VE SOSYAL UYUM	42
1.7.1. Sosyalleşme Araçları	44
1.7.2. Sosyal Uyum ve Denetimli Serbestlik Uygulaması	46

İKİNCİ BÖLÜM DENETİMLİ SERBESTLİK

2.1. DENETİMLİ SERBESTLİK SİSTEMİ	49
2.2. TARİHSEL GELİŞİMİ	52
2.3. DÜNYADA DENETİMLİ SERBESTLİK UYGULAMALARI	55
2.3.1. Amerika Birleşik Devletleri	55
2.3.2. İngiltere	58
2.3.3. Belçika	59
2.3.4. Fransa	59
2.3.5. Almanya	60
2.3.6. İsviçre	60
2.3.7. Hollanda	60
2.4. TÜRK CEZA İNFAZ SİSTEMİNDE DENETİMLİ SERBESTLİK UYGULAMALARI	61
2.4.1. Osmanlı Dönemi	61
2.4.2. Cumhuriyet Dönemi	63
2.4.3. Denetimli Serbestlik Uygulamaları	67
2.4.3.1. Denetimli Serbestlik Teşkilat Yapısı	70
2.4.3.2. Mahkemeler Tarafından Verilen Denetimli Serbestlik Kararları	78
2.4.3.2.1. Denetimli Serbestlik Tedbiri Uygulanarak Cezaların İnfazı (Şarta Bağlı Erken Tahliye (CGTİHK 105/A)	85

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

3.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU	91
3.2. ARAŞTIRMANIN AMACI	91
3.3. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ	92
3.4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	92
3.5. ARAŞTIRMANIN KAPSAM VE SINIRLILIKLARI	93
3.6. ARAŞTIRMA BULGULARI VE DEĞERLENDİRİLMESİ	93
3.6.1. Hükümlülerin Demografik Özellikleri	93
3.6.1.1. Cinsiyet Durumları	93
3.6.1.2. Yaş Durumları	94
3.6.1.3. Eğitim Durumları	96
3.6.1.4. Medeni Durumları	96

3.6.1.5. Çocuk Sahibi Olma Durumları	96
3.6.1.6. Gelir Durumları	97
3.6.1.7. Başka Bir Gelir Kaynağı	98
3.6.1.8. Alkol veya Uyuşturucu Madde Bağımlılık Durumları	99
3.6.1.9. Ailede Alkol veya Uyuşturucu Madde Bağımlılığı Durumları	99
3.6.1.10. Aile Üyelerinden Birinin Sabıkalı Olma Durumları	99
3.6.2. Suçu Tanımlama Durumları	100
3.6.3. Pişmanlık Durumları.....	101
3.6.4. Suçun Mağduriyet Yaratma Durumu	101
3.6.5. Toplumsal Etiketleme	102
3.6.6. Suça Karışmadaki Temel Etkenler	103
3.6.7. Suç Türü	105
3.6.8. Cezaya İlişkin Yaklaşım	106
3.6.9. Cezaevinde Geçirilen Süre	107
3.6.10. Cezaevine İlişkin Algı	107
3.6.11. Denetimli Serbestliğin Yeniden Suça Karışmayı Önleme Etkisine İlişkin Görüşleri	110
3.6.12. Denetimli Serbestliğin Sosyal Hayata Etkisine İlişkin Görüşleri	111
3.6.13. İyileştirme Çalışmalarının Faydasına İlişkin Görüşleri	113
3.6.14. Kamu Hizmeti Yükümlülüğüne İlişkin Görüşleri	114
3.6.15. Diğer Yükümlülüklerle İlişkin Görüşleri	115
3.6.16. Denetimli Serbestliğe İlişkin Görüşleri	117
3.6.17. Denetimli Serbestliğin Faydasına İlişkin Görüşleri	118
3.7. ARAŞTIRMANIN SONUÇLARI	119
SONUÇ.....	123
EKLER	125
KAYNAKÇA	134
DİZİN	143

ŞEKİLLER LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 1.1: Şehrin Bölünmesi	30
Şekil 2.1: Denetimli Serbestlik Merkez Teşkilatı.....	70
Şekil 2.2: Denetimli Serbestlik Taşra Teşkilatı	73
Şekil 2.3: Denetimli Serbestlik Dosya Sayılarının Yıllara Göre Dağılımı (DSDB, 2019).....	79

KISALTMALAR

CMK	Ceza Muhakemesi Kanunu
CGTİHK	Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun
CTE	Ceza ve Tevkifleri Genel Müdürlüğü
ÇKK	Çocuk Koruma Kanunu
DS	Denetimli Serbestlik
DSDB	Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı
DSHK	Denetimli Serbestlik Hizmetleri Kanunu
DSHY	Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği
HAYDE	Hayat için Değişim Programı
SAMBA	Sigara Alkol ve Madde Bağımlılığı Farkındalık Programı

TEZ METNİ

GİRİŞ

Sosyal bir olgu olarak suç ve ceza insanlık tarihi kadar eski ancak modern toplumların hala tartıştığı temel konulardandır. Bir tek disiplinin açıklamada yeterli kalmayacağı bu kavramlar tarih, hukuk, sosyoloji, psikoloji, biyoloji vb. birçok disiplinin çalışma konusunu oluşturmaktadır. Suçun ne olduğu, suç tanımlamalarında nelerin esas alındığı, suçun etki alanı, suça verilen tepki vb. sorulara her disiplin kendi çerçevesinde yanıt bulmaya çalışmaktadır.

Suç ve sapma kavramlarını, bireyin sosyalleşme sürecinde yaşanan olumsuz durumların sonucu olarak ele aldığımızda bireyin yeniden sosyalleşmesinde toplumsal yaptırım da önemli olmaktadır. Modernleşme ile suça verilen bir tepki olarak ceza ve cezanın nasıl infaz edileceği de tartışılan konulardan biri olmuştur. Özellikle insancıl bir cezalandırma anlayışı ile alternatif cezalandırma arayışının bir sonucu olarak ortaya çıkan denetimli serbestlik uygulaması, bireylerin toplumsal hayattan koparılmadan cezalandırılmalarını esas alması ile sosyolojisinin de ilgi alanına girmektedir. Suçu, nedenleri ve sonuçları bakımından sosyal bir olgu olarak ele aldığımızda ceza ve cezanın uygulanma şekli ile denetimli serbestlik de sosyal bir olgu olarak ele alınabilir. Nitekim toplumsal bir problem olan; ceza infaz kurumlarının doluluk oranlarının sürekli artması, infaz maliyetinin yüksek olması, hapsedilmeye alternatif etkili bir denetim ve takip sistemine ihtiyaç duyulması ve yeniden suça karışmanın önlenmesi gibi durumlarının bir sonucu şeklinde denetimli serbestlik sistemi ortaya çıkmıştır.

Denetimli serbestlik, kökeni Amerika ve Avrupa'ya dayanan, suçlunun ıslahında suçun hem nedeni hem de mağduru olan toplumun desteğini alan bir sistem olarak karşımıza çıkmaktadır. Türk ceza infaz sisteminde ise Avrupa'daki uygulamaların örnek alınması ile 2005 yılında kanunlaşarak yürürlüğe girmiştir. Ülkemizde on yılı aşkın süredir uygulanmaya devam eden bu sistemin de gelişmeye açık dinamik bir yapısı vardır. Özellikle son yıllarda bazı kanunların da yürürlüğe girmesiyle denetimli serbestlik sisteminin kapsamı her geçen gün daha da genişlemektedir. Bu nedenle sistemin yeterliliği ve geliştirilmesi de üzerine çalışılması gereken başlıca konulardan bir tanesidir.

Tüm bu söylemlerin ışığında çalışmada; denetimli serbestlik sistemini ele alarak sistemin hükümlülerin toplumsal hayata uyum süreçlerindeki rolünü irdeleyerek sistemin hükümlülerin hayatlarına olumlu ve olumsuz etkilerine bakılmıştır.

Bu çalışmada, dinamik bir yapıya sahip olan denetimli serbestlik sisteminin günümüzün en temel sorunlarından biri olan suç ve ceza olgularına getirdiği bakış açısı ile hükümlülerin sosyal uyum süreçlerinde ne denli etkili olduğu değerlendirilmiştir.

Özellikle hükümlülerin ceza infaz kurumlarından salıverilme sonrası toplumsal hayata yeniden uyum sağlaması ve yeniden suça karışmasının önlenmesi noktasında sosyal destek mekanizmalarının işletilmesi aynı zamanda cezanın toplum içinde infaz edilmesi hususlarında denetimli serbestlik uygulaması önemli bir etkiye sahiptir.

Günümüzde hükümlülerin dış dünyaya uyumlarında, alternatif ceza infaz sistemlerinin ve bu bağlamda gerçekleştirilen iyileştirme çalışmalarının suçla mücadelede yeri yadsınamaz hale gelmiştir. Bu nedenle denetimli serbestlik sistemi için, suç ve ceza gibi eski sorunlara çağdaş toplumların güncel çözümüdür diyebiliriz.

Söz konusu çalışma, üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde suç ve ceza terimlerinin kuramsal ve kavramsal çerçevesi incelenmiştir. Bu anlamda; suç, sapma ve cezaya ilişkin çeşitli tanımlamalara yer verilerek suçlu davranışı açıklamaya çalışan teoriler ele alınmıştır. İkinci bölümde, denetimli serbestlik kavramı açıklanmaya çalışılmış, tarihsel süreçte denetimli serbestlik uygulamaları ve bazı ülkelerdeki uygulama örneklerine yer verilmiştir. Ayrıca Türkiye'deki denetimli serbestlik sisteminin tarihsel süreci ele alınarak günümüzdeki uygulamalar ve karar türlerine ilişkin açıklamalara yer verilmiştir. Üçüncü bölümde ise, araştırmanın metodolojisine yer verilerek araştırmanın bulguları ile hükümlülerin toplumsal hayata yeniden uyum sağlama süreçlerinde denetimli serbestlik sisteminin sosyolojik bir değerlendirmesi yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SUÇ VE SAPMA KAVRAMLARI

1.1. SUÇ

Birey ve toplum denildiğinde toplumsal düzen sorunu da beraberinde gelecek olan kavramlardandır. İnsan toplumsal bir varlıktır önermesi ile hareket edersek kural ve şartlarını kabul edebileceği bir gruba veya güruha ait olma isteği tarih boyunca insan davranışlarında görülmüştür. Öyleyse insan ait olduğu grubun veya toplumun kurallarına uymaz ya da başkaldırırsa ne olur? İşte toplumsal düzen dediğimiz şey bozulmaya başladıkça ve uyumsuzluklar arttıkça toplumsal çözülme gerçekleşebilir. Peki, toplumsal kuralları kim ve nasıl belirlemektedir. Comte ve Spencer'ın "bütün onu meydana getiren tek tek bireylerin toplamından fazladır" ifadesinden yola çıkarak birçok sosyolog için toplum, farklı zaman ve mekânlarda tekrar tekrar ortaya çıkan kurumsallaşmış tavır, inanç ve davranış modellerinden oluşan bir küme veya sistemdir. (İçli, 2012: 499)

İnsan, topluluk halinde yaşamaya başladığı tarihsel süreçten günümüze kadar hem toplumu yaratan, hem o kuralları belirleyen hem de o kurallara uymayan varlık olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumsal düzen de toplumun çoğunluğunun kabul ettiği kural, norm ve değerler etrafında oluşmaktadır. Bu norm ve değerler hiçbir zaman kesin ve kalıcı olmamıştır ancak sürekli değişen dinamik bir yapıdan da söz edemeyiz elbette. Zaman ve mekânsal koşullar içerisinde fikir birlikleri olduğu gibi fikir ayrılıkları da olmuş, bunların neticesinde bazen kısmen bazen de büyük sosyal değişimlerle toplumların norm ve değerleri de değişime uğramıştır. Dolayısıyla suçun meydana gelebilmesi için toplumsal bir alanda hukuka aykırı bir davranışın meydana gelmesi gerekmektedir (Evcim, 2011: 11).

Toplumun en temel sorunlarından biri olan suç, özellikle toplumsal düzen ile birlikte daha çok gün yüzüne çıkmıştır. Bireylerin bir arada yaşamaya başlaması ile ortaya çıkan toplumsal düzen konusu, beraberinde birçok soruyu da getirmiştir. İnsanı her ne kadar toplumsal bir varlık olarak kabul etsek de bir arada yaşayan bireyler arasında anlaşmazlıklar, çatışmalar, fikir ayrılıkları ve sorunların meydana gelmesi kuşkusuz kaçınılmazdır. Suç kavramı, her ne kadar daha çok hukuki terminolojide yer alsada da, birçok disiplini içinde barındırarak sosyal bilimlerin de inceleme alanına girmektedir. Hukuksal anlamda suç, kanunda açıkça belirtilen, yapılması veya

yapılmaması halinde karşılığında cezai bir yaptırım öngörülen her türlü davranış olarak görülmektedir (Güçlü ve Akbaş, 2016: 24).

Sosyolojik bakış açısı ile suç; toplumsal sistemin korunması için, baskılanması gereken veya gerekli varsayılan bir anti sosyal davranıştır (İçli, 2007: 23). Marshall ise sosyolojik olarak suçu “Kişisel alanı aşırp kamusal alana giren yasak olan kural ya da yasaları çiğneyen, buna bağılı olarak meşru cezaların ya da yaptırımların uygulandığı ve kamusal bir otoritenin müdahalesini gerektiren fiiller” şeklinde tanımlamaktadır (Marshall,2005:702). Buradan hareketle suç, toplumsal yapının korunmasına hizmet eden hukuk kuralları ile çerçevenilmiş toplumsal kabule aykırı eylemler bütünüdür diyebiliriz.

Suç sosyolojisi açısından suçu nedensel bir ilişkinin sonucu olarak açıklayan İçli, suçun toplumsal şartlardan bağımsız ele alınamayacağını, nitekim bazı şartların bazı suçları beraberinde getireceğı ve suçun kaçınılmaz bir sonuç olacağını ifade etmektedir (İçli, 2007: 500). Öyleyse suç eyleminin karşılığında toplumun korunması amacıyla bir yaptırımın varlığı kaçınılmazdır. Dönmezer ve Erman cezayı; “suç işleyen kişiye çeşitli yapıcı amaçları gerçekleştirmek için uygulanan ve esasında kişiyi birtakım yoksunluklara tabi kılan bir müeyyidedir.” şeklinde açıklamışlardır (Dönmezer ve Erman 1987:4).

Tüm toplumlar, kültürel değer yargılarına ve grubun yararına olduğuna inanılan inançlara sahiptir. Örneğin, sapkınlığın tanımlanmasındaki kültürel göreceliliğe rağmen, antropologlar, tüm kültürlerde var olan bir dizi kültürel evrensel-pratik ya da adet tanımlamıştır. İncelenen tüm kültürlerde, gelişigüzel yalan söyleme, aldatma, çalma ve öldürme üzerine benzer değerlere sahip oldukları görülmektedir. Dolayısıyla toplumlar, temelde kurallar veya öngörülen davranış biçimleri olan normlar oluşturarak değerlerini korumaktadır (Hagan, 2010: 6-7).

Bütün toplumlar bu değer yargılarını korumak adına çeşitli tepkiler geliştirmişlerdir. Durkheim de suçu, toplumun verdiği tepkiye göre tanımlamaktadır. Buna göre; geçmişteki, gelecekteki ve günümüzdeki tüm toplumlarda suç, toplumun bütün üyelerince dışlanan davranış olarak ele alınmaktadır. Zira kültürel, bölgesel ve zamansal farklılıklar yadsınamaz ancak suçun tüm toplumlarda en temel ortak özelliğı

toplumun tüm üyelerince dışlanmış olmasıdır. Durkheim'e göre suç, sağlıklı bilinç sahibi bireylerin duygularını incitmektir (Durkheim, 2014: 102-103).

Türk Dil Kurumu Sözlüğünde ise suç kavramının ilk anlamı; törelere, ahlak kurallarına aykırı davranış, ikinci anlamı hukuksal terim olarak; yasalara aykırı davranış, cürüm şeklinde açıklanmıştır (www.tdk.gov.tr, 2019).

Genel olarak suç, toplumsal normları ihlal eden herhangi bir davranış olarak tanımlanmaktadır. Kriminologlar suçu tanımlarken ahlaki suç ve kanuni suç arasında bir ayırım yapmaktadırlar. Ahlaki bağlamda yasak olarak tanımlanan eylemler, “kötüler yasak olduğu için kötü olanlara atıfta bulunur” mantığı ile açıklanmaktadır. Yani bu tür davranışlar kendi içinde kötü olarak görülmez, sadece ihlal olarak tanımlanmaktadır. Örneğin, trafik ihlalleri, kumar oynama, kamu düzenini bozan suçlar vb. Bu tür yasalar, toplumsal hayatı düzenlemek ve insanlara hayatı daha öngörülebilir hale getirmek amacıyla uygulanmaktadır. Öte yandan, kanuni suçlar “kendi içinde kötü davranışlar” olarak ele alınmakta, daha fazla yasaklamalar üzerinde geniş çaplı bir fikir birliği olan yasaklı davranışlar olarak yaptırımla karşılık görmektedir (Hagan, 2010: 6-7).

Tarihsel süreç içinde suçun şekli özellikleri zamana ve mekâna göre değişmiş ancak asli özelliği zaman ve mekândan bağımsız olarak kalmıştır. Dolayısıyla hangi dönemde hangi coğrafyada olursa olsun insanın olduğu her yerde suçun meydana gelme ihtimali hep var olmuştur. Ancak, suçun tarih içindeki seyri dikkate alındığında birbirleriyle bağlantılı bazı gelişmelerin suçun ortaya çıkmasında etkili olduğunu ifade eden Göver ve Şenol, bu gelişmeleri şöyle sıralamaktadır: yerleşik hayata geçiş, artı değer üretimi, yazının icadı, özel mülkiyetin kurumsallaşması, sanayi devrimi, küreselleşme ve dijital teknolojilerin ortaya çıkması (Göver ve Şenol, 2017: 194-195). Sıralanan bu gelişmeler dünya tarihinde karşılıklı olarak pek çok değişim ve dönüşüm yaratarak toplumların kendi değer yargılarının oluşmasında dolayısıyla da sapma ve suç tanımlarının ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.

Suçun ortaya çıkmasına zemin hazırlayan bu temel gelişmelerden hareketle Göver ve Şenol'un tespiti şöyledir; “şahsa karşı işlenen suçlar ilk insandan bu güne; mala karşı işlenen suçlar ise özel mülkiyet kavramından sonra ortaya çıkmıştır. Toplumlar karmaşılaştıkça ve geliştikçe suçlar da o oranda çeşitlenmiş ve karmaşık hale gelmiştir” (Göver ve Şenol, 2017: 202-203).

Öte yandan Edwin Sutherland suçu tanımlarken suç davranışının ciddiyetinden özellikle bahsedilmesine gerek olmadığını düşünmüştür. Zira ona göre halk, genel olarak suçun hep mağduru tarafından olaya bakmaktadır. Çünkü toplum, hemen hemen tüm suçların sonucunda dolaylı veya doğrudan zarar görmekte, suçun mağduru konumuna düşmektedir. Örneğin, vatana ihanet, hırsızlık veya kamu malına karşı işlenen suçlardan doğrudan, yakalama ve yargılama süreçleri, suçun yaygınlaşması nedeniyle oluşan huzursuzluk ve hatta terör eylemleri vb. ile dolaylı olarak zarar görmektedir. Bu anlamda bir toplumda yaşayan her bireyi bir suçun kurbanı olarak ele almaktadır (Sutherland, 1939: 24-25).

Suçun mağduru olarak halkın vicdanı, suçluların cezalandırılmasında dikkate alınması gereken bir unsur olmalıdır. Bu nedenle suç tanımlamalarında, genellikle suçlu davranışın karşılığında cezai bir yaptırım öngörülmektedir. Demirbaş da suçu tanımlarken “yasaklanan” veya “cezalandırılan” davranış olarak ele alır. Yani bir davranışın suç sayılabilmesi için karşılığında bir cezaya veya yasaklamaya hükmedilmesi gerektiği anlayışına tabidir (Demirbaş, 2014: 42).

Öyleyse toplumsal düzene uymama, bir sapma veya suç davranışını teşkil eder ise, insanlık tarihi kadar eski olan suç, günümüzde de toplumların temel sorunlarının başında gelmektedir. Dolayısıyla suç nedir, hangi eylemler suç sayılmaktadır? gibi soruların yanıtı da birden fazla olabilmektedir. Genel olarak suçu, ilkel dönemlerden günümüze kadar insanlığın toplumsallaşma sürecinde genel kabul görmüş değerlere aykırı davranış şekli olarak tanımlayabiliriz. Aynı zamanda suç tanımlarının hemen hemen hepsinde toplumsal normların ihlaline karşılık bir yaptırımın öngörüldüğü açıktır. Bu yaptırım kimi zaman sosyal dışlanma kimi zaman da bir cezai yaptırım olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla suç kavramını açıklarken ceza kavramını da açıklamak gerekmektedir.

1.2. SAPMA

Her ne kadar suç ve sapma benzer kavramlar olarak karşımıza çıksa da esasında suç ve sapma kavramlarının kapsamını iyi belirlemek gerekir. Zira, davranışın sonucunda cezai yaptırım uygulanan suç ile toplumsal yaptırım uygulanan sapma birbirinden farklı kavramlar olarak ele almak gerekir. (İçli, 2007: 21-23). Örneğin bir toplumda uyuşturucu madde kullanımı ayıplanabilecek bir davranış olarak herhangi bir

cezaya hükmedilmezken başka bir toplumda cezai bir yaptırım gerektiren davranış olabilir. Öyleyse suç ve sapma kavramları içinde bulunduğu toplumun normlarından bağımsız ele alınamaz.

Sosyolojik anlamda sapma, toplumda yürürlükte olan normların ihlal edilmesidir. Çoğunluğun ayıpladığı hatta cezalandırdığı davranışlardır. Sapma, var olduğu toplumun kültürüne, örfüne ve geleneklerine aykırı olabileceği gibi hukuk kurallarına da aykırı olabilmektedir. Sapma davranışına karşılık kimi zaman ayıplama, kınama vb. toplumsal tepkiler verilebileceği gibi kimi zaman da hukuksal yaptırımlar söz konusu olabilmektedir (Bal, 2016: 11). Bunu toplumun o dönemde kabul ettiği değer yargıları ve hukuk kuralları belirlemektedir.

Sapkınlık veya sapma, toplumdaki çoğunluğun eksantrik, sinir bozucu, tehlikeli, tuhaf ve iğrenç vb. olarak tanımladığı, normal toplumsal hoşgörü aralığı dışındaki davranışlardır (Hagan, 2010: 6-7).

İçli sapmayı, toplumda kültürün belirlediği örf adet gelenek görenek ve hukuk kurallarına uymayan davranış biçimleri olarak tanımlar (İçli, 2007: 21). Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere sapma toplumdan ve kültürden bağımsız ele alınabilecek bir kavram değildir. Bu nedenle sapkınlık bir taraftan uyumsuz bir davranış olarak kolayca tanımlanabilir görünürken, diğer taraftan bir toplumun veya grubun üyelerinin gerçekten neyi sapkın davranış olarak gördüğünü saptamak oldukça zordur.

Sapkınlık, çok değişik davranış türlerini kapsar ve neyin sapkınlık olarak tanımlanacağı grubun veya toplumun normlarına dayanır. Normlar, toplumlar veya aynı toplumdaki gruplar arasında farklılıklar arz edebilir ve zaman içinde değişebilmektedir. Dolayısıyla bir davranışın sapkın bir davranış olup olmadığının tanımlanması zamana, yere, topluma ve davranışı irdeleyenlerin tutumlarına bağlıdır (Browne,2015:228). Bu değişkenler altında belirlenen sapma davranışının karşılığı da toplumsal bir tepki şeklinde olmaktadır.

Toplumsal norm ve kural ihlali olarak tanımladığımız sapma davranışını, pratikte birçok insan çeşitli biçimlerde gerçekleştirmektedir. Çoğu insan iş yerinde kullanılan kırtasiye malzemelerini özel işleri için de kullanabilir veya bazen satın alınan bir ürünün parasını ödemeyi unutabilir. Ancak bu tarz davranışlar, toplum tarafından hemen sapkın olarak etiketlenmemektedir. Öyleyse her norm bir diğeri kadar önemli

olmayabilir. İşte sosyoloji de genelde büyük bir grup tarafından topluma saldırı olarak nitelendirilecek davranışlarla ilgilenmekte, bu tip davranışları sapma olarak tanımlamaktadır. (Özkalp, 2015: 384).

Goffman, “Birtakım değerleri paylaşan ve kişisel sıfatlar ve davranma şekillerine ilişkin belli bir toplumsal normlar bütününe riayet eden bir grup bireyden hareketle, bağlılık göstermeyi “sapkın”, bu eylemi ise “sapma” olarak tanımlamıştır (Goffman, 2018: 195).

Goffman sapkınlığı tanımlarken özellikle metropollerde farklı sapkın gruplarına dikkat çekmiştir. Bunlar kendilerine düşen toplumsal konumu açıkça reddeden hatta toplumun en temel kurumları olan aile, yaş hiyerarşisi, toplumsal cinsiyet, sınıf bariyerleri vb. ait dayatmalara karşı asi bir tutum sergileyen bireylerdir. Toplum bu kişileri marjinal olarak da tanımlamaktadır. Hatta kimi zaman bir alt topluluk olarak bir araya geldiklerinde hususi bir sapkın tipini oluşturarak toplumsal sapkınlar olarak nitelendirilebilirler. Bu gruplara, çingeneler, uyuşturucu bağımlıları, suçlular, fahişeler, eşcinseller, bohem kişiler ve sahne dünyasından kişiler örnek verilebilir. Sapkın davranışı toplumun genel kabul görmüş değerlerine aykırı davranmak olarak tanımladığımızda verilebilecek örnekleri çoğaltabiliriz. Aile kurmayı reddeden veya çocuksuz çiftler, çalışmak zorunda olmayıp sürekli seyahat eden zenginler, radikal cemaatçi gruplar gibi. Bu tiplerde bir tür toplumdan geri çekilme ve içe kapanma davranışı mevcuttur. Bu tip toplumsal sapkınlar toplumun biçtiği rolleri açıkça reddetmekte ve bu tip tavırlar, toplum tarafından bir nebze de olsa hoş görülmektedir. Hatta bu tip toplumsal sapkınlar, kendilerinin normallerle eşit ya da üstün olduklarını yaşadıkları hayatların daha değerli olduğunu düşünmektedirler (Goffman, 2018: 198-200).

Özetle sapma davranışını suçlu davranıştan ayıran en temel özelliğin toplumsal yaptırım olduğunu söyleyebiliriz. Yukarıda verilen tanımlar çerçevesince sapma toplumsal normlara daha genel bir uyumsuzluktan bahsederken suç ise, daha dar anlamda, sonucunda cezai bir yaptırımın varlığı kaçınılmaz olan eylemlerdir. Bu nedenle sapma daha genel bir tanımlamadır, her suç aynı zamanda bir sapma olabilirken her sapma bir suç eylemini oluşturmamaktadır.

1.3. CEZA

Sosyal düzen toplumun normlarına ve kurallarına uyma ile sağlanır. Sosyal düzenin sağlanmasında temel nokta bu kurallara uymayı sağlayan zorlayıcı bir tarafın varlığıdır (Korkmaz ve Kocadaş, 2015: 22). Bu zorlayıcı taraf ise toplumsal yaptırımlardır.

Yaptırım toplumdaki normlara uymanın ya da karşı çıkmanın bir sonucudur. Yaptırım kavramı çoğunlukla olumsuz anlamda (kınanma, acı çekme, mahkum olma vb.) kullanılsa da norma uymanın olumlu sonuçları da (onanma, sempati, ödül kazanma vb.) yaptırım olarak değerlendirilebilir (Korkmaz ve Kocadaş, 2015: 22). Ancak suç ve sapmayı açıklamaya çalışan yaklaşımların çoğunda ihlal edilen normun karşılığı olarak yaptırım kavramının olumsuz anlamına odaklanılmıştır. Dolayısıyla yaptırımın hukuk kuralları ile temellendirilmesine ceza diyebiliriz.

Sutherland suçu yasaların ihlali şeklinde tanımlamasına karşın cezayı da mevcut siyasi otoritenin insan davranışlarını kontrol etmek amacıyla ortaya koyduğu hukuksal kurallar olarak ifade etmektedir. Bu kuralların özellikleri, politik, özgül, istikrarlı olması ve cezai yaptırımlar içermesi sebebiyle insan davranışına ilişkindir. Dolayısıyla ceza hukukunun ihlali, hem aleni bir hareket hem de suçlu bir niyet gerektirmektedir (Sutherland, 1939: 10).

Ceza kavramının tarihsel süreçte kayda değer değişimler yaşadığını söyleyebiliriz. Ceza ilkel toplumlardan modern toplumlara kadar her dönemde kendine yer bulmuştur. Kimi zaman belli bir gruhun elinde kimi zaman da toplumun bütününe talebini yansıtan bir araç olmuştur. İlkel ceza hukukunda bilindiği gibi sadece Yunan ve Roma değil, aynı zamanda Çin, Hint, Mısır ve İbrani ceza hukuku da yer almaktadır. Bu hukuklar tarihsel süreçte birer aşama şeklindedir. Devlet ceza hukukuna gelinmeden önce kabile ve aşiret halinde yaşayan toplumların da kendi ceza hukukları olmuştur (Dönmezer ve Erman, 1987: 38).

Toplumlar geliştikçe cezaların niteliği de değişmekte ve gelişmektedir. Durkheim her ne kadar cezayı tutkulu bir tepkiden ibaret saysa da toplumların kültürel seviyesi azaldıkça cezaya verilen tepkinin de arttığını ifade eder. O halde modern toplumlar en azından bu ilkel tutumun bir nebze de olsa bastırılmış halidir diyebiliriz. Çünkü ilkel toplumlar sırf cezalandırmış olmak için cezalandırırlar, suçluya verilen

cezadan kendileri için bir yarar beklememektedirler (Durkheim, 2014: 116). Örneğin, antikçağda verilen en yaygın ceza sürgün iken, fiziksel olarak en ağır cezaya tabi tutulanlar ise çoğunlukla kölelerdir. İdam cezası ise suçüstü yakalanan hırsızlık suçlarında verilmekteydi (İçli, 2012: 531).

Cohen'e göre suç ve sapmanın sosyal kontrol metotlarında 18. yüzyıl başlarında yaşanan büyük değişim şöyledir; ilk olarak devlet sapma ve suç kontrolünde katılımını arttırmış, suç kontrol araçları merkezileşmiştir. İkinci değişim, sapma davranışında bulunanların değişik tipler ve kategorilerde farklılaştırılmasıdır. Üçüncü değişim, sapma davranışları ayrıştırılarak her bir türü için farklı kurumların inşa edilmesidir. Örneğin, ıslah evleri, barınma evleri, cezaevleri, akıl hastaneleri gibi kapatma amacına hizmet eden kurumlardır. Dördüncü değişim ise, cezalandırmanın fiziksel yerine zihinsel olmasıdır. Bu aşamada genel anlamda suça değil bireysel suça odaklanılarak suçun şahsiliği ilkesi sapmayı değerlendirilirken de benimsenmiştir (Akt. Korkmaz ve Kocadaş, 2015: 22).

Ceza, bozulan sosyal düzenin yeniden sağlanmaya çalışılmasıdır. Suç veya sapma ile sosyal düzeni bozan veya ondan uzaklaşan birey üzerinde kontrolü ceza ile mümkün kılarak yeniden sosyal düzene entegre olmasını sağlamaktır. Nitekim Türk Ceza Kanunu'nda cezanın amacı; "kişi hak ve özgürlüklerini, kamu düzen ve güvenliğini, hukuk devletini, kamu sağlığını ve çevreyi, toplum barışını korumak, suç işlenmesini önlemektir" şeklinde ifade edilmektedir (TCK, 2004: md.1).

İçli, cezanın uygulanmasında iki temel gerekçeden söz eder. Bunlardan biri suçlu kimse tarafından cezanın hak edilmesidir ki bu amaç öç ve intikam alma çerçevesindedir. Diğeri ise, suçtan vazgeçme yani suçu önleme, rehabilitasyon ve düzeltme amaçlarını içermektedir (İçli, 2012: 532).

Tarihsel süreç içerisinde sosyolojik olarak cezanın bu iki temel değişkeninden yola çıkarsak, cezai yaptırımların da bu iki temel esas üzerine kurgulandığını söylemek yanlış olmayacaktır. Modern toplumlarda cezalar daha çok suçu önleme amacına uygun yapılandırılmaktadır. Elbette ki cezanın temel amacı olan mağdurun ve toplumun öcünü almak ve bozulan adaleti kısmen de olsa sağlamakla birlikte suçluyu da ıslah etme amacını gütmektedir. Bu amaca hizmet eden günümüz ceza infaz kurumları ve

denetimli serbestlik sistemi daha ıslah edici ‐onarıcı adalet‐ anlayışına dayalı infaz sistemleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.4. ONARICI ADALET

Onarıcı adalet kavramı ABD, İngiltere, Avustralya gibi ülkelerde yaygın olan Anglo-Sakson geleneğine dayalı özellikle 1970’li yıllarda klasik ceza adalet anlayışının sorgulanmaya başlanmasıyla ortaya çıkmıştır (Töngür ve Çetintürk, 2018: 2-3).

Onarıcı adalet klasik cezalandırmadan çok onarmayı, düzenlemeyi ve iyileştirmeyi esas almaktadır. Bir nevi problem çözme yaklaşımı olarak ele alırsak çözüme farklı biçimlerde faili, mağduru, yargı organlarını ve toplumu dâhil etmektedir. Onarıcı adalet anlayışı, ilk olarak çocukları ceza muhakemesinin olumsuz taraflarından korumak amacıyla daha sonra da yetişkinlerde uygulanmaya başlanmıştır (Çiftcioğlu, 2015: 2).

Onarıcı adalet anlayışı her ne kadar yargılamanın birçok kısmında uygulanabilse de temel amaçlarından biri de tıkanan klasik ceza adalet sistemine hızlı ve alternatif bir çözüm getirmesidir. Bu açıdan denetimli serbestlik sistemini de onarıcı adalet anlayışının bir parçası olarak görebiliriz. Nitekim denetimli serbestlik, suçluyu/faili salt cezalandırmadan ziyade işlediği suça karşı farkındalık oluşmasını sağlayarak suçun sonuçlarına ilişkin sorumluluk almasına ve yeniden suça karışmamasına yardımcı olmayı, iyileştirmeyi içermektedir.

Denetimli serbestlik kapsamında belirlenen yükümlülükler ve iyileştirme çalışmaları ile yükümlülere, mağdurları anlamaları, kendi eylemlerinin sonuçlarına katlanmayı dolayısıyla mağdur ve fail arasında irtibatı sağlayan onarıcı adalet temelli bazı faaliyetlerle hem faile, mağdura verdiği zararı telafi etme, hem de mağdura, failin cezalandırılması sürecine katkıda bulunma imkânı sağlamaktadır (Yavuz, 2018: 67-68).

1.5. SUÇ KATEGORİLERİ

Suçla çalışanlar tarafından gerek istatistiksel gerek suçun işlenişi ve niteliği bakımından gerekse de nasıl işlendiği ve toplumun suçu nasıl gördüğü hususlarında suç ile ilgili çeşitli sınıflandırmalar yapılmıştır. Suçun homojen bir davranış biçimi olmamasından dolayı onu sınıflandırma çabaları da eskiye dayanmaktadır. Suçun ne

olup olmadığı üzerinde varılan fikir birliğinden sonra suçu sınıflandırma yoluna gidilmiştir. Buna göre, toplumun düzeni ile ters düşen toplum ve birey için tehlikeli olanlara cürüm, diğerlerine ise kabahat denilmiştir. Yani İçli'ye göre suçu sınıflamadaki ölçüt topluma verilen zarardır (İçli, 2007: 143).

Suçlar gibi suçu işleyenler de sınıflandırılmıştır. Örneğin; doğuştan suçlular, akıl hastası suçlular, itiyadı suçlular, tesadüfi suçlular ve ihtiras suçluları şeklinde sınıflandırmalar yapılmıştır (Demirbaş, 2014: 239). “Kriminolog William A. Bogner suçları, ekonomik suçlar, cinsel suçlar, politik suçlar ve diğer tür suçlar olarak sınıflamıştır” (Akt. İçli, 2007: 143).

Özkalp (2015: 396) ise sosyologların suçun nasıl işlendiği ve toplumun suçu nasıl gördüğü ile ilgili suçu sınıflandırdıklarını ifade etmiştir. Ona göre, şiddet ve adam öldürme ile ilgili suçlar, mala karşı işlenen suçlar, mağduru olmayan suçlar, organize suçlar veya beyaz yaka suçları, profesyonel kişilerce işlenen suçlar şeklinde tanımladığı beş başlık altında ele alabiliriz.

1.5.1. Şiddet ve Adam Öldürme İle İlgili Suçlar

Şiddet suçları hemen hemen bütün toplumlarda ortak olan ve cezalandırılması gereken bir suç türüdür. Özellikle adam öldürme suçu cezai bir yaptırımla karşılaşmaktadır. Kişiye karşı şiddet (fiziksel saldırı gibi), soygun (şiddet veya şiddet tehdidiyle çalma) ve cinsel suçlar (tecavüz ve cinsel saldırı dâhil) da şiddet suçları arasında sıralanmaktadır (Clarke, 2013: 2).

Umut Vakfı'nın özellikle 2015'ten günümüze kadar yaptığı şiddet suçlarına ilişkin istatistik raporlamaları, medyaya yansıyan şiddet ve silahlı şiddet haberleri baz alınarak hazırlanmaktadır. Buna göre Türkiye'de 2015 yılında 2 bin 175 silahlı olay, 2018 yılında 3 bin 679 olay basına yansımıştır. Bu olaylar yaralama ve öldürme ile sonuçlanmaktadır. Medyaya yansıyan haberlere göre, 2015 ile 2018 yılları arasında silahlı şiddet vakaları %69 artış göstermiştir (Umut Vakfı, 2018).

Şiddet ve adam öldürme suçlarının en belirgin özelliklerinden birisi de fail ve mağdur arasındaki yakın ilişkidir. Ölüm, tanınan bir kişiden gelmektedir. Gönen'in “Öldürme Suçu İşlemiş Kadın ve Erkek Hükümlülerde Suç Motivasyonu ve Suça Etki Eden Faktörler” doktora araştırmasında mağdur ile yakınlık derecelerinin, örneklem

grubundaki kadınların yarıya yakınının eş, eski eş, imam nikâhlı eş, sevgili veya eski sevgiliyi öldürdüğü, erkeklerin ise, birinci sırada sosyal tanışıklığı olduğu kişileri, ikinci sırada yabancıları öldürdüğü görülmüştür (Gönen, 2015: 107).

Genel olarak bu sınıflandırmada; kasten adam öldürme, kasten yaralama, yağma, aile içi şiddet, kan davaları vb. suçlar yer almaktadır.

1.5.2. Mala Karşı İşlenen Suçlar

Bu sınıflandırmadaki suçlar, birine ait olan herhangi bir malın çalınması veya mala zarar verilmesiyle ortaya çıkan suçlardır. Günümüzde en sık rastlanan suçların büyük bölümünü oluşturmaktadırlar.

Tüm dünyada şehir suçu olma niteliği olan hırsızlık suçu, ülkemizde de suç istatistiklerinde adam öldürme ile birlikte ilk sırada yer almaktadır (İçli, 2007: 196). TÜİK'in 2018 yılında yayınladığı veriye göre; 1 Ocak ile 31 Aralık 2017 tarihleri arasında ceza infaz kurumlarına giren hükümlülerin %17,3 'ünün hırsızlık, %12,3'ü yaralama, %7,7'si İcra İflas Kanunu'na muhalefet, %7,2'si uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti ve %3,7'si ise öldürme suçundan ceza aldıkları belirtilmiştir. Bu verilere göre ülkemizde hala hırsızlık suçu en çok işlenen suçlar arasında yer almaktadır.

Genel olarak bu sınıflandırmada; hırsızlık, kapkaç, gasp, mala zarar verme ve dolandırıcılık vb. suçlar yer almaktadır.

1.5.3. Mağduru Olmayan Suçlar

Mağduru olmayan suçlar adı üzerinde suç fiilinin sonucunda bir mağdur yaratmayan ancak kişinin kendisinin etkilendiği, kendi isteği ile giriştiği suçlardır. Bu suç kategorisinde uyuşturucu kullanma ve fahişelik gibi suçlar yer almaktadır (Özkalp, 2007: 390). Bu tür suçların cezalandırılması konusunda farklı görüşler olsa da Türk Ceza Kanunu'nda topluma karşı işlenen suçlar kategorisinde yer almakta ve cezai yaptırım uygulanmaktadır.

1.5.4. Organize Suçlar

Bir grup insanın bir araya gelerek her türlü gayrimeşru fiilde bulunduğu suçlardır (Özkalp, 2007: 391). Emniyet Genel Müdürlüğünün tanımına göre ise; “ulusal ve uluslararası düzeyde organizasyon oluşturarak, yasalara aykırı biçimde, haksız menfaat ve yüksek kazanç sağlamak amacıyla, ekonomik veya idari yapıyı doğrudan veya dolaylı olarak kontrol eden, ele geçiren veya çözümlenmesi için uzun süreli hassas çalışma gerektiren suçlardır” (Organize Suçlar ve Kaçakçılıkla Mücadele Raporu, 2017).

Bu tür suçlar genellikle “mafya” şeklinde temel amaçları yasal olmayan yollardan para kazanma amacına yöneliktir. Para kazanmanın temel amaç olması ve beklenilen aksine çoğunluğun alt gelir sınıfından olmayanlardan oluşması sebebiyle bazı sınıflandırmalarda ekonomik suçlar veya beyaz yaka suçlar olarak yer almaktadır (Demirbaş, 2014: 277-278).

Beyaz yaka suçları genellikle orta veya üst sınıf üyelerinin faaliyetlerinde rastlanan bir suç türü olması sebebiyle cezalandırılmaları hatta ortaya çıkarılmaları da oldukça zordur. Bunun birkaç sebebi olması yanında temelde iyi eğitim almış, üst sınıf gelir grubunda yer alan bireylerin suç ve sapma davranışında bulunabileceğinin toplum tarafından kabul görmemesidir. Ayrıca bu kategoride yer alan rüşvet, zimmete para geçirme vb. suçlarının birçok iş yerinde olağan faaliyetler olarak görülmesi de bu suçların ortaya çıkarılmamasında etkilidir (Adak, 2018: 312-313).

1.5.5. Profesyonel Suçlar

Bazı suçlar yaşam biçimi haline getirilmekte bir nevi meslek haline almaktadır. Bunun gibi, bazı suçları meslek edinmiş kişilerin bir çeşit hayatlarını idame ettirdikleri suçlardır. Örneğin, yan kesicilik, kiralık katillik vb. Bu suç türlerinde uzun bir meslek geçmişi ve yakalanmaları zor olması sebebiyle profesyonel olarak adlandırılmaktadır (Özkalp, 2007: 391-392).

Görüldüğü üzere suçların sınıflandırılmasında, benzer suçlar farklı başlıklar altında ele alınabilmekte ve farklı görüşlere göre sınıflandırmalar yapılabilmektedir. Yukarıda suç kategorileri her ne kadar beş başlık altında ele alınmış olsa da çocuk

suçluluğu, cinsel suçlar ve diğer suçlar vb. şeklinde ek sınıflandırmalar da yapılmaktadır.

1.6. SUÇ TEORİLERİ

Toplumun varlığı ile birlikte ortaya çıkan suç olgusu beraberinde birçok farklı tanımı da getirmiştir. Her toplumun, her grubun kendine özgü suç tanımlamaları ve açıklamaları bulunmaktadır. Elbette ki bu tanımların hepsi bilimsel bir düşünce sisteminin ürünü olamamaktadır. Ancak 18. Yüzyılın ortalarına doğru suçlu davranış bazı düşünürlerin dikkatini çekmeye başlamış, suçlu davranışı açıklamaya çalışan çeşitli deneysel ve gözlemsel çalışmalar ortaya çıkmıştır.

İlk olarak suça ilişkin kuramlar tek bir nedene odaklanarak suçlu davranışı açıklamaya çalışmış (örneğin; akıl hastalıkları, genetik anormallikler ve vücut yapısına ilişkin görüşler vb), sonraki yaklaşımlar da ise sosyal faktörler (ekonomik durum, akran etkisi, ailedeki sorunlar vb) kapsamında suç açıklanmaya çalışılmıştır (İçli, 1993: 13).

Klasik Ekol

Bunların ilki klasik ekoldür. Klasik ekol, Fransız Devrimi öncesi var olan hukuk ve ceza sistemine bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Cesare Becacaria'nın 1764'te yayınlanan "Suçlar ve Cezalar" eseri bu ekolün temelini oluşturmuştur. Bu ekolün diğer temsilcisi ise Jeremy Bentham'dır (Demirbaş, 2014: 57).

Klasik ekolün en önemli temsilcilerinden biri olan Cesare Beccaria'nın, cezanın suça uygun olması gerektiği anlayışı klasik ekolün ana felsefesini oluşturmuştur. Beccaria, yaşadığı dönemin hâkim havasında sıkça dile getirilen toplumun bir sözleşmeye dayalı olduğu görüşüne inanmış ve ceza yasalarının da bu görüşü destekler nitelikte olması gerektiğini yani yasaların işkenceye dayalı değil de özgürlükleri koruyucu nitelikte olması gerektiğini savunmuştur (Beccaria, 2016: 31-33). Dönemin hakim düşüncesinde; devlet ve toplum arasında sosyal bir sözleşmenin varlığı ve birey özgürlüğünden devletin lehine ancak diğer bireylerin haklarının devlet tarafından korunması amacıyla yeteri kadar vazgeçtiği anlayışı bulunmaktadır (Sokullu, 2016: 122).

Beccaria bunu şu şekilde ifade etmektedir:

Her insan, kamusal emanete, özgürlüğün sadece olabildiğince küçük bir parçasını vermek istemiştir. Onu başkalarına karşı savunmaya zorlayan yalnızca bu parçadır. İşte bireylerin topluluk yararına vazgeçtikleri bu küçük parçaların toplamı, ceza verme hakkının temelini oluşturmaktadır. Bunun ötesine geçen, bu temelden uzaklaşan veya sapan her iktidar etkinliği, iktidarı kötüye kullanmadır; adaletle bağdaşmaz. Böyle bir iktidar, eylemli bir iktidardır, ama asla hukuksal (meşru) değildir (...) Adalet sözcüğüyle sadece bireysel çıkarları birleştiren zorunlu bağı amaçlamaktayım. Bu bağ olmasaydı, toplumsal yaşam, eski kaos dönemlerindeki gibi çözülip dağılırdı. Bu bağı sağlama zorunluluğunu aşan bütün cezalar, doğaları gereği haksızdır, hukuka aykırıdır (Beccaria, 2016: 29).

Birbirinden ayrı ve bağımsız insanların toplu halde yaşamaya başlamaları ile belirli kurallar ortaya çıkmıştır. Toplumun devamlılığını ve düzenini sağlayan bu kuralları yasalar sağlamaktadır. İnsanlar özgürlüğü korumak adına yapılan sürekli savaş halinden, yer değiştirerek yaşamaktan sıkılmış ve sözde özgürlükten de bıkmışlardır. Beccaria ulusal egemenliği, insanların düzen ve güvenlik içinde yaşamak adına özgürlüklerinden bir parça feda ederek özgürlüğün geri kalanını tatmak istemeleri şeklinde tanımlamaktadır. Ona göre hükümdar yani egemen kişi ise, ulusal egemenliğin yasal temsilcisidir (Beccaria, 2016: 25).

Klasik ekole göre insan davranışı “hedonizm” ile açıklanmaya çalışılmıştır (Sokullu, 2016:122). Birey yapacağı herhangi bir fiilde mutlak hazzı aramakta acıyı da en aza indirmeye çalışmaktadır. Nitekim suç davranışında da durum bu şekilde işlemektedir. Rasyonel bir tercih meselesi olarak suç, bireylerin bilerek ve isteyerek gerçekleştirdikleri eylemlerdir. Birey suç işlemeyen önce kar-zarar hesabı yapar ve marjinal karını arttırdığında suçlu eylem gerçekleşir. Bu yaklaşıma göre eğer cezalar arttırılırsa birey suç işlemekten kaçınacaktır çünkü yapacağı kar-zarar hesabında zarara uğrayacağını öngörebilmektedir (Eker ve Muş, 2016: 4-5).

Birey hukuka aykırı bir davranışta bulunacağı zaman özgür iradesi ile acı ve haz arasında seçim yapmaktadır. Eğer cezalar bu seçimin hazdan yana tercih edilmesini artıracak nitelikte az ise hukukun ve cezanın suçu önleme fonksiyonu işlevsiz kalacaktır. Bentham’a göre ceza ancak suçu önleme noktasında haklı sayılabilmelidir (Sokullu, 2016: 122-125).

Klasik ekole göre, cezanın temel amacı önlemedir ve iki türü bulunmaktadır. Bunlar, özel önleme ve genel önleme şeklindedir. Özel önleme, suçlu bireye suçlu

davranışı karşılığın yeterince ceza verildiğinde tekrar suç işlememesine engel olunması amaçlanmaktadır. Genel önleme ise, toplumda henüz suça karışmamış bireylerde toplumdaki suçlu davranışların cezalandırıldığı algısı oluşturmaktır. Bu sayede hiç suça karışmamış birey, suç işlemeyi düşündüğünde vereceği kararda cezalandırılabilceğini de göz önünde bulundurmaktadır (Türkmen, 2017: 3-5).

Pozitivist Ekol

Suçlu açıklamaya çalışan diğcr bir yaklaşım ise pozitivist ekoldür. 19. Yüzyılda bilim adamları suçlu bilimsel metot ve deneysel araştırmalarla açıklamaya çalışmışlar, insan davranışlarının kendi kontrolleri dışındaki güçler tarafından şekillendiğini ve bunların da ölçülebilir olduğunu iddia etmişlerdir (İçli, 2004: 66). Buradan hareketle pozitivist ekol suç, suçluların rasyonel hesaplamalar sonucu değil onları suça iten biyolojik, psikolojik, ekonomik ve sosyolojik faktörlerin de etkili olduğunu öne sürmektedir (Paternoster & Bachman, 2001:48-49 akt. Eker ve Muş, 2016: 5)

Bu ekolün en önemli temsilcisi Cesare Lombroso'dur. Lombroso 1876'da yayınladığı "Suçlu İnsan" eseri ile pozitivist ekolün temelini oluşturmuştur. Bu eseri, suçlular üzerinde yaptığı deneysel çalışmaları ile Darwin'in evrim teorisini destekleyecek niteliktedir (Demirbaş, 2014: 60).

Lombroso'nun bir doktor olması ve askeriye, cezaevi ve akıl hastanelerinde çalışmış olması onun bu ekolü geliştirmesinde büyük etkisi olmuştur diyebiliriz. Nitekim önceleri askerlerin dövmeleeri dikkatini çekmiş, bunun üzerine hastaların ve daha sonra da suçluların dış özellikleri üzerine deneysel metodla araştırmalar yürütmüştür. Lombroso 383 suçlunun kafatasını inceleyerek dış ve alın yapılarının tarih öncesi insaninkine benzeterek modern çağda vahşi, ilkel insanın özelliklerine sahip olduğu sonucuna varmıştır. Daha sonra 5.907 suçlu üzerinde yaptığı araştırmada ise suçluların acı ve ağrıya olan duyarlılığın az olduğu bu nedenle başkalarının acılarına da daha az duyarlı oldukları savını ortaya koymuştur (Sokullu, 2016: 134-135).

Lombroso yaptığı araştırmalar sonucunda suçlu insanın tipik özelliklerini, anomalileri şöyle sıralamıştır:

"Kafatası; basık alın, iri alt çene, büyük göz çukurları, dışarı fırlamış patlak gözler, yüzün asimetrikliği.

Vücutun diğer kısımları; uzun kollar, büyük ayaklar ve eller.

Duyu organları; duyu ve acı hissiyatının azalması, bundan dolayı ölümü hiçe sayma ve acımasızlık.” (Demirbaş, 2014: 62).

Lombrosso'nun suçlu insanın tipik özellikleri ile ortaya çıkardığı suçlu profillemesinden, suçu bir irade özgürlüğü olarak görmediği, cezanın suçu önlemede etkili olmayacağını onun yerine suç henüz oluşmadan alınacak önleme tedbirlerinin daha etkili olacağı sonucuna varabiliriz (Avcı, 2009: 47).

Her ne kadar suç teorileri suçu açıklamaya çalışırken farklı bakış açıları ortaya koysalar da esasında birbirlerini tamamlayıcı niteliktedirler. Zira biz suçu toplumsal bir olgu olarak kabul etsek de suça etki eden diğer faktörleri yadsımamız kuşkusuz eksik bir tanımlama olacaktır. Suç kavramı toplumsal yönü ile beraber birçok bilimi de yakından ilgilendiren bir meseledir. Suç ve sapmayı açıklamaya çalışan teoriler genel olarak, biyolojik ve psikolojik ve sosyolojik teoriler şeklinde ele alınacaktır.

1.6.1. Biyolojik Suç Teorileri

Pozitivist ekolün önde gelen temsilcisi olan Lombrosso'nun çalışmaları biyolojik temelli olması bakımından bu alana da girmektedir. Bu nedenle kuramın temsilcileri arasında Lombroso ile birlikte Ferri ve Garafalo da insan bedenindeki farklılıkları kıstas alarak suçu, bireylerin belirgin fiziksel özellikleriyle açıklayıp tasnif etmektedirler.

Bu kuramın temelleri Lombrosso tarafından 18. yüzyılda Klasik Okul'a tepki olarak ortaya atılmış, suçluluğu, suçlu olanlar ile olmayanlar arasındaki biyofiziksel farklılıklara dikkat çekerek açıklamaya çalışmıştır (Avcı, 2009: 59).

Lombroso suçlu tipler analizinde suçlu bireylerin biyolojik özelliklerini açıklamaktadır. Lombrosso'nun yaptığı çalışmalar sonucunda, suçlu insanın biyolojik bakımdan atavizm olarak adlandırdığı evrimleşmemiş insana yani vahşi, ilkel insana dönüştüğünü ortaya atmıştır (Muş ve Öz, 2016: 40-41).

Biyolojik suç teorileri, toplumu oluşturan bireylerin biyolojik yapılarındaki ilkelik, gerilik, bozukluk gibi patolojik nedenlerle suç olayının meydana geldiğini açıklamaya çalışmaktadır (Sokullu, 2016: 156). Suçu açıklamaya çalışırken de pozitivist

metotlar ile yani deney ve gözlem yolunu kullanır. Biyolojik teoriler suçtan ziyade suçluyu merkeze almakta bu nedenle bazı suç tipleri analizi yapmaktadır.

Kretschmer, Lambrosso'dan etkilenecek onun görüşlerini bir adım daha öteye taşıyarak vücut yapısı ile davranış arasındaki ilişkiye odaklanmıştır. Kretschmer 1926'da yayınladığı eserinde üç tip fiziksel yapıdan bahsetmiştir. Bunları,

- asnetik tip; ince yüz, kol ve bacaklar, dar omuzlu, gösterişsiz bir vücut,
- atletik tip; orta boylu, kaslı ve güçlü yapılı, gösterişli bir vücut,
- piknik tip; orta boylu, yuvarlak hatlı, yumuşak, geniş yüzlü,

şeklinde sınıflandırmıştır. Vücut tipleri teorisini William Sheldon geliştirerek ektomorfik, endomorfik ve mezomorfik şeklinde sınıflandırmıştır. İnce vücutlu tipleri ektomorfik, şişman, yuvarlak hatlıları endomorfik, atletik yapılı ve kaslı tipleri mezomorfik olarak gruplandırmış, mezomorfik olanların daha saldırgan ve suça eğilimli olduklarını iddia etmiştir (Akt. İçli, 2007: 79).

Bu sınıflandırmalara göre suçlu kendi isteği dışında gelişen şartlar sonucu suça karıştığı için ceza caydırıcılık noktasında yeterli gelmeyecek ayrıca rehabilite edilmeye de ihtiyacı olacaktır. Bu nedenle suçlular salt cezalandırılacak kimselerden çok tedavi edilebilir veya yardıma muhtaç olarak ele alınmaktadır. Ancak biyolojik teorilerin eksik yönlerinden biri genellikle hali hazırda suça karışmış kişiler üzerinde yapılan çalışmalardan genellenmeye varılmasıdır. Ayrıca yeterli veriler ile desteklenmemesinden kaynaklı bu teoriler günümüzde geçerliliğini yitirmiştir.

1.6.2. Psikolojik Suç Teorileri

20. yüzyılın başlarından itibaren suçlu davranışı açıklamaya yönelik yaklaşımlar insan bedeninden ruhuna ve zekâsına doğru yönelmeye başlamıştır. Zekâ ve suç arasında bağlantı kurmaya çalışan yaklaşımlar zekâ düşüklüğünün suçlu davranışta etkili olduğu varsayımını ortaya çıkarmıştır. Özellikle bazı akıl hastalıklarının suçlu davranışa neden olduğu üzerinde durulmuştur. Örneğin, frengi, sara gibi enfeksiyon veya bozuklukların insan davranışlarında etkili olduğu kabul edilmiştir (Sokullu, 2016: 166-167).

Psikolojik yaklaşımların temeli Sigmund Freud'un çalışmalarına dayanmaktadır. Freud her ne kadar suç davranışı üzerine odaklanmamış ise de onun psikoanalitik yaklaşımı suçlu davranışa uyarlanarak açıklanmaya çalışılmıştır.

Psikolojik teoriler, insan davranışlarını zihinsel süreçlerin bir parçası olarak gördüklerinden suç davranışını kişilik bozuklukları ile izah etmeye çalışmaktadır (İçli, 2004: 56).

Bu teoriler, genel olarak üç varsayım üzerinde odaklanmaktadır. Bunlar; bireyin yaşadığı çatışma durumunun bir sonucu olarak suçlu davranış meydana gelmektedir. Bu çatışmalar özellikle erken çocukluk evresinde, 1-6 yaş dönemi, ortaya çıkmakta ve kalıcı olabilmektedir. Bu nedenle suçlu davranış önlenmesi için bireye ve yaşadığı sorunlara yönelmek gerekmektedir. Başka bir ifade ile suçlu davranışa bireylerin çok erken yaşlarda edindikleri kötü yaşam deneyimleri, yanlış ya da hatalı motivasyonları, aile-arkadaş-toplum içinde ya sosyalleşememe veya yanlış sosyalleşmeleri neden olmaktadır (Eker ve Muş, 2016: 47-48).

Psikolojik teorilerde iki alt yaklaşım öne çıkmaktadır. Bunlardan ilki psikojenik yaklaşımdır. İçli'ye (2007: 73) göre psikojenik yaklaşım, bireylerin zihinsel süreçlerine odaklanmakta, sapkın davranışlar sergileyen bireylerin ayırt edici özelliklerinin olduğunu bunların da duygusal açıdan hasta veya psikopat kişilikler olduğunu ortaya koymuştur.

Schuessler ve Cressey tarafından suçlu ve suçlu olmayan bireyler arasında psikolojik ve zihinsel farklılıkları ölçmek amacıyla 25 yıl boyunca çeşitli çalışmalar yürütülmüş ancak suçlulukla ilgili belirli kişilik özelliklerine dair kesin kanıtlar elde edilememiştir. Hatta Waldo ve Dinitz tarafından ve daha sonra da Tennnenbaum tarafından yapılan çalışmalar ile Schuessler ve Cressey'in ulaştığı sonuçlar doğrulanmıştır (Akt. Hagan, 2010: 81).

Diğer yaklaşım olan psikoanalitik yaklaşım ise, bireyin yaşadığı içsel çatışmalar, duygusal sorunlar, öz güven eksikliği gibi durumlara göre suçluluğu izah etmeye çalışmaktadır. Psikoanalitik yaklaşım Sigmund Freud'un üç parçalı kişilik yapısını (İd: alt benlik; süper ego: üst benlik; ego: benlik) temel alarak suçlu davranışa açıklamaya çalışmaktadır. Buna göre suç, ego ile süper ego gelişiminde meydana gelen

aksaklıklar yüzünden denetim altına alınamayan id'in isteklerinden kaynaklanmaktadır (Öter, 2005: 17).

Alt benlik bireyin temel ihtiyaçlarının (yeme, içme, cinsellik vb.) karşılanmasındaki içgüdülerden oluşur. Üst benlik, ahlak, pişmanlık vb. toplumsal değerleri geliştirdiğinden bireyin toplumsallaşmasında ve ideal benliğin gelişmesinde etkilidir. Bu nedenle ne yapmamız gerektiğinde veya yanlış yaptığımızda suçluluk duymamızda üst benliğin gelişimi önemlidir. Diğer yandan benlik ise, alt ve üst benlik arasında duruma uygun olarak ihtiyaçları gidermeye çalışandır. Buradan hareketle kontrol edilemeyen alt benlik ile üst benlik arasında yaşanan çatışma sonucunda bazı sorunlar ortaya çıkmaktadır. İşte benlik, alt benlik ve üst benlik arasında meydana gelen çatışma ve denetimsizliğin sonucu olarak suçlu davranış oluşmaktadır (Muş ve Öz, 2016: 48-49).

1.6.3. Sosyolojik Suç Teorileri

19. yüzyılda sosyolojinin akademik olarak kuruluşu ile suçlu davranışı açıklamada sosyolojik bakış açısı da geliştirilmeye başlanmıştır. Bireysel teorilerin suçun kalıtımla geçmediğini tartışan sosyologlarca suçlu davranış öğrenilir ve çevre tarafından şekillenir anlayışı giderek kuvvet kazanmıştır (İçli, 2007: 88).

Sosyolojik teoriler, suç davranışını sosyal düzensizlik, damgalanma ve etiketleme, akran etkileri, suçlu alt kültürler ve sosyal bağlar gibi sosyal etkiler açısından açıklamaktadır. Sosyolojik suç teorileri, suçluluğun kaynağını birey dışındaki faktörlerle açıklamaya çalışan makro düzeydeki teorilerdir (Helfgott, 2008: 69-70).

1.6.3.1. Yapısal Fonksiyonalist ve Anomi Teorisi

Sosyolojinin kurucularından biri olan Emile Durkheim aynı zamanda ilk suçluluk teorisini de ortaya koymuştur. Durkheim suçu "normal" olarak değerlendirmiştir. Ona göre suç, her bireyin yaş, ekonomik durum fark etmeksizin ortaya koyabileceği bir davranıştır. Bir toplumun tüm fertleri aynı değildir bu nedenle her birey farklı ihtiyaçlara farklı metotlar geliştirebilir. Ona göre içinde suçluluk olmayan hiçbir toplumun varlığından söz edilemez. Bu nedenle her toplum için suç kaçınılmazdır (Durkheim, 2013: 381-382).

Durkheim'a göre, suç ve sapkınlık, sosyal uzaklaşmanın ve anominin bir normallik hali ürünüdür. Durkheim, sapkınlık ve suçun, olumsuz etkilerine rağmen, sosyal dayanışmayı arttıran toplumsal bir işlevi olduğuna inanmıştır. Suçlu veya sapkın bir davranış gerçekleştiğinde ve bu kamuya duyurulduğunda, toplumun yasalara uyan üyeleri faile karşı bir araya gelmekte ayrıca sapkın davranışlara bakarak kabul edilebilir davranışların sınırlarını tanımlamaktadırlar (Helfgott, 2008: 70).

Durkheim, esasen sosyolojinin de temel sorunu olan “düzen sorunu” ile ilgilenmiştir. Düzen ve düzenlemeye ilişkin endişeleri onu suç ve sapma konularını da göz önünde bulundurmaya itmiştir. Durkheim'ın yaşadığı dönemde, Avrupa toplumları sanayileşme ve kentleşme ile derinden bir değişim içinde modernize olmaktadır. Bu dönemde birçok sosyal düşünür de bu değişimlerin sosyal hayata olan etkilerini anlamaya ve yorumlaya çalışmaktaydı. Durkheim da, Comte ve Spencer gibi toplumsal değişimi evrimsel bir bakış açısıyla görmüş ve Darwinist mantığı uygulayarak toplumları biyolojik organizmalara benzer olarak ele almıştır. Nasıl ki hayvanların ve bitkilerin zamanla değişen koşullara uyum sağlaması gibi, insan toplumları da geliştiğe uygun sosyal kurumlar oluşturarak adapte olma potansiyeline sahiptir. Bu şekilde sosyal değişime uyum sağlamış toplumlar, 'sağlıklı' olacaktır (Tierney, 2010: 87).

Durkheim'ın 1893'de kaleme aldığı “Toplumsal İşbölümü” adlı eserinde, toplumsal düzen konusunu toplumları mekanik ve organik dayanışma şeklinde ikiye ayırarak ele almıştır. Durkheim, sanayi öncesi geleneksel toplumların toplumsal düzenlerini “mekanik dayanışma” olarak nitelendirmiştir. Ona göre, bu toplumlarda bireyler arasında davranış, duygu ve gereksinimler gibi benzerlikler bulunmaktadır. Bu benzerlikler toplumu bir arada tutmaya itmekte, bireyler düşünce ve ahlaki açıdan homojen olmaktadır. Bu tip toplumlarda uzmanlaşma gerçekleşmemiş, bireyden çok toplum yani kolektif bilinç ön plandadır. Toplumda iş bölümünün gelişmesiyle organik dayanışmanın hakim olduğu toplum tipine geçilmektedir. Organik dayanışmada, mekanik dayanışmanın aksine toplumda bireyler toplumsal iş bölümünde uzmanlaşmaya, dolayısıyla bireycilik ön plana çıkmaya başlamaktadır. Bireyler arası farklılaşma ortaya çıkmakta böylelikle toplumlar bir sözleşmeye dayalı ilişkiler geliştirmektedir. Yani bireyler farklı alanlarda uzmanlaştıklarından diğer bireylerin yaptığı işe ihtiyaç duymakta ve toplumsal bütünlük bu yolla sağlanmaktadır. Organik

dayanışmada toplum birbirinden farklı ancak birbirine ihtiyacı olan bireylerden oluşmaktadır (Kızılcılık, 1994: 61).

Durkheim suç, ortak bilincin güçlü ve belirli durumlarını inciten bir edim olarak tanımlamıştır. Bir edim ortak bilinci incittiği için suçtur. Yani bir eylemin suç olarak tanımlanıp tanımlanmayacağı toplumun ortak kabulüne bağlıdır. Durkheim, cezanın gerçek işlevinin, ortak bilinci tam anlamıyla canlı tutarak toplumsal uyumun bozulmasını önlemek olduğunu düşünmektedir. Eğer bir ceza kuralının yadsınması durumunda, toplumsal tepki de verilmezse toplumsal bilincin gücünden yitirmesi kaçınılmaz olacaktır. Toplumsal bilincin eksilmesi ise toplumsal dayanışmayı zayıflatacaktır. Durkheim'in organik dayanışma olarak adlandırdığı toplumdaki uzmanlaşma hususu modernizm ile birlikte başlamış, modernize olan toplumlarda bir değişim ve dönüşüm süreci yaşandığı için de anomiden bahsedebiliriz. Durkheim'in anomi kavramı sağlıklı bir toplumda olağan bir etki olarak ele alınmıştır. Anomi esasında toplumun değişim sürecinde oluşan anormalliklerle toplumsal düzenin sağlanmasında toplumu bir araya getiren etmendir. Yani Durkheim anomiyi toplumsal düzenin sağlanmasında bir fonksiyon olarak görmektedir (Durkheim, 2014: 111-140).

Durkheim'a göre toplumda suç, en genel anlamında sapmanın, çok önemli pozitif fonksiyonları bulunmaktadır. Bu açıdan sapma, toplum içindeki hangi davranışların cezalandırılacağını, hangi davranışların hoşgörü ile karşılanacağını göstermektedir. Durkheim'a göre suç her toplumda var olan ayrıca her toplum için kaçınılmaz olan bir olgudur. Çünkü suç ya da sapma, toplumun kabul ettiği davranış kalıplarının belirginleşmesini sağlamaktadır. Aynı zamanda sapma toplum üyeleri arasındaki sosyal bağların güçlendirmekte, dolayısıyla toplum için normal olmaktadır. Durkheim, işte bu normallikten ötürü toplumlarda suçun ortadan kalkmasının olanaksız olduğunu ifade etmektedir (Kızılcılık, 1994: 127-128).

Sonuç olarak Durkheim'in teorisinde suç, sosyal düzenin sağlanmasında ihtiyaç duyulan, toplumun sapma veya suç davranışı karşısında dayanışma gücünü artıran dolayısıyla toplumun değişim sürecine katkıda bulunan bir dinamiktir. Sağlıklı bir toplumda değişim sürecinde bir fenomen olarak suç, toplumsal sağlığa katkıda bulunan değişikliklere yol açmaktadır.

1.6.3.2. Sosyal Düzensizlik ya da Suç Ekolojisi Teorisi

Suç ve ekoloji arasındaki ilişki 1800'lü yıllarda Sanayi Devrimi ile yeniden şekillenen toplumlarda yapılan çalışmalara dayanmaktadır. Ekoloji bitki ve hayvanların yaşadıkları alanla ve birbirleriyle olan ilişkilerini incelemektedir. Benzer bir durumla sosyal ekolojide de insan ve çevre arasındaki ilişkiden bahsedilir (İçli, 2007: 103).

Sosyal organizasyonluk kuramı suçun şehir alanlarındaki görünümünü resmetmeye çalışmaktadır. Sanayi devrimi ile birlikte hızla büyüyen kentler, kitlesel göçler ve nüfus artışları gibi nedenlerle şehirlerin çehreleri değişmeye başlamış ve sosyo-kültürel, ekonomik birçok sosyal sorunu da beraberinde getirmiştir.

Bu teorinin önde gelen temsilcileri Shaw ve McKay, Park ve Burgess'ın Chicago kentinin hızla endüstrileşen ve kitlesel göçlerle değişen sosyal yapısı üzerine yapılan araştırmayı esas alarak sosyal organizasyonsuzluk teorisini geliştirmişlerdir. Onlara göre, kentler, sosyal çözülmenin en çok yaşandığı bölgeler olduğu için suçluluğu da kentleşme ile ilintilemişlerdir. Hızlı endüstrileşen kentler yoğun göçe maruz kalmakta bu göçler sonucu kent alanlarından biraz uzak yerleşim yerleri oluşmaktadır. Bu bölgeler, suç eylemlerinin en çok yaşandığı yerler olması ile dikkat çekmektedir. Zira bu teoriye göre, kültürel çeşitlilik ve sosyal hareketlilik ile birlikte sosyal çözülme ortaya çıkmakta bu durum da bireyleri suçlu davranışa yönlendirmektedir (Kızmaz, 2005: 151-152).

Chicago Okulu

Sosyolojinin toplumu anlama ve açıklama çalışmalarında mekân(kent) önemli bir araç olmuştur. İyi bir toplum ve iyi bir yaşamı mekan (kent) üzerinden yaratmak tarihte en eski toplumlardan en modern toplumlara kadar var olmuş bir düşüncedir (Serter, 2014: 67). Zira bir sosyal olgu olarak toplumu açıklarken zamandan ve mekândan bağımsız değerlendirmek mümkün olmayacaktır.

Sanayi Devrimi ile birlikte kentlerde ciddi bir değişim süreci başlamış, oldukça büyüyen kentler yoğun göçlere maruz kalmıştır. Dolayısıyla kentlerdeki yaşam kalitesi düşmüş, toplumsal eşitsizlikler oldukça belirgin hale gelmiştir.

19. yüzyıl boyunca da bu değişim ve dönüşüm süreci devam etmiştir. Özellikle Avrupa'daki gelişmeler ile birlikte kentleşmenin sonuçları karşısında sosyal düşünürler

çeşitli şekillerde dehşete düşmüş, heyecanlanmış ya da büyülenmiş ve bu temel değişimin sonuçlarından birinin suç oranlarında artış olduğu konusunda fikir birliğine varmışlardır. 19. Yüzyılın ilerleyen dönemlerinde kent yaşamı ve suçluluk konusundaki çalışmalar pozitivism okulundan daha çok etkilenmiş ancak suçlu davranışı bireysel faktörlerden ziyade toplumsal dinamiklerle açıklama eğilimi gösterilmiştir. Bu çalışmalardaki pozitivism etkisini özellikle Belçikalı matematikçi Quetelet ve Fransız avukat Guerry'nin istatistiksel çalışmalarında görmekteyiz. Suç oranlarına ve dağılımına ait resmi kayıtları “sosyal fizik” ve “ahlaki istatistik” şeklinde nitelendirerek analiz etmeye çalışmışlardır. Yayınlanan istatistiksel sonuçlar, kentin ahlaki yaşamının bilimsel ölçütleri olarak görülmekteydi. (Tierney, 2010: 95).

İlk sosyal araştırmacılar kentsel yoksullar arasında yaşamın grafiksel tanımlarını yapmış ve bu süreçte ceza alanı kavramı ortaya çıkmıştır. Şehirler suçla ilişkilendirilmiş, ancak şehrin bazı bölgelerinde suç ve sapkınlığın yoğunlaştığı kanaatine varılmıştır. On dokuzuncu yüzyıldaki söylemler, hak edilmeyen ve mahrum edilen belediye mülklerine, sosyal örgütsüzlüğe ve argo kültürüne (yob culture) atıfta bulunmuştur. On dokuzuncu yüzyılın sonları, birey içindeki suçluluk kaynaklarını tespit etmek isteyen pozitivist açıklamalarla geçerken, kısa bir süre sonra Amerika'da suç sosyal yönden ele alan yaklaşım, yani Chicago Okulu ortaya çıkmıştır. 1920'lerde ve 1930'larda Chicago şehri, bu alanda çalışan sosyologlara sosyal bir laboratuvar olmuştur (Tierney, 2010: 96).

Chicago Okulu, 1890'da kurulan Chicago Üniversitesi'nin özellikle sosyoloji bölümünün önde gelen çalışmaları ile bir ekole dönüşmüştür. Üniversitenin kurulduğu yıl Albion Small tarafından sosyoloji bölümü de kurulmuş, özellikle sosyal bilimlerdeki saha çalışmaları ABD'nin önde gelen zengin işadamları tarafından finanse edilmiştir. Bu çalışmalara Robert Erza Park'ın 1914 yılında Chicago üniversitesine katılımı sonrası yayınladığı “Şehir” adlı makalesi önemli bir referans olmuştur (Arlı, 2015: 17-22 Şehir: Kent Ortamındaki İnsan Davranışının Araştırılması Üzerine Öneriler Takdim).

Park, kentin, bitki ve hayvanların ortak ekolojik sistemi ile karşılaştırılabilir bir ekolojik sistem olarak görüldüğünü savunarak çalışmasının temel çerçevesini oluşturmuştur. Ayrıca, doğru araştırma yapmak için araştırmacıların şehre girmeleri ve olanları keşfetmesi gerektiğini söyleyerek teorik çalışmalardan ziyade saha çalışmalarını

ön plana çıkarmıştır. Bu bakış açısı, sosyoloji bölümü üyeleri tarafından yürütülen çok sayıda etnografik araştırmaya yol açmış ve iki araştırma metodolojisini yani pozitivistimin nicel ve yorumlayıcı sosyolojinin nitel yöntemlerinin birleştirilmesine yol açmıştır (Tierney, 2010: 96-97).

Park, “Şehir” adlı makalesinde, şehrin insan yığınlarından, binalardan, sokaklardan veya çeşitli kurumların varlığıyla oluşan bir fiziki yapıdan daha fazlası olduğunu ifade etmektedir. Ona göre şehir bir ruha işaret eder. Yani içinde yaşayan insanların yaşadıkları hayati süreçleri kapsayan insan doğasının bir ürünüdür (Park & Burgess, 2016: 37).

Park (2016:38), şehri şu şekilde tanımlamıştır:

Yine de şehir, başlı başına bir coğrafi ve ekolojik bir birimden ibaret değildir; o aynı zamanda iktisadi de bir birimdir. Kentin iktisadi düzenlemesi iş bölümüne dayanır. Kentin nüfusunun sınırları dâhilinde mesleklerin ve uzmanlık alanlarının artması, modern şehrin en çarpıcı ve en az anlaşılmış boyutlarından biridir. Bu bakımdan -eğer böyle görmeyi tercih edersek- şehri, yani yerleri ve insanları, onlara eşlik eden tüm makineler ve idari aygıtlarla organik bir ilişki içinde düşünebiliriz. Diğer bir deyişle; şehri, özel ve siyasi çıkarların bütünüyle müşterek olmadığı fakat bunların kurumsal bir ifadesinin – yapısının içinde ve bu yapı vasıtasıyla- olduğu psikofizik bir mekanizma gibi ele alabiliriz (s:38).

Park’ın bu ifadelerinden anlaşılacağı üzere, kuramını oluştururken insanın içgüdüleri ve kontrolsüz istekleri ile iş bölümünden bağımsız toplum yapısının düşünülmemeyeceğini kabul etmesi Durkheim’in teorisinden etkilendiğini göstermektedir (Serter, 2014: 70).

Nitekim Durkheim’in özellikle “intihar” çalışması döneminde pek ilgi görmemiş, sosyal bilimlerde gereken yankıyı uyandırmamıştır. Her ne kadar Chicago Okulu teorisyenleri de açıkça ifade etmemiş olsalar da Chicago kentinde yaşanan intihar vakalarını araştıran Ruth Cavan’ın “intihar”a göndermede bulunması Durkheim’in sosyolojisinden etkilendiklerini göstermektedir (Paugam, İntihar Karşısında Toplumbilimci: 4).

Tierney (2010: 96), Şikago Okulu üyelerinin, Durkheim'in çalışmalarından etkilendikleri bir dizi başlığı şu şekilde sıralamaktadır:

- Suç ve suç oranları sosyal bir olgu olarak görülüyordu ve bireyin biyolojisi ya da psikolojisi açısından açıklanmamıştı.
- Suç, sosyal düzensizlikle bağlantılıydı. Böylece aile ve toplum temelli analizler zayıflamıştır. Düşük sosyal uyum seviyesi ile yüksek suç düzeyi ilişkilendirilmiştir.
- Bazı mahallelerin sosyal yaşamı 'Patolojik' olarak görülüyordu. Suç davranışı, anormal bir duruma normal bir cevap olarak kabul edilmiş; iyimserlik ruhu içerisinde, hızlı toplumsal değişim dönemlerinden kaynaklanan geçici bir fenomen olarak görülmüştür.
- Sosyal Darwinizm'den yola çıkarak suç, evrimsel bir uyum sürecinin bir parçası olarak görülmüştür.
- Toplumda belirli bir miktarda suçun kaçınılmaz olduğu bunun toplum için bir tehdit oluşturmadığı kabul edilmiştir.
- Şehrin suçlu alanlarındaki sosyal düzensizlik kaynaklarını iyileştirmek için devlet müdahalesinin olması gerektiği fikri hâkim olmuştur.

Sosyal ekolojik bakış açısı, şehir ve kentleşmeyi, biyolojiden ödünç aldığı ana formlarla analiz ederek ekolojik bir çalışma olarak kabul etmiştir. Ekoloji, aynı fiziksel ortamda birlikte yaşayan farklı türler tarafından üretilen kalıplara ve organize değişikliklere vurgu yapar. Buradan hareketle sosyologlar da tıpkı bitkilerin ve hayvanların fiziksel bir bölgeyi farklı toplulukların mozağine dönüştürmesi gibi şehir ve kentleşmeyi de bu bağlamda açıklamaya çalışmışlardır (Downes & Rock, 2007: 57).

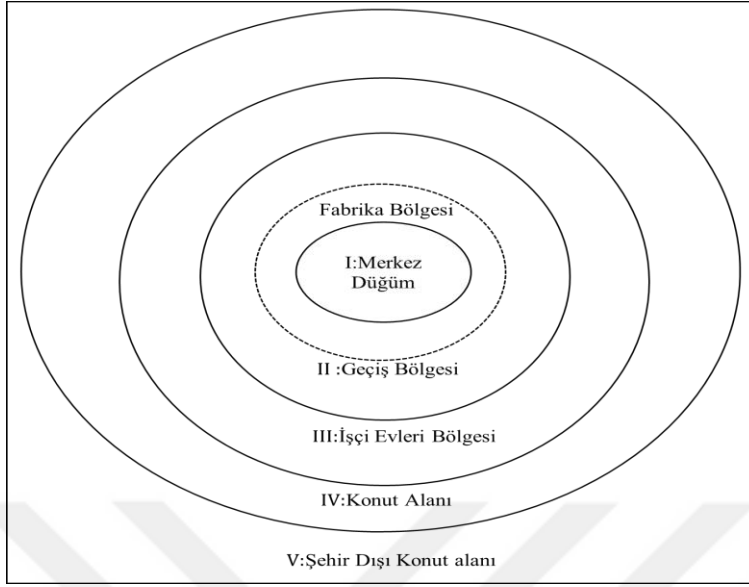
Şehir, fiziksel ve ahlaksal iki önemli örgütlenmeye sahip alandır. Bu iki örgütlenmenin karşılıklı etkileşimi ile birbirlerine şekil vermekte ve değiştirmektedir. Yani kent, insanların değişen çevreye adapte olunurken yarattıkları birbirine bağlı ilişkiler ağıdır (Park & Burgess, 2016:40). Bu perspektife göre, bu uyum süreci bir evrimsel model izlemekte ve bitki ve hayvan türleri arasında bulunan uyum biçimi ile benzeşmektedir. Chicago gibi şehirler rastgele bir şekilde gelişmemiş, aksine bu gelişme “doğal” sosyal süreçlere göre şekillenmiştir (Tibbetts & Hemmes, 2010: 383-384)

Bu ekole göre şehirler, sosyal yaşamı olan kendilerine özgü mahalle türlerini oluşturmaktadırlar. Bunların bazıları istikrarlı, iyi organize edilmiş mahalleler iken, diğerleri sosyal olarak daha düzensiz ve suç dâhil sosyal sorunların yoğunlaştığı yerler olmuşlardır. Sosyal ekolojik modelin savunucularına göre, mahalleler periyodik olarak yabancılara (ör. yeni göçmenler veya iş örgütleri) akınına uğramakta ve çatışma ile başa çıkabildiklerini savunmuşlar, sonunda da toplumda dengenin yeniden oluştuğunu ifade etmektedirler. Bu açıdan piyasa gücü ve evrimsel süreçler insanların bir mahalleden diğerine göç etmesine yol açtığı için şehir sürekli bir akış halinde olmuştur. Yeni gelenler geldikleri yerin değer ve normlarına uyum sağlamaktadırlar. Hiç durmayan göçlerle karakterize olmuş yoksul bölgelerin norm ve değerleri de suç davranışına en elverişli mekânlar olmaktadır. Bu nedenle Chicago ekolojistleri suç davranışını açıklamada belirli tiplere odaklanan açıklamaları reddederek suç oranlarının yüksek olduğu mahallelerin, asıl sakinleri taşınmış olsalar bile, suç oranlarının yüksek olmaya devam ettiği gerçeğinin, halkın değil, mahallenin suç alanlarına neden olan sosyal özelliklerinin suçun nedenini açıkladığını savunmuşlardır (Tierney, 2010: 94-95).

Chicago Okulu'nun önemli bir başka temsilcisi aynı zamanda Park'ın öğrencisi olan Ernest Burgess, aşağıda verilmiş olan kentin sosyal haritasını çıkartmaya çalışmıştır.¹ Ona göre, kent eşmerkezli daireler şeklinde beş bölgeden oluşmaktadır. En merkezde, bankaların, sigorta şirketlerinin ofislerinin olduğu merkezi ticaret bölgesi bulunmaktadır. Diğer dört yerleşim bölgesi de bu alandan çevreye doğru yayılma şeklinde oluşmuştur. II. bölgede merkezi kuşatan ve genelde küçük imalathaneler ile fabrikaların olduğu geçiş bölgesidir. Bu bölge aynı zamanda en fakir vatandaşların büyük kısmının yaşadığı, çürüyen fabrikaların çevresinde ucuz evlerden oluşan bölgedir. Burgess'e göre burası suçun yoğunlaştığı alandır. III. bölge bozulmuş alanlardan endüstri alanlarına kaçan işçi sınıfının yerleşim alanıdır. Zamanla fırsatını bulan işçi sınıfı üyeleri geçiş bölgesinden bu bölgeye kaçmaktadır. IV. bölge üst sınıfın yaşadığı binalar ve genelde tek bir ailenin yaşadığı girişleri sınırlı arazilerden oluşmaktadır. V. Bölge ise, IV. bölgeden daha uzakta banliyöde yaşayan ve şehirdeki işine gidenlerin yaşadığı uydu kent denilen yerleşim yeridir (Park ve Burgess, 2016: 92-93).

¹ Robert Park & Ernest Burgess, *Şehir: Kent Ortamlarındaki İnsan Davranışlarının Araştırılması Üzerine Öneriler*, 2.bs.(Ankara:Heretik,2016), 93.

Şekil 1.1: Şehrin Bölünmesi

Bununla beraber iki araştırmacı olan Clifford Shaw ve Henry McKay, şehirdeki çocuk suçluluğunun dağılımına bakarak Burgess'in modelini geliştirmeye çalışmışlardır. Araştırma bulguları ekolojik tezi destekler nitelikteydi; belirli bir mahallede yaşayan bireyler daha yeşil alanlara geçse bile, suç oranlarının, geride bıraktıkları mahallede aynı kaldığı sonucuna varmışlardır (Tierney,2010:97-98).

Genel olarak sosyal düzensizlik kuramı Chicago Okulu çerçevesince gelişme göstermiş, okul özellikle 1920 ve 1930 yılları arasında oldukça önemli çalışmalara imza atarak büyük gelişim göstermiştir. Suçlu davranışı, bireye endeksleyen çalışmaları reddederek mekânsal ve toplumsal bağlamda açıklamaya çalışmışlardır.

1.6.3.3. Gerilim Teorisi

Gerilim teorisi Robert K. Merton tarafından geliştirilmiştir. Fonksiyonalist bakış açısına sahip olan Merton kuramında, klasik kuramcılardan olan Max Weber, W.I. Thomas ve özellikle sapma davranışına ilişkin görüşlerinde Emile Durkheim'dan etkilenmiştir (Poloma, 2012:54).

20. yüzyıl Amerikan sosyologu olan Merton, Durkheim'den aldığı anomie teorisinden, ilk kez 1938'de yayınlanan "Sosyal Yapı ve Anomi (Social Structure and Anomie)" adlı makalesinde söz etmiştir. O, anomie'yi, bireyin içinde bulunduğu toplumun hedefleri ile bu hedeflere ulaşmada mevcut araçlar arasındaki tutarsızlıktan

doğan bir koşul olarak nitelendirmiştir. Bu hedeflenen ve gerçekleşen başarı arasındaki tutarsızlıklar Merton'un teorisinin "gerilim teorisi" olarak adlandırılmasına neden olmuştur (Hagan,2010:84).

Merton, bir toplumda var olan tüm sınıfların yasal yollarla her türlü imkna ulaşmasını engelleyici bir toplumsal yapı mevcut ise orada alt gelir grubundan olanların bu imknlara illegal yollardan ulaşma isteğinin olacağını ve dolayısıyla da alt gelir grubunun suçluluk oranlarının yüksek olacağını ifade etmiştir. Bu nedenle Merton'a göre suç ani sosyal değişimlerin getirdiği bir davranış kalıbı olmaktan çok toplumsal yapının bir sonucudur (Kızmaz,2005:154).

Merton'un teorisindeki toplumsal hedefler ifadesinden, aynı zamanda yaşadığı yer olan Amerikan toplumunun hedeflerini anlamamız gerekmektedir. O suçlu davranış kaynağını yaşadıkları mahallelerin sosyo-kültürel özelliklerine yerleştiren Chicago ekolojistlerinin aksine, kaynağı Amerikalıların sosyal yapısı içinde toplumun kendisi olduğunu ortaya koymuştur. Onun için suç, gecekondü mahallelerinin sapkın değerlerinden değil, tüm Amerikanların sosyalleştirildiği ana akımdan kaynaklanmaktaydı (Tierney,2010:84).

Amerikan toplumu, insanların maddi değerlerini görünen maddi başarılarına göre değerlendirmekte ve başarının çok çalışarak mevcut fırsatlardan yararlanmak isteyen herkes için uygun olduğunu iddia etmektedir. Merton, "Amerikan rüyası" olarak adlandırdığı bu başarı simgesine ulaşacak fırsatların aslında herkes için uygun olmadığını tartışmaktadır (Hagan,2010:85).

Merto'nun teorisi, bir toplumda hırsız ile ğretmen arasındaki benzerliği her ikisinin de toplumun belirlediği hedeflere ulaşma isteğinin olmasına bağlamaktadır. Ancak bu hedeflere ulaşmak için para kazanma yollarının sapma davranışı olup olmayacağı durumu değiştirmektedir. İşte buradan hareketle bir toplumun hedeflerine ulaşmada yasal araçların neden tercih edilip edilmediğini anomi kavramı ile açıklamaya çalışmıştır (Shaefer,2013:174). Bir başka ifade ile Merton, bireyin suça eğilimini onun toplumsal yapıdaki konumu ile olmak istediği konum arasındaki gerilime bağlamaktadır.

Buna göre, ekonomik başarının vurgulandığı Amerikan toplumu, alt tabakadaki hem başarısız hem de başarıyı kazanma fırsatlarından yoksun kişilere bir umut bırakmamaktadır. (Tolan,2005:247).

İdeal değerler ve gerçek koşullar arasında çatışma yaşayan bireyler, kendilerine ideal değerlere ulaşmak için yeni yollar bulma arayışına girmektedirler. Bu yeni yollar dediğimiz arayışı, Merton, “kişilik uyarlama modları” olarak açıklamaktadır: konformist, yenilikçi, ritüelist, geri çekilme ve isyancı (Browne,2015:267).

Uyumluluk (conformity) modelinde bireyler, üyesi oldukları toplumun başarı hedefini ve bu hedefe ulaşmadaki araçları kabul ederler. Bu kabul ediş, aslında hepsinin tatmin edici sonuçlara ulaştığını değil, yalnızca sisteme inandıklarını, razı olduklarını göstermektedir. Yenilikçilik (innovation) modelinde bireyler, toplumun başarı hedefini kabul ederler ancak bu hedeflere ulaşmadaki meşru araçları reddederek gayri meşru alternatif arayışına girmektedirler. Buna, hırsızlık ve organize suç gibi cezai yaptırım gerektiren faaliyetler ya da genel olarak sapma davranışları örnek verilebilir. Şekilcilik (ritualism) modelinde bireyler, daha önce kabul etmiş oldukları toplumsal hedeflere karşı ilgileri azalmış, toplumun beklentisine şekilci olarak cevap vermeye devam etmektedirler. Yani sistem içinde kalmaya, rutin bir şekilde yaşamaya çalışmakta ancak başarı hedefleri bulunmamaktadır. Burada birey zorunlu olarak hedefe başarılı bir şekilde ulaşmak amacıyla çok az umutla hareket etmeye çalışmaktadır. Geri çekilme (retreatism) modelinde bireyler, hem toplumsal hedefleri hem de hedefe ulaşmadaki araçları kabul etmemektedirler. Esasen topluma karşı herhangi bir şekilde olumlu ya da olumsuz tepki de vermemektedirler. Bu modele, altmışlı yıllardaki psikiyatrik ilaçların peygamberi olarak anılan Timothy Leary'nin LSD (bir tür uyuşturucu) kullanımını özendiren “kafayı bul, hayallere dal ve sorumluluklardan kaç (tune in, turn on, drop out)” mottosu örnek olarak verilebilir. Genelde gerilim sonucunda birey kronik alkolik veya uyuşturucu bağımlısı olmaktadır. İsyan (rebellion) modelinde bireyler, toplumun değer ve normlarını tümüyle reddederek yeni hedef ve araçlar belirlemektedirler. Geri çekilmeden farkları hala içinde buldukları topluma karşı sorumluluk hissediyor olmalarıdır bu nedenle yeni hedefler belirlemektedirler. Buna devrimci faaliyetler örnek olarak verilebilir (Tolan,2005:247; Hagan,2010:84-85; Browne,2015:267; İçli,2007: 95-96; Korkmaz ve Kocadaş, 2015:138-139).

Gerilim teorisini, 1990'lı yıllarda yeniden çalışan Robert Agnew, gerilimi bireyin kötü muamele gördüğünü hissettiği olumsuz ilişkilerde aramaktadır. Bu olumsuz ilişkileri ise; parasal başarı hedeflerine ulaşılmasının engellenmesi, bir yakının kaybı veya ölümü ve son olarak hakaret ya da fiziksel saldırının varlığı olarak açıklamaktadır. Onun genel gerilim teorisi hedefler ve beklentiler arasındaki tutarsızlıktan daha genel bir olgu olarak görmektedir. Agnew gerilimin, olumsuz durumlar yaşandığında ya da bizden değerli bir şeyin alınması durumunda da gerçekleşebileceğini dolayısıyla yaşanan olumsuz durumların psikolojik etkisi hayal kırıklığı, hüsrana ve öfke şeklinde olabileceğini ifade etmektedir. Sonuç olarak suçluluk ise, kişinin kaybettiğini veya engellendiğini (araçsal) geri kazanmanın bir aracı haline gelmekte ya da telafi edici (geri dönmeyin bir yolu) veya kaçan (öfke ve gerginlikten uzaklaşmanın bir yolu) olmaktadır (Hagan,2010:86).

1.6.3.4. Alt kültür Teorisi

Durkheim'in ve Merton'un Anomi teorisinden etkilenen Albert K. Cohen, çocuk suçluluğunu alt kültür teorisinde ele almaktadır. Alt kültür teorisi, alt sınıfa mensup çocuk veya genç erkek bireylerin çete gruplarındaki suçlu davranışlarını açıklamaya çalışmaktadır. Her ne kadar suçluluğu sınıfsal yapıyla açıklamada gerilim teorisi ile benzeşse de suçlu davranışın grup ve çete ortamlarında ortaya çıktığını ifade etmesiyle gerilim teorisinden ayrılmaktadır (Kızmaz,2005:157-158). Alt kültür teorisine göre suç, sosyal yapıdan ziyade toplumun bütünü kabul ettiği değerler ile alt gelir grubunun kabul ettiği değer yargılarının çatışmasından ortaya çıkmaktadır.

Albert Cohen 1955 yılında yayınlanan "Delinquent Boys" ta (Suçlu Çocuklar) kendi gerilim teorisini açıklamıştır. Cohen, Merton'ın "Amerikan Rüyası" olarak adlandırdığı Amerikan toplumunun hedeflerinin bazıları için zorlamalara neden olduğu ve sonuç olarak suçlu davranışa yol açtığı özelliklerini yeniden irdelemiştir. Cohen, "Amerikan yaşam tarzının" hedef olarak belirlendiği Amerikan toplumunda suçlu alt kültürü bir yanıt olarak görmektedir (Tierney,2010:109).

Alt kültür teorisyenleri, toplumda belli grupların suçu onaylayan değerlere sahip olduğunu böylelikle bu gruba dâhil olan bireylerin de zamanla suçlu davranışta bulunabileceklerini ileri sürmektedirler (İçli,2007:98).

Chone'e göre çocuk ve genç suçluluğunun bir alt kültürü bulunmaktadır. Bu kültürün de kendi inançları, değerleri, örf ve adetleri bulunmaktadır. Dolayısıyla, alt kültür grubuna dâhil çocuk ve gençlerin suçlu davranışı kendi norm ve değerlerine uygun ancak genel kültürün norm ve değerleri ile çatışmaktadır (Öter,2005:36).

Cohen'a göre; alt sınıfa mensup gençler çoğunlukla düşük okul başarısı gösterirler ve bu durum suçlulukla ilintili bir faktördür. Alt gelir grubundan çocukların başarısız olmaları, okul sisteminde egemen düşüncenin orta sınıf değerleri olması ve alt sınıftan çocukların bu değerlerle çatışması suçlu davranışa zemin hazırlamaktadır. Alt sınıfa mensup bireylerin çete ve grup ortamlarında suçlu davranış göstermelerinin temelinde benlik algısı ve grubun değerlerini devam ettirme şeklinde ortaya çıkmaktadır (Shoemaker, Akt Kızmaz, 2005: 158).

Cohen, suçluluğu düşük sosyo-ekonomik statüdeki işçi sınıfı içinde bulunduğunu savunan Merton'dan farklı olarak; ergen gruplara yönelmiştir. Cohen'ın temel argümanı, Amerikan orta sınıf değerleri ile eğitilen alt gelir grubu çocuklarının orta sınıf değerlerine ulaşmada yeterince sosyalleşememeleridir. Alt gelir grubuna mensup çocukların hayatları işçi sınıfı değerleri ile çerçevelenerek dikey hareketliliği de engellemektedir. Dolayısıyla, bu tür çocuklar orta sınıf çocuklarına tanınan statüye kolay erişemedikleri için uyum sorunu yaşamaktadır. Cohen alt kültür grubuna dâhil çocuğun üç "ideal tip" tepkisinden bahsetmektedir; Bunlar, "sabit köşe çocuğu", "kolejli çocuk" ve "suçlu çocuk". Sabit köşe çocuğu tepkisi, bireylerin kendi durumlarına ellerinden geldiğince en iyi şekilde uyum sağlayarak belirsiz bir kabullenme ve bazı hafif suç eylemleri gösterebilmektedir. Kolej çocuğu tepkisi, önemli ölçüde kültürel normları içselleştirerek eğitim başarısı ile kendini geliştirmeyi böylelikle orta sınıfla rekabet etmeyi amaçlamaktadır. Suçlu çocuğun tepkisi, bazı erkeklerin kendilerini yargılayan orta sınıf kültür taşıyıcıları tarafından statü eksikliği ile karşı karşıya kaldıklarında aynı durumda olan diğerleri ile bir araya gelmekte ve suçlu bir alt kültür geliştirebilmektedir. Cohen, statünün reddedilmesi, bazılarının aynı "uyum sorununu" paylaşan başkaları ile bir araya geldiğini ve oluşan alt kültürde orta sınıf değerlerine karşı aşırı düşmanlık geliştirdiklerini savunmaktadır. Alt kültürde doğru kabul gören bir eylem, ana kültürde yanlış olarak ifade edilmektedir (Tierney,2010:109-111).

Genel olarak Cohen'e göre suçluluğun adayı, ya orta sınıf insanların görüşlerine değer verdiği için ya da bir dereceye kadar orta sınıf standartlarını içselleştirdiği için bir uyum sorunu yaşamakta ve "çözüm" aramaktadır.

Alt kültür teorileri başlığı altında Cloward ve Ohlin'in Ayırıcı Fırsatlar Teorisinde ise; toplumda fırsatlara ulaşmanın engellenmesi bireylerin bu fırsatlara gayri meşru yollardan ulaşmaya çalışacaklarını ifade edilir. Yani bireyin ekonomik anlamda statüsünü yükseltememesi düşük benlik algısı ve beraberinde suçlu davranışa yönelmesi ile sonuçlanmaktadır (Tierney,2010:111).

Cloward ve Ohlin, suçun kendine en çok yer bulduğu yasal ve yasadışı oluşumların kesiştiği bölgelerde yoğunlaştığından ayrıca farklı çevresel ortamların farklı alt kültürlerin oluşmasına neden olduğundan dolayısıyla Cohen'den farklı olarak suçun oluşmasında etken olan birden fazla alt kültürün varlığından bahsetmişlerdir. (Akt. Güçlü ve Akbaş,2016:58-59).

1.6.3.5. Kontrol Teorisi

Sosyal kontrol kuramına ilişkin yaklaşımlara ilk olarak Durkheim'in çalışmalarında rastlamak mümkündür. Kuramın diğer öncüleri arasında Albert J.Reiss (1922-), Jackson Toby (1925-), F.IvanNye (1918-) ve Walter C. Reckless(1899-1988) gibi isimler bulunmaktadır. Kontrol kuramının modern anlamdaki öncüleri ise Hirschi ve Gottfredson'dur (Kızmaz,2005:165).

Sapma ve suç davranışını açıklamaya çalışan bu kuram, sapkın davranışların neden olduğundan çok insanların toplumsal kurallara neden uyum sağladığını araştırmaktadır. Çünkü bu kurama göre, insanlar toplumsal kurallara toplumun onları bir nevi denetlemesi sebebiyle uyum sağlamakta bu nedenle sapma ve suç toplumsal kontrol mekanizmalarının zayıflaması sebebiyle ortaya çıkmaktadır (Özkalp,2015:391).

Bir başka ifade ile kontrol teorilerine göre suç, suç fiiline yönelik uyarılar ile onu engelleyen toplumsal ya da fiziksel kontroller arasındaki dengesizliğin bir sonucudur. Bu kurama göre fırsat verildiğinde herkes sapkın davranışta bulunabilmektedir (Giddens,2008: 854).

Kontrol teorisi, bireylerin suç işlemesine engel olan iki kontrol mekanizmasının varlığından bahseder. Bunlar kişisel ve toplumsal kontrol

mekanizmalarıdır. Kişisel kontrol bireyin suç işlemek için kendini engellemesi iken toplumsal mekanizma da bireyi suç işlemekten alı koyan sosyal normlardır (Güçlü ve Akbaş,2016:97).

Kontrol kuramının temellerinin, Durkheim'ın çalışmalarına kadar götürmek mümkündür. Durkheim'e göre intiharlar toplumun bireyleri bir arada tutacak bağın zayıflaması sonucu ortaya çıkmaktadır. Bireyin toplumla her açıdan bir dayanışma içinde olduğunu duyumsaması gerekmektedir. Ancak o zaman intihar oranları azalacaktır(Durkheim,2013:394). Buna göre kontrol teorisyenleri, toplumsal dayanışmanın artmasıyla toplumsal adaptasyonun artacağını, toplumsal adaptasyonun artmasıyla ise sapkın ve suçlu davranışların azalacağını ifade etmişlerdir. Yani toplumsal dayanışma bir çeşit sosyal denetim aracı olmakta dolayısıyla suç davranışı da buna bağlı olarak azalmaktadır.

Kuramın modern anlamdaki öncülerinden biri olan Travis Hirschi, insanların suç eylemine girerken potansiyel yararları ve riskleri hesap ederek karar verdiklerini ileri sürmüştür. Ayrıca bireyleri topluma ve yasaya uymaya yönlendiren dört tür bağdan söz eder: bağlanma, adama, dâhil olma ve inanç. Bu bağlar yeterince güçlü olduğunda toplumsal kontrol ve uyum sağlanmış olur ancak bu bağlar zayıf ise sapkınlık ve suçluluk ortaya çıkacaktır (Gottfredson & Hirschi,1990, akt.Giddens,2008:854).

Hirschi, toplumsal uyumu sağlayan dört bağı şu şekilde açıklamaktadır. Birincisi, bağlanma (attachment) bireyin toplumdaki diğer bireylerle sevgi, saygı gibi değer verme şeklinde olan ilişkisidir. İkincisi, adanmışlık (commitment), bireyin geleceğe dönük beklentilerine ilişkin yatırımlarıdır. Yani bireyler sahip oldukları veya olacakları eğitim, meslek, mal ve mülk gibi toplumsal kazanımlarını riske atmamak için toplumsal normlara uyum sağlamaktadır. Zira birey bu kazanımlarını riske atma ölçüsünde suçlu davranış sergileyecektir. Üçüncüsü, dâhil olma (involvement), bireylerin özellikle toplumsal rolleri veya meşru aktiviteleri gereği suç işlemeye vakit bulamamasıdır. Bu tür insanlar aile ve işleriyle oldukça meşgullerdir. Son olarak dördüncü bağ, inançtır (belief). Bireyler sosyal normları ne kadar içselleştirip benimsemişler ve doğruluğuna inanmışlarsa o kadar sapkın davranıştan uzak durmaktadırlar (Hirschi,1969 Akt. Güçlü ve Akbaş, 2016:104-105; Akt Altuntop,2012:5-7).

Kontrol kuramı, toplumsal nedenler üzerinde durarak bireylerin sosyal normlar ile olan ilişkisi ölçüsünde suçlu davranışı açıklamaya çalışmaktadır. Ancak kuram, sosyal normlara uyum sağlamış toplumsal statüleri ve sosyo-ekonomik düzeyleri yüksek olan bireylerin suçlu davranışlarına (uyuşturucu kullanımı, cinsel davranış bozukluğu vb) ilişkin açıklamalara yer vermemektedir.

1.6.3.6. Sosyal Öğrenme Teorisi

Sosyal öğrenme teorisi başlığı altında ele alınan Edwin Sutherland'ın kültürel iletim kuramı olarak da adlandırılan ayırıcı bileşenler (differential association) teorisine göre suç, özel durumlardan (psikolojik, sosyo-ekonomik etmenler, kalıtım vb) ziyade daha genel süreçlere bakılarak tanımlanması gerekmektedir. Bu nedenle Sutherland, suç sosyal etkileşim ile açıklaya çalışmıştır (İçli,2007:121-122).

Sutherland'a göre her toplum kendine özgü belirli kurallar ve yasalar ile çerçevelenmiştir. Kimileri bu kurallara uyulmasını zorunlu görürken kimileri de bu kurallara uyulmasının zorunlu olmadığını düşünmektedir. İşte buradan hareketle Sutherland suç oranlarının yüksek olmasını, kurallara ve yasalara uymamanın geleneklerin öğrenilmesi gibi nesilden nesile aktarıldığı bir sosyal etkileşim süreci olarak açıklamaktadır. Ona göre birey suçu doğuştan kalıtımla veya sonradan psikolojik ya da sosyo-ekonomik düzey ile ilişkili bir durumun aksine bireyin herhangi bir şeyi öğrendiği gibi suçlu davranışı da öğrenme süreci olarak açıklamaya çalışmıştır (İçli,2012:511-13).

Öğrenme teorisine göre, birey suç işlemeye ya da suçtan uzak durmaya eğilimli doğmazlar, aksine suça yönelmeyi ya da ondan uzak durmayı daha sonradan öğrenirler. Bunu “tabula rasa” kavramı ile açıklamaktadırlar. Yani bireyin beyni doğduğunda boş bir sayfa gibidir, zamanla içinde bulunulan kültüre göre şekillenmektedir. Öğrenme teorisi, akran gruplarının ve diğer önemli kişilerin bireyin davranışları üzerindeki etkisini vurgulamaktadır (Tibbetts & Hemmens,2010:438).

Sutherland'a göre birey suçu anne, baba ve arkadaşlarından yani yakın çevresinden öğrenmektedir. Bunlar arasında ise arkadaş çevresi daha etkili olmaktadır. Arkadaş gruplarında suça yönelik davranışlardaki temel motivasyonun grubun

çoğunluğunun ya da tamamının kural ve yasaların ihlal edilmesini hoş karşılayan bir yaklaşımın benimsenmiş olmasıdır (Güçlü ve Akbaş, 2016:90).

Ronald Akers ve Robert Burgess, Sutherland'ın teorisini geliştirmek amacıyla oluşturdukları ayırıcı güçlendirme/pekiştirme teorisinde; suçlu davranışı ödül ve ceza sistemi temelinde açıklamaya çalışmışlardır. Bu teoriye göre, sosyal davranış başkasını model alma veya klasik koşullanma yolu ile öğrenilmektedir. Bireyler daha önce bu davranışlarına verilen olumlu ve olumsuz tepkilere göre davranışı ya pekiştirmekte ya da davranıştan kaçınmaktadır (Tibbetts & Hemmens,2010:444).

Suçlu davranışı sosyal öğrenme sürecine bağlayan ayırıcı güçlendirme teorisine göre, bazı faktörler hangi tür davranışın ortaya çıkabileceğini etkilemektedir. Bu faktörlerden ilki, bireyin iletişimde olduğu diğer kişiler ile olan yakınlığı; suçlu davranışın öğrenilmesini kolaylaştırmaktadır. İkinci faktör, yaş; özellikle erken yaşlarda suçlu davranışının öğrenilmesine maruz kalan bireylerde bu davranış ileri dönemlerde kalıcı hale gelebilmektedir. Son olarak da bireyin diğer bireylerle olan etkileşim oranı; bu oran arttıkça birey tarafından suçlu davranışın benimsenmesi kolaylaşmaktadır (Özkalp, 2015:388-389).

Sonuç olarak sosyal öğrenme teorisi, suçun biyolojik ya da psikolojik rahatsızlıklardan kaynaklanmadığını aksine suçlu davranışı bir “öğrenme” sürecinin sonucu olarak görmektedir. Bireyin yetiştiği çevrenin koşulları gereği suçlu davranışı bir sosyal etkileşim süreci içerisinde normal davranış kalıpları olarak öğrenmektedir. Yani hırsızlık suçunun yoğun olduğu bir toplumda para kazanma ihtiyacı bu yolla sağlanmaktadır. Dolayısıyla hırsızlık para kazanma ihtiyacını karşılamakta algısı sosyal öğrenme süreci ile kuşaktan kuşağa aktarılmaktadır.

1.6.3.7. Etiketleme Teorisi

“Toplumsal tepki perspektifi” olarak da adlandırılan etiketleme teorisi, 1960’larda, özellikle ABD’de Chicago Okulu’nun etkisiyle büyük bir kriminolojik yaklaşım haline gelmiştir. Etiketleme kuramının bakış açısı, insan deneyimlerinin öznel ve etkileşimli doğasını vurgulayan sembolik etkileşimcilik üzerine kurulmuştur. Kuramın önde gelen teorisyenleri, Erving Goffman, Harold Garfinkel ve Howard S.Becker ’dır. Kuramın teorisyenleri George Herbert Mead ve Charles Horton Cooley'in

değişim teorisi, etnometodoloji ve rol teorisi gibi kavramlarından yararlanmışlardır. Bu kuram genel olarak sosyal etkileşimi sosyal aktör olarak değerlendirdiği bireyin bakış açısından ele almaktadır. Birey, etkinliklerinin anlamını başkalarının tepkisi ile algılamaktadır. (Hagan,2011:177-178).

Goffman, “işaret edilen kişinin ahlaki statüsünden olağan dışı ve kötü ne varsa ifşa etmeye yönelik bedensel işaretler” olarak kullanılan “damga” teriminin ilk Yunanlar’da görüldüğünü ifade etmiştir. Bu işaretler, bireyin toplumda suçlu, köle veya hain olduğunun anlaşılması amacıyla kullanılmıştır (Goffman,2018:27). Nitekim günümüzde bedensel bir işaretin varlığından söz edemeyiz ancak damga kavramı benzer anlamını hala korumaktadır.

Etiketleme teorisinin bir diğer ismi Howard S.Becker “Hariciler (Outsiders)” eserinde, harici kavramını kuralı ihlal eden kişi olarak tanımlamaktadır. Ancak Becker harici tanımlamasını bununla sınırlandırmamış harici olarak tanımladığı bireyin bakış açısıyla da onu harici olarak tanımlayanları da ele almıştır. Yani harici kavramı ikinci bir grup için de kullanılmaktadır (Becker, 2017:21).

Becker(2017:32) sapkınlığı tanımlarken, bir davranışın sapkın olup olmadığından çok o davranışa verilen tepki ile ilgilenmiştir. Nitekim toplum kimi zaman aynı sapkın davranışlara farklı tepkiler geliştirebilmektedir. Etiketleme kuramının temelinde esasen bu durum ele alınmaktadır. Neden toplum bazı davranışları sapkın veya suç olarak kabul ederken bazılarını etmemekte ve bunu neye göre belirlemektedir? Sorusu bu teorinin bakış açısını yansıtmaktadır.

Becker bu sorunun cevabını şu şekilde vermektedir; “Sapkınlık davranışa içkin bir nitelik değildir; davranışta bulunan kişiler ile o davranışa tepki gösterenler arasındaki ilişkiye içkin bir niteliktir” (Becker, 2017:35). Yani bireylerin temelde sapkın olduklarını, çünkü sosyal kontrol kuruluşları ve diğerleri tarafından sapkın olarak etiketlendikleri ifade etmektedir.

Etiketleme teorisi, farklı grupların aynı sapkın veya suçlu davranışta bulunmalarına rağmen toplum tarafından sadece bazılarının sapkın veya suçlu olarak görülmelerinin sebebini sosyal statü bağlamında açıklamaktadır. İki farklı genç gruplarının benzer sapkın davranış göstermelerine rağmen birinin sapkın olarak nitelendirilmesini grubun üyelerinin ait olduğu sosyal statüye bağlamaktadır. Bir grubun

üyeleri eğitilmiş, yüksek sosyo-ekonomik gelire sahip ailelerin çocukları olmaları sebebiyle toplum onların bu aşırı davranışlarını genç ve dinamik oluşlarına, eğlenceyi, macerayı seviyor olmalarına bağlamaktadır. Öte yandan diğer grubun üyeleri ise tam bir baş belası muamelesi görmekte okul başarıları düşük, sürekli sorun çıkararak algılanmaktadır. İşte bu kurama göre toplumda suçlu davranışa karşı iki farklı algının oluşmasını sağlayan şeyin “eylem” olmadığıdır (Özkalp,2015:393). Hagan’ın ifadesi ile sapma kavramı, eylemin kendisinde değil, aktöre bağlı olan tepki ve etikette doğaldır; suç bir etikettir, bir eylem değil. (Hagan,2011:178).

Etiketleme teorisinde Edwin Lemert’e ait olan iki kavram önemlidir; birincil sapma ve ikincil sapma. Birincil sapma, bireyin ilk sapma eylemini ifade ederken, ikincil sapma, bireyin davranışlarının sapma olarak algılanması ve etiketlenmesi sonucu bireysel deneyimlerin psikolojik olarak yeniden yapılandırılması ile ilgilidir. Birincil sapma, geçici, üstü örtülebilen veya keşfedici nitelikte olmaktadır. Örneğin, bir tür vergi kaçırma şekli olarak geliri az göstermek ya da ergenlik çağında bir gencin merak nedeniyle uyuşturucu kullanması vb. bu tip örneklerde önemli olan bireyin kendisi gibi toplumun da onu suçlu ya da sapkın olarak görmemesidir. (Hagan, 2011;178).

İkincil sapmada toplumun suça ilişkin bilgisinin olması önemli kriterdir. Burada önemli olan sapkın davranışta bulunan bireyin devletin resmi kanallarınca herhangi bir müdahaleye maruz kalması sonucu artık resmi bir sapkın etiketine sahip olmasıdır. Özellikle çocuk ve genç suçluluğunda önemli olan resmi etiketlenme, sapkın gruplara katılımı arttıran süreçleri tetiklemektedir. Resmi etikete sahip birey artık kendisinin sapkın olduğunu kabullenip kendini böyle tanımlaması sonucunda tekrar sapkın davranışa yönelmektedir (Bernburg&Krohn&Rivera,2008:287).

Bu teoride önemli olan aktördür, yani suçlu davranışta bulunan birey. Kuramın açıklamaya çalıştığı diğer bir husus ise, gerçekleşen edimin kamusal alanda meydana gelmesi veya kamuoyunun bilgisinin olup olmamasıdır. Sapkın bir davranış aktöre bağlı bir şekilde hem görmezden gelinebilirken aynı zamanda büyük bir tepki de oluşturabilir. Bunu belirleyen temel iki unsur da aktör ve kamuoyunun bilgisidir (Becker,2017:31-33). Damgalama da bu şekilde gerçekleşmektedir. Artık işlenen suç, tüm toplumun bildiği ve kabul etmediği bu nedenle de cezalandırılması gereken bir edimdir.

1.6.3.8. Çatışma Teorisi

Çatışma kuramı, kuşkusuz Karl Marx'ın toplumun temel yapısının proletarya ve burjuva sınıfı arasındaki sınıfsal çatışmacı bakış açısından esinlenmektedir. Bu kuramın önde gelen isimleri arasında sayılan Richard Quinney, Willem Adriaan Bongers ve Ralf Dahrendorf Marx'ın sınıfsal çatışma kuramından etkilenerek çatışma kuramını geliştirmişlerdir (Poloma,2012:145). Çatışma ya da diğer adıyla radikal kuramcılar suç olgusuna sınıf, iktidar, hiyerarşi, eşitsizlik, tabakalaşma, kapitalizm kavramları temelinde yaklaşmaktadırlar.

Çatışma kuramı, 1950 ve 1960'lı yıllarda yapısal işlevsel kurama bir nevi tepki olarak Marx'ın kuramının yeniden yorumlanması ve geliştirilmesi ile ortaya çıkmıştır. Ancak çatışma kuramı düzen, denge, uyum ve istikrarı vurgulayarak statik bir toplum inşası sunan işlevselci yaklaşımı yıkmak yerine onu geliştirmeyi amaçlamıştır (Tatlıcan,2011:85). Yine de çatışma kuramı her ne kadar işlevselci yaklaşımın problemlerini Marxist temelde çözme amacıyla ortaya çıkmış olsa da Ritzer tarafından yapısal işlevselci bakış açısından tam olarak ayrılamaması nedeniyle “o, toplumun hakiki bir eleştirel kuramından daha çok, baş aşağı dönmüş, bir çeşit yapısal işlevselcilikti” şeklinde eleştirilmiştir (Ritzer, 2013:266).

Toplumun dinamikleri, iktidara sahip olanlar tarafından yönetilmekte, iktidara bağlı olanlar ise kendi hak ve çıkarlarının adaletli ve eşit şekilde yönetildiği inancı ile beslenmekte dolayısıyla sistemin devamlılığı sağlanmaktadır (Ritzer, 2013: 267). Buradan hareketle çatışmacı kuram suç olgusunu da toplumun baskın veya güçlü grubunun belirlediği dinamikler olarak ele almaktadır.

Marksist bakış açısı toplumun temelindeki sınıfsal çatışmayı toplumun tüm kurumlarında işletildiğini savunmaktadır. Marksist bakış açısına göre, iktidar seçkinleri ve kitleler ya da işçi sınıfı olmak üzere iki grup bulunmaktadır. Bütün sosyal, ekonomik ve politik güce sahip iktidar seçkinleri tarafından yasalar şekillendirilmekte ve güce sahip seçkinler (akademik topluluk, kitle iletişim araçları ve diğer kamuoyu kaynakları vb.), yasanın herkesin çıkarlarını koruduğunu ve böylece kitlelerin sistemin meşru olduğuna inanmaya devam etmelerini sağladığını göstermektedir (Helfgott,2008:71).

Her ne kadar Karl Marx, suçluluk üzerine özellikle eğilmemiş ise de onun görüşlerinden etkilenen diğer çatışmacı teorisyenler bu bakış açısıyla suçluluğu

açıklamaya çalışmaktadırlar. Çatışma teorisyenleri de, toplumun heterojen ve çelişkili olduğunu, bu nedenle suç tanımlamalarının egemen sınıf tarafından şekillendiğini iddia etmektedirler. Toplumdaki temel çatışmayı güçlü, yani suçu tanımlayanlar ile güçsüz, yani suçlu olarak tanımlananlar arasındaki refleks ilişkiye bağlamaktadır. Suçlu olarak tanımlananlar bu tanımlamayı kabul ederek kendilerini öyle görmeye başlayarak ileride de suçlu olarak tanımlanma olasılığını arttırmaktadırlar (Helfgott,2008:71).

Görüldüğü üzere, tarih boyunca insanlığın temel sorunlarından biri olan suç ve sapkın davranış farklı bilimlerin ve fikir akımlarının odak noktası olmuş ve olmaya da devam etmektedir. Her ne kadar suçu açıklamaya ve önlemeye yüzyıllar boyunca farklı bakış açıları geliştirilse de suç, modern toplumların da en önemli sorunları arasındadır. Öyleyse suçu açıklamaya çalışan yaklaşımlar tek başına yeterli gelmemektedir. Nitekim dinamik yapıya sahip insanı ve toplumu açıklamaya çalışan düşünce akımları da değişmekte ve gelişmektedir. Özetle, suçu açıklamada tek bir yaklaşım yeterli olmamakta dinamik yapıdaki toplumu anlamak için multidisipliner bir bakış açısı daha sağlıklı sonuçlara ulaşmayı sağlayacaktır.

1.7. SOSYALLEŞME VE SOSYAL UYUM

Bütün toplumlarda toplumsal düzeninin ve uyumun sağlanabilmesi için belirli kurallar ve bu kurallara uymamanın da bir yaptırımı bulunmaktadır. Öte yandan toplum, üzerinde istenilen değişikliklerin yapılabileceği bir unsur da değildir. Her toplum hem kendi dinamiğini oluşturan hem de bu düzene uyum sağlamaya çalışandır. Ancak tüm toplumlarda toplumsal düzene tam anlamıyla uyum sağlanamamakta çeşitli sapmalar meydana gelmektedir ve bu sapmaların olması da oldukça doğaldır (Kaplan,2017:329).

Toplumsal düzen konusu bir anda ortaya çıkmadığı gibi bir anda da sağlanabilecek bir durum değildir. Aynı zamanda bu düzene uyum sağlamak da süreç içerisinde şekillenmektedir. Bu bağlamda bireylerin öncelikle bağlı oldukları gruba veya toplumun kurallarına uyum sağlama süreci olarak sosyalizasyon, aynı zamanda kişinin çevresindekilerle etkileşim sürecidir. Fithcer, sosyalizasyonu tanımlarken kişinin birey olarak kaybolmasından ziyade bir toplumda var olan sosyal davranış örüntülerinin kabulü ile sonuçlanan bir süreç olarak değerlendirmektedir (Fithcer,2012:26).

Bireylerin içinde bulunduğu toplumun kültürünü, değerlerini ve geleneklerini öğrendiği süreç olarak tanımlayan Koştaş, sosyalleşmeyi bireyin doğumdan ölüme kadar geçen süreçte öğrenme faaliyeti olarak ele almaktadır (Koştaş, 1999:229).

Tezcan da diğer tanımlamalarda olduğu gibi sosyalleşmeyi bir süreç olarak ele almakta aynı zamanda bireyin içinde yaşadığı toplumun davranış kalıplarını içselleştirmesi ve o topluma ait bir birey olması şeklinde tanımlamaktadır. Bir başka ifade ile sosyalleşmeyi en geniş anlamda çocuğun eğitilmesi daha dar anlamda ise bireyin bir grup ile bütünleşmesi olarak ele almaktadır (Tezcan,2016:49-52). Birey bu süreçte ister çocukluk evresinde topluma isterse yetişkinlik evresinde herhangi bir gruba uyum sağlayabilmesi için belirli toplumsal rolleri öğrenerek toplumsallaşır.

Sosyalleşmeyi tek yönlü bir süreçten ziyade etkileşim süreci olarak tanımlayan Güçlü ve Akbaş'a göre, nasıl ki birey sürekli pasif ve sadece alıcı konumunda değilse toplum da sürekli dikte eden ve verici olma özelliğine sahip değildir. Toplum ve birey karşılıklı etkileşim içindedir; toplum bireyi şekillendirirken birey de toplumu şekillendirmektedir. Sonuç olarak sosyalleşme hem birey için hem de toplum için değişim sürecini ifade etmektedir (Güçlü ve Akbaş,2016:180).

Bireyin yaşamı boyunca, içinde bulunduğu toplumun kültürel öğelerini benimsemesi, içselleştirmesi ve anlamlı sosyal yapıların etkisiyle kendi kişilik yapısını bütünleştirerek toplumsal çevreye uyum sağlamasına sosyalleşme süreci denilmektedir. Tolan sosyalleşme sürecinin üç görünümünden bahsetmektedir. Bunlar;

1. *Kültürün elde edilmesi*: Doğumla başlayıp ölüme sonlanan toplumsallaşma sürecinde birey içinde bulunan kültürü öğrenerek içselleştirmektedir.
2. *Kültürün kişilikle bütünleşmesi*: Daha önce de belirtildiği gibi çift yönlü etkileşim süreci olan toplumsallaşmada bireyler toplumun ve kültürün bütünleşen parçaları haline gelmektedir. Yani bireyin kişiliği toplumla bütünleştiğinde toplumun normal olarak algıladığı davranış ve düşünüş kalıplarını sergilemektedir.
3. *Toplumsal çevreye uyum*: Toplumsallaşmış birey artık içinde bulunulan topluma adapte olmuş demektir. Birey sadece fiziksel olarak değil aynı zamanda grubun veya toplumun diğer bireyleriyle benzer duygu, düşünce ve davranış kalıplarına sahiptir, ortak bir paydada buluşmuştur (Sayın, 1985:136-137).

1.7.1. Sosyalleşme Araçları

Sosyalleşmeyi bir öğrenme süreci olarak ele aldığımızda toplumsallaşma araçlarından da bahsetmek gerekir. Giddens, toplumsallaşmanın genel olarak iki genel aşamadan meydana geldiğinden bahseder. Bunlardan ilki bebeklik ve çocukluk dönemlerinde gerçekleşen kültürel öğrenmenin en yoğun olduğu dönemi kapsamaktadır. Bu dönemde dil ve temel davranış kalıpları öğrenilir ve hatta sonraki öğrenmeleri şekillendirecek temel öğrenmeler gerçekleşir. Bu dönemin en önemli eyleyeni ailedir. İkincil toplumsallaşma aşaması ise bireyin çocukluk dönemi sonrasında ve olgunluk döneminde gerçekleşmektedir. Bu dönemde ise aileden başka toplumsallaşma eyleyenleri devreye girmektedir; okul, akran grupları, kitle iletişim araçları, iş yeri vb. Bu eyleyenler vasıtasıyla birey yeni toplumsal etkileşimler ile her grubun kendi değerlerini, tutumlarını ve kültürlerini öğrenir (Giddens, 2008:204-205). Sonuç olarak bireyin toplumsallaşma sürecine etki eden bazı toplumsallaşma eyleyenleri bulunmaktadır. Bunları genel olarak; aile, okul, akran grupları ve kitle iletişim araçları başlıkları altında toplayabiliriz.

Aile; bireyin ilk ve aynı zamanda tüm hayatı boyunca en çok etkili olacak toplumsallaşma alanıdır. Çocukluk döneminde edilgen bir varlık olarak birey ebeveynler tarafından şekillendirilmektedir. Bu dönem bireyin tüm hayatında en önemli sosyalleşme dönemidir (Güçlü ve Akbaş,2016:183). Bu dönemde sosyalleşme adına yaşanabilecek olumsuzluklar ileride bireyin suçlu davranış eğilimi göstermesine neden olabilmektedir. Nitekim Hirschi'nin kuramında, aile ve yakın çevre ile kuvvetli bağlar geliştiren bireylerin suça karışma ihtimallerinin düşük olduğunu açıklamıştır. Öte yandan yetersiz düzeyde sosyalleşen bireylerde düşük benlik denetiminin oluşacağından suça karışma eğilimleri daha fazla olacaktır (Kızmaz,2005:165-166).

Okullar; sosyalleşmenin ikinci en önemli kurumu olan okullarda bireyler bir disiplin altında eğitilmektedirler. Sosyalleşmeyi kültürün ve kültürel mirasın kazanılması olarak tanımlayan Erkal, sosyalleşmede okulların önemli bir görevi olduğunu vurgulamaktadır (Erkal ve diğerleri 2017:243). Okullarda sadece eğitim verilmez aynı zamanda öğretici ve idareci kadronun yetkilerinin kabul edilip ona göre karşılık verilmesi bu yolla belirli başlı kurallara göre hareket edilmesi sağlanmaktadır. Okullar aracılığıyla toplumun yaygın kültürüne ilişkin norm ve değerler kuşaklara

aktarılır. Böylelikle çocuklara okul aracılığıyla toplumsallaşma için genel kuralları benimseyebilecekleri bir sosyal ortam sağlanmış olur. Ayrıca okullar akran grupları ile bir araya gelinen önemli alanlardır (Giddens,2008:206).

Akran ilişkileri; aile kadar etkili olan akran grupları bireylerin sosyalleşmesinde önemli bir başka faktördür. Nitekim akran grupları benzer yaş aralığında olan çocuklardan oluşması itibariyle birey üzerinde etkililiği de o denli fazladır. Akran grupları bireyi toplumsal normlara uymasını teşvik ederken anti sosyal davranış geliştirmesini de destekleyebilmektedir. Öğrenme teorilerinde denildiği üzere, yakın sosyal çevre ile etkileşim sonucu öğrenilen bir davranış olarak suç, akran ilişkileriyle de oldukça ilgilidir. Birey akran gruplarında suça karşı bir motivasyon geliştirebilir ve suç işlemeye ilişkin gerekli bilgi ve tekniği öğrenebilir (Güçlü ve Akbaş,2016:189).

Kitle iletişim araçları; modernleşme ile birlikte gündelik hayatlarımıza girmeye başlayan kitle iletişim araçlarının günümüzde özellikle internet ve sosyal medya aracılığıyla sosyalleşmede önemli bir etkiye sahip olduğunu söyleyebiliriz. İnsanların düşünce ve davranış biçimlerinde önemli etkiye sahip olan medya, ikincil sosyalleşmenin ve resmi olmayan eğitimin bir aracı olmaktadır. Çünkü medya büyük kitlelerin bilgi, eğlence ve boş zaman aktivitelerinin öznesi konumuna gelmiştir. Bu nedenle medya, dünyaya bakış açımızdan politik tercihimize, sosyal tutumlarımızdan başka gruplara ilişkin izlenimlerimize kadar etkili olmaktadır (Browne,2015:289-291).

Temel başlıklar halinde ele aldığımız toplumsallaşma kurumlarına ek olarak; din, ekonomi, siyaset ve dil vb. unsurlar da bireyin yaşam boyu topluma uyum sağlamasında önemli etkenlerdir (Okumuş,2014:437-438).

Birey, yaşamı boyunca sosyalleşme araçları ile girdiği etkileşim sonucunda düşünce ve davranışlarını değiştirir veya kendisinden farklı gördüğü grup normlarına göre düşünüp hareket ederse bu toplumsal uyumun gerçekleştiğini gösterir. Sosyalleşme, bireyin bir nevi içinde bulunduğu çevreye uyum sağlamasıdır (Güneş,2016:257).

1.7.2. Sosyal Uyum ve Denetimli Serbestlik Uygulaması

Toplumsallaşma süreci her birey için başarılı ve başarısız olmak üzere iki şekilde tamamlanmaktadır. Başarı durumu esasen net bir tanımı olamamakla birlikte genel olarak bireyin yaşadığı toplumsal çevreye uyum sağlayıp sağlamamasına göre belirlenmektedir. Birey için toplumsallaşma süreci, kendisinden beklenen kültürel aktarımı sağladığı, davranış kalıplarının benimsetildiği ve bireyin toplumla bütünleşik sağlıklı bir kimlik kazanmasında etkili olduğu ölçüde başarılıdır. Toplumsallaşma sürecinin başarısız olması ise, bireyin toplumun değerlerine ve taleplerine uygun davranmaması demektir. Bu durum bireyde sapkın davranışlara hatta patolojik sorunlara yol açabilmektedir (Çoştı,2009:136-137).

Bir başka ifadeyle toplumsallaşmanın bireylerde sapma davranışlarına neden olması, bireyleri anormal veya patolojik bir duruma götürmesini başarısız toplumsallaşma olarak tanımlayan Akın'a göre bireyin bu süreci çatışma temelinde yaşadığını ifade etmektedir (Akın,2011:37). Birey etkileşimde olduğu toplumsallaşma araçları çerçevesinde sosyalleşmeyi gerçekleştirmektedir. Sosyalleşme araçlarının sorunlu olması (dağılmış aile yapısı, suçlu akran grubu vb.) bireyi başarısız bir toplumsallaşmaya yani sapkın davranışlarda bulunmaya götürecektir.

Toplumsal uyumun başarısız bir sonucu olarak sapmayı, Marshall (2005:639) en genel anlamıyla toplumsal normların ihlali olarak görmektedir. Daha önce değinildiği üzere bu toplumsal normların ihlali karşısında çeşitli yaptırımlar uygulanmaktadır. Bu yaptırımlar kimi zaman kınama ve dışlanma olabilirken kimi zaman da cezai bir yaptırım şeklinde olabilmektedir. Tüm bu yaptırımları, kişinin toplumsal uyumdan sapmış olmanın sonuçlarıyla yüzleşmesi mantığını içermektedir. Durkheim da cezanın gerçek işlevinin, ortak bilinci canlı tutarak toplumsal uyumun bozulmasını önlemek olduğunu ifade etmiştir (Durkheim,2014:139).

Genel olarak bireyin sosyalleşme sürecinde yaşadığı bir olumsuzluğun sonucu olarak suç ve sapma ortaya çıkmakta ve bunun karşılığında toplumsal bir yaptırım uygulanmaktadır. Durkheim'ın yukarıda belirtilen ifadesinden yola çıkarak yaptırımların suçu önleme işlevinin yanında yeniden suça karışmayı önleme ve yeniden topluma uyum sağlama etkisinin olduğunu söyleyebiliriz.

Foucault(2019:338-340), suçlu davranışın cezalandırılmasında suçun telafi edilmesi kadar suçun iktidara yapılan bir saldırı olarak algılanması açısından da intikam düşüncesini barındırdığını ifade etmektedir. Bu nedenle cezalandırmalar daha sert olabilmektedir. Ancak Foucault, iktidar yapısının değişikliğinden de etkilenerak intikam duygusu ile bedeni hedef alan cezalandırma anlayışının, bireyleri disipline etme ve dönüştürmenin yeni aygıtı olarak hapisanelere dikkat çekmektedir. Dolayısıyla hapisanelerde cezaların infaz edilmesinde beden yerine ruha müdahale edilerek iyileştirme amaçlanmaktadır.

Cezanın bireyi tekrar toplumsal uyumun sağlanmasında bir aracı olarak tanımladığımızda yeniden sosyalleşme kavramına da bakmak gerekmektedir. Sosyalleşmeyi nasıl ki tüm yaşam boyunca devam eden bir süreç olarak ele aldık yeniden sosyalleşmeyi de bu süreçte yaşanan uyumsuzlukların tekrar onarılması olarak yorumlayabiliriz. Marshall, (2005:822) yeniden sosyalleşmeyi özellikle mahkûmların isteyerek veya istemeden içinde buldukları toplumsal sistemden kopmuş olmalarını ve daha sonra tahliye olduklarında tekrar aynı toplumsal sistemin kültürel norm ve değerlerine uyum sağlama süreçleri olarak tanımlamaktadır.

Öte yandan Demirbaş ise, hükümlülerin gelecekte sosyal sorumluluk bilinci ile tekrar suça karışmadan bir hayat sürdürebilmeleri amacıyla adalet sistemi içersinde yapılan çalışmaların tümünü bireyin tekrar uyum sağlama sürecinde bir destek mekanizması olarak tanımlamaktadır (Demirbaş,2015:185). Buradan hareketle her ne kadar ilk sosyalleşme deneyimlerinde sorun oluşmuş ve bir şekilde ceza infaz sistemine girmiş bireylerin yeniden sosyalleşmelerine destek olması açısından denetimli serbestlik uygulamasının önemli bir örnek olduğunu ifade edebiliriz.

Sapkın davranışların cezalandırılmasında cezaevinin uzantısı şeklinde bir yöntem olarak uygulanan denetimli serbestlik esasında hem rehabilite etmeyi hem de cezanın infazını gerçekleştirmeyi esas alması bakımından iki yönlü bir uygulamadır. Ceza adaleti sisteminde denetimli serbestlik, hem hapis cezalarının farklı bir yöntem olarak yerine getirilmesinde hem de hükümlülerin toplumsal hayata uyumlarını desteklemek konusunda alternatif bir yaklaşım olarak benimsenmiştir.

Cezaevlerinde başlayan rehabilite etme ve normalleştirme süreçleri denetimli serbestlik aracılığıyla devam etmekte bireyler yeniden toplumsal hayat ile bütünleşmekte ve gündelik hayata katılmaktadırlar (Demez ve diğerleri,2015:465).

Cezaevlerinden farklı olarak 7/24 denetim altında olmaktan ziyade kısmi denetimlerle hükümlüler toplum içinde kontrol edilmekte ve iyileştirme faaliyetleri ile de bozulan sosyal bütünleşme sürecinin onarılması desteklenmektedir.

Denetimli serbestlik uygulaması ile hükümlüler toplumsal hayata uyum süreçlerinde bir sosyal destek mekanizması olarak görev almaktadır. Bu kapsamda hükümlülerin ihtiyaçlarına yönelik çeşitli iyileştirme faaliyetlerinin yanı sıra özellikle koruma kurulları aracılığıyla maddi destekte de bulunmaya çalışılmaktadır. Denetimli serbestlik sistemi hem bir infaz yöntemi olarak hem de bir yardım sistemi olarak görev almaktadır. Özellikle ceza infaz kurumlarından denetimli serbestlik altında erken tahliye edile hükümlülerin, bir yandan cezanın infazı kapsamında toplum içinde denetim ve takiplerine devam edilirken diğer yandan da toplumsal hayata adapte olma süreçleri erkene alınmakta ve uzun yıllar ceza infaz kurumlarında kalmış bireylerin toplumsal hayatta karşılaşılabilecekleri maddi-manevi sorunlarına destek olunmaya çalışılmaktadır.

Hükümlülerin yeniden sosyalleşme süreçlerinde denetimli serbestlik uygulaması ile suçlu davranışa ilişkin farkındalık kazanmalarına, tekrar suça yönelmemelerine, bir birey olarak sorumluluklarının bilincinde olmalarına, bir iş ve meslek sahibi olmalarına, aile ve toplumsal çevreye uyum sağlamalarına destek olmak amacıyla çeşitli çalışmalar yürütülmektedir. Bu çalışmalar kapsamında yürütülen denetimli serbestlik uygulaması hükümlülerin bozulan sosyal uyumun yeniden sağlanmasında yararlandıkları sürecin tümünü ifade etmektedir.

Bir sonraki bölümde denetimli serbestlik uygulamasının ilk nasıl ortaya çıktığı, dünyada ve ülkemizde denetimli serbestlik sisteminin tarihçesi ve hangi amaçlarla uygulandığından bahsedilmektedir. Özellikle ülkemizde denetimli serbestlik sistemi ve uygulama alanlarına yer verilerek hükümlülerle yürütülen çalışmalara değinilmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

DENETİMLİ SERBESTLİK

2.1. DENETİMLİ SERBESTLİK SİSTEMİ

Suç ve ceza, uzun yıllar boyunca üzerinde çeşitli fikirler geliştirilmiş kavramlardır. Ancak suça ve cezaya ilişkin en kapsamlı yaklaşımlar 19. yüzyıl ve sonrasında, esasen modern toplumların oluşmasıyla ortaya çıkmıştır. Suç teorileri kapsamında yer verilen bu yaklaşımlarda cezanın amaç ve niteliklerine ilişkin fikirler de ortaya atılmıştır. Bu noktada sadece suçun nasıl oluştuğuna değinilmemiş nasıl önlenmesi ve nasıl cezalandırılması gerektiği anlayışı da tartışılmıştır. Özellikle ceza kavramının toplumun öç alma duygusu karşısında daha ilkel yöntemlere başvurulması hususu onarıcı adalet anlayışının gelişmesiyle terk edilmeye başlanmıştır. Nitekim toplumun öç alma ve geri ödetme duygusu hala geçerliliğini korurken onarıcı adalet anlayışı ile suçluya özellikle fiziksel acı çektirmekten ziyade iyileştirme ve onarma ile cezayı ödetme anlayışı hâkim olmaktadır. Dolayısıyla modern toplumlarda cezaların görünümü de daha insancıl olmaya başlamıştır. Denetimli serbestlik uygulaması, hukukun ve cezalandırma anlayışının sadece mağdur tarafından değil aynı zamanda suçlunun toplumsal sistemden dışlanmadan yaptırım öngörmesinin bir sonucudur.

Klasik ceza infaz sistemi suçludan, mağdur ve toplum adına öç almak amacıyla onun sosyal yaşamın dışına çıkartılması, dört duvar arasında unutulmasını içerirken, çağdaş ceza infaz anlayışı ile suçlunun cezasının infazı sırasında ve sonrasında topluma yeniden katılması amacıyla rehabilitasyonun ve uyumunun sağlanması amaçlanmaktadır (Küçülür,2015:54).

Denetimli serbestlik, özellikle uzun süreli hapis cezalarının olumsuz etkilerinin görülmesinin ardından, suçlu bireylerin rehabilite edilmesi ve topluma yeniden uyum sağlamaları şeklinde gelişen çağdaş ceza anlayışının uygulama aracı olarak ortaya çıkmıştır. (Glasgow, akt. Yavuz,2011:3).

Klasik ceza infaz anlayışı, suçluyu bir yere kapatma, özgürlüğünü kısıtlama ve hatta fiziksel acı çekmesine neden olacak yaptırım uygulamak suretiyle suçluyu cezalandırmaktır. Buna karşılık çağdaş ceza infaz sisteminin amacı, özgürlüğü kısıtlama fikrinden tamamen vazgeçmeden hükümlünün sosyalleşmesini sağlamak, yeniden suça karışmayı önleyici tedbirleri güçlendirmek, kanunlara ve toplumsal kurallara saygılı, sorumluluk bilinci ile yaşamını sürdürmesine destek olmak, toplumu suça karşı korumaktır (Çolak ve Altun,2006:2).

Erbaş'a göre denetimli serbestlik, haklarında hüküm olunan cezanın ertelenmesine karar verilen kişilerin bu süre zarfında toplum içinde yaşamına devam etmesi; ancak bu erteleme süresi boyunca kendi hallerine terk edilmeden yeniden sosyalleşebilmeleri için ihtiyaç duyacakları rehberlik, psiko-sosyal yardım ile gözetimin sağlanması, haklarında bazı yükümlülükler belirlenmesi ve bu yükümlülüklere uyulup uyulmadığının denetimine dair esasları da içeren bir kurumdur (Erbaş, 1996;13-14).

Denetimli serbestlik kavramı, hukuksal bir tanımlama olarak, Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliğinde; “Şüpheli, sanık veya hükümlünün toplum içinde denetim ve takibinin yapıldığı, iyileştirilmesi ve topluma kazandırılması için ihtiyaç duyulan her türlü hizmet, program ve kaynakların sağlandığı alternatif bir ceza ve infaz sistemi” şeklinde tanımlanmaktadır. (DSHY,2013: md.4).

Nursal ve Ataç'a (2006) göre denetimli serbestlik sistemi; “doğrudan doğruya hapis dışı alternatif yaptırıma mahkûm edilen kişilerle, şartla salıverilen cezası tamamen veya kısmen tecil edilen ya da şartlı cezaya mahkûm edilen kişilerin, düzenli olarak belirli bir merkezdeki elemanların denetimi ve gözetimi veya tedavisine tabi olarak belirlenen yaptırımlara tabi olmasıdır” (Nursal ve Ataç,2006:33).

Bu tanımlama ile Demirbaş, “denetime tabi tutulan kişiye, belirlenecek deneme süresinde, sosyal çevrelerinden koparılmadan toplumda kalma şansı verilerek, toplum düzenini sağlayan kurallara uyma isteklerini ispat fırsatı sunulmaktadır” şeklinde özetlemektedir (Demirbaş,2015:593).

Buradan hareketle denetimli serbestlik sistemi iki temel amaç etrafında şekillenmektedir. İlk olarak bir cezai yaptırımın sonucu olarak denetimli serbestlik kararı bir ceza infaz yöntemidir. Diğer temel amacı ise cezayı infaz ederken suçlunun yeniden suça karışmasını önlemeye yönelik çeşitli iyileştirme çalışmalarını uygulamak ve bireyin ihtiyaçları doğrultusunda toplumsal destek mekanizmasını hayata geçirmeye çalışmaktır.

Denetimli serbestlik kavramını etimolojik olarak inceleyen Yavuz, “İngilizce’de genellikle “probation” kelimesiyle ifade edilmektedir; “kanıtlama ve deneme süreci” anlamına gelen bu sözcüğün kökeni Latince’deki ispat etmek, kanıtlamak, denemek anlamına gelen “probare”, “probatio” ve “probatum” kelimelerine dayanmaktadır” şeklinde açıklamaktadır (Yavuz, 2011:4).

Probation kavramı ve şartlı tahliye anlamına gelen “parole” kavramı farklı uygulamalara karşılık gelmektedir. Probation, suçlunun toplum içinde gözetim altında tutularak yaptırım uygulanması iken şartlı tahliye ise hükümlünün cezaevinde gözetim altındayken erken salıverilmesidir. Öte yandan probation şartlı tahliye olmuş kişiler için de çalışmalar yürüten bir sistemdir. Genel olarak iki kavram arasında belirgin üç fark göze çarpmaktadır. İlki, probation cezaevine alternatif bir seçenekken şartlı tahliye suçlunun cezaevinde infaz edilmesi gereken cezanın bir kısmının farklı yöntemle infaz edilmesidir. İkincisi, probation yargı tarafından bir ceza seçeneği olarak verilirken şartlı tahliye daha önceden koşulları yasal olarak belirlenmiş ve yetkili otorite tarafından belirlenmektedir. Üçüncüsü ise, probation yerel ve ulusal çapta özel kuruluşları da içine alan bir hizmet ağını kapsarken şartlı tahliye sadece devlet otoritesi tarafından belirlenmektedir (Petersilia, 1998:563 Akt. Türkmen,2015:213). Bu bağlamda Türkmen, probation kavramına genel anlamda bir sistem olarak bakmak gerektiğinin yerinde olacağını ifade etmiştir. Nitekim ceza infaz sisteminde bir kurum olarak probation, içinde birçok uygulamayı barındırmakta bu nedenle tek bir yönünü ele almak sistemi anlamak açısından yetersiz olabilmektedir. Bu bağlamda farklı uygulamalara,

- Kısa süreli hapsi gerektiren durumlarda suçlunun hapis yerine belli bir denetim süresi ve gerekirse yükümlülüklerle bu süreyi geçirmesi,
- Denetim süresi içerisinde çeşitli sosyal çalışmalar yapılarak suçlunun işlediği suç ve toplum düzeni ile ilgili farkındalığının artırılması,
- Hapis cezasından sonra tahliye olmuş suçlunun, toplumla uyumunun sağlanması,
- Suçtan zarar görmüş ya da etkilenmiş kişilere yardım edilmesi,
- Hapis cezasından sonra suçlunun toplumla bütünleşmesi ve suça yönelmemesi amacıyla yapılan çalışmalar şeklinde örnek olarak verilebilir (Türkmen,2015:213).

Denetimli serbestlik sisteminin ne olduğuna ilişkin yapılan tanımlamalardan da anlaşılacağı üzere sisteminin esasen iki yönü olmasıdır. Bunlardan birisi hâlihazırda işleyen ceza sisteminin bir parçası olması, diğeri de yükümlülerin yeniden sosyalleşmelerine ilişkin yürütülen çeşitli faaliyetleri içermesi.

Bu bağlamda ceza infaz sistemi içerisinde sadece cezalarla toplumu korumak mümkün olmadığı gibi suçluya da ıslah olma hakkı tanınmamaktadır. Suçluya en uygun yaptırımın uygulanabilmesi için ceza dışında alternatif yaptırımlara ve güvenlik tedbirlerine de ihtiyaç duyulmaktadır. Modern ceza ve infaz anlayışı, denetimli serbestlik ve benzer uygulamalarının doğmasına olanak sağlamıştır.

Bu tanımlamalardan hareketle denetimli serbestliğin birçok tanımı yapılabilmekte hatta sistemi uygulayan toplumlarda da anlamı değişebilmektedir. Genel olarak baktığımızda denetimli serbestlik sistemi bir ceza infaz yöntemi olmakla birlikte hapis cezalarına alternatif olması sebebiyle de çağdaş ceza hukuku anlayışında önemli bir yere sahiptir.

Çağdaş ceza infaz sisteminin amacı; hükümlünün sosyalleşmesini sağlayarak yeniden suça karışmasını önleyici etkenleri güçlendirmek, normlara saygılı, üretken ve sorumluluk sahibi bir birey olmasını desteklemek ve dolayısıyla toplumu suça karşı korumaktır. Bu bağlamda ülkemizde de uygulanan denetimli serbestlik sisteminin sosyal ve ekonomik faydalarının yanında, sadece ceza ve cezaevinin alternatifi değil affin da alternatifi olmuştur (Atalay,2015:11). Denetimli serbestlik uygulaması ile suçlunun tamamen affedilmesi yerine toplum içinde bir yaptırım uygulanarak suça ilişkin farkındalığın oluşturulması amaçlanmaktadır.

2.2. TARİHSEL GELİŞİMİ

Klasik ceza anlayışı, tarihsel süreç içerisinde insana değer veren düşünce sisteminin etkisiyle, hapis cezalarının her suç ve kişi özelinde beklenen faydayı sağlamadığı, hükümlünün yeniden sosyalizasyon sürecinde gereken etkiyi göstermediği ve hükümlünün iyileştirilmesi faaliyetlerine yönelik çalışmaların da ceza infaz sisteminde yer alması gerektiği hususlarından dolayı çağdaş ceza infaz anlayışına evrilmiştir. Kısa ve uzun süreli hapis cezalarının olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak amacıyla yapılan çalışmalarda, suçla mücadelede bilimsel yaklaşımın gerekliliği anlayışı ile uygulamada değişikliklerin yapılması fikirleri ön plana çıkmıştır (Çolak ve Altun,2006:2).

Modern ceza infaz sisteminin bir parçası olan denetimli serbestliğin ortaya çıkmasında esasen uzun bir tarihsel süreç bulunmaktadır. Nitekim toplumların yaşayış biçimleri, kültürleri, inançları, hukuksal ve toplumsal normları bu süreçte en önemli etkenler olmaktadır. İngiltere’de ve ABD’de ilk uygulama örneklerine rastlamamızın sebebi de tam olarak bu coğrafyalarda hâkim olan değer ve normlardır. İngiltere ve dolayısıyla Amerika hukuk sisteminin de temeli olan Anglo-sakson hukuku diğer bir adıyla ortak hukuk geleneklere, örflere ve teamüllere dayanmaktadır. Hatta ortak hukuk kavramının doğuşunu da 1215 yılına kadar yani Magna Carta’ya kadar götürebiliriz.

Magna Carta'nın ilanını gerektiren tarihsel koşullar, kapsadığı ilkeler ve daha çok etkileri yönünden İngiliz Anayasasının, kişi özgürlüklerinin ve ortak hukukun (Common Law) gerçek başlangıcı olarak kabul edilmektedir (Yalçınkaya, 1981:11-12). Bu bağlamda Kıta Avrupa'sı sisteminde hâkim olan önceden derlenmiş ve yazılı hukuktan farklı olarak ortak hukuk anlayışı, toplumsal durumu temel almakta ve hukuk kurallarını toplumun değişen yapısına paralel olarak düzenleyerek geliştirilmesidir (Türkmen,2015:140).

İngiliz toplumunun tarihsel sürecinde hukuk anlayışı, sömürgesi olan başka toplumlara ve bölgelere de sirayet etmiştir. Bunlardan biri olan Amerika toplumunda da ortak hukuk anlayışı gelişmiştir. Dolayısıyla bu söylemlerin ışığında denetimli serbestlik sisteminin temellerinin hem İngiltere'de hem de Amerika'da yakın tarihlerde ortaya çıkması bir tesadüften ibaret görünmemektedir.

Temelleri 19. yüzyılda atılan denetimli serbestlik sisteminin Amerika'da yeniden modernizasyonu 1920'li yıllarda başlamıştır. Özellikle psikoloji alanındaki gelişmelerin denetimli serbestlik sistemine de etkisi olmuştur. Cole ve Smith'e göre, denetimli serbestliğe sirayet eden bu gelişmeler özellikle denetimli serbestlik personelinin moral veren ve destekleyici nitelikte danışmanlık etmesine yönelik üç önemli değişikliğe neden olmuştur. Bu değişiklikleri;

- a) “Denetim memuru, artık suçlunun moralini yükseltmekle görevli bir denetçi gibi davranmayacaktır.
- b) Memur suçlunun psikolojik ve sosyal problemlerini çözmeye çalışan sosyal bir görevli konumuna gelmiştir.
- c) Bu dönemde memurun aktif olarak ıslah sürecine katılması istenmiş, suçlunun problemini tanımlamada memura takdir hakkı tanınmıştır” şeklinde tanımlamışlardır (Cole & Smith,1998, Akt, Ataç,2004:10).

Modern anlamda denetimli serbestlik uygulamaları için altın yıllar olarak kabul edilen 1960 ve 1970'li yıllarda günümüzdeki sistemin temelleri atılmıştır. 1960'lı yıllarda suçluların topluma uyum süreçleri ile ilgili fikirlerin öne çıkmasıyla suçun, sosyal ve ekonomik süreçlerin (yoksulluk, etnik kimlik ve eşitlikçi adalet anlayışı vb.) bir sonucu olarak ortaya çıktığını öne süren fikirler kabul edilmiştir. Bu çerçevede denetimli serbestlik memuru da bir terapistten ziyade suçlunun ihtiyaçlarının

karşılanması için diğer kurum ve kuruluşlar ile aracı olma misyonunu üstlenmiştir. 1970'lere gelindiğinde ise, "risk" faktöründen bahsedilmeye başlanmıştır. Suçlunun yeniden suça karışmasındaki risk tespit edilerek kontrol altına alınması ve en düşük seviyeye indirilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede denetimli serbestlik altında belirlenecek yükümlülükler hükümlünün risk derecesi esas alınarak belirlenmektedir (Nursal ve Ataç,2006:40-41; Türkmen,2015:223-224).

Denetimli serbestlik sistemi dünyada birçok ülkede uygulanmakta ve her ülkenin kendi hukuk ve toplum yapısına göre farklı şekilde yapılanmaktadır. Ancak genel olarak dünyada denetimli serbestlik sistemi üç şekilde uygulanmaktadır.

1. *Hapis cezasına alternatif denetimli serbestlik:* hâkim hapis cezasına seçenек yaptırımlardan bir veya birkaçına denetimli serbestlik kapsamında hükmedebilir. Denetimli serbestlik tedbiri kapsamında belirlenen yükümlülük/yükümlülüklerin yerine getirilmesinin sağlanması ve denetimi denetimli serbestlik personeline yapılmaktadır. Örneğin, suçlunun bir eğitime tabi tutulması, meslek veya sanatı öğrenmesi ya da bir işte çalıştırılması vb. şekilde kararlara hükmedilebilmektedir.
2. *Erteleme halinde hükmedilen denetimli serbestlik:* soruşturma aşamalarında kamu davasının açılmasının veya verilen cezanın infazının ertelenmesi şeklinde denetimli serbestlik tedbirine hükmedilebilir. Genelde hakim ertelemeye, suçlunun pişman olması, sicilinin temiz olması ve yeniden suça karışma risklerine göre karar vermektedir. Kişi hakkında ertelemeye karar verildiğinde belirlenen denetim süresinde bazı yükümlülükler veya rehabilitasyon faaliyetleri denetimli serbestlik personeline yürütülmektedir.
3. *Şartlı salıverme yoluyla denetimli serbestlik:* şartlı salıverilme, hapis cezasının belirli bir kısmını iyi halli olarak geçiren hükümlünün, kalan cezasının yine belirli şartlara uyması halinde cezaevinden erken salıverildiği, uyumsuz olması halinde de tekrar hapsedileceği uygulamadır. Hükümlünün salıverildiği sürede denetimli serbestlik altında belirli yükümlülükleri yerine getirmesi şeklinde hükmedilebilir. Burada denetimli serbestlik sisteminin hedefi, tazminat ödemek veya mağdurun zararını karşılamak, suçun işlenmesine neden olan herhangi bir bağımlılık veya rahatsızlığın tedavi edilmesi, çalışmak ya da eğitim faaliyetlerine katılmak, kişisel gelişim programlarına katılmak vb. yükümlülükleri ile kişinin yeniden suça

karışma riskini en düşük seviyeye indirmeye çalışmaktır (Nursal ve Ataç,2006:100-110).

Sonuç olarak, hürriyeti bağlayıcı cezalarda kişiyi hapsedmenin yarattığı olumsuz durumların fark edilmesi ve cezalandırma sisteminin maliyetinin yüksek olması gibi nedenler tüm dünyada alternatif ceza infaz arayışlarına sebep olmuştur. Bu alternatif arayışların bir sonucu olarak denetimli serbestlik ise ilk olarak 19. yüzyılda Amerika ve İngiltere’de ortaya çıkmış ve halen tüm dünyaya yayılmaya devam etmektedir.

2.3. DÜNYADA DENETİMLİ SERBESTLİK UYGULAMALARI

2.3.1. Amerika Birleşik Devletleri

Amerika Birleşik Devletleri’nin Boston kentinde bir ayakkabıcı olan John Augustus, denetimli serbestliğin babası olarak kabul edilmektedir. Augustus, boş zamanlarında, mahkeme tarafından verilen para cezalarını ödeyemedikleri için hakkında hapis cezası verilmesi öngörülen alkol bağımlılarının duruşmalarında gözlemler yapmıştır. 1841 yılında, mahkemeye çıkarılan eski bir alkol bağımlısının, Augustus’un mahkeme heyetini ikna ederek para cezasını kendisinin ödemesi üzerine denetimli serbestlik çalışmaları başlamıştır. Augustus, suçlu ile yaptığı kısa görüşme sonunda suçlunun ıslah olabileceğine inanmış, suçlu da cezaevinden kurtarılmasına karşılık Augustus’a bir daha asla alkollü içecekler kullanmayacağına dair söz vererek bir taahhüt imzalamıştır. Üç hafta sonra ise söz konusu suçlu hüküm için mahkeme huzuruna çıkarıldığında hâkim suçlunun geçirdiği değişime inanmamıştır. Hâkim, Augustus’un ıslah çalışmasına ikna olur ve suçluya 1 cent ve mahkeme masrafları için toplam 3,76 dolar ceza vermiştir. Augustus, bu cezayı hemen ödeyerek ilk yükümlünün alkolden arınmış ve topluma uyum sağlayarak üretken bir birey olarak kaldığını bildirmiştir (Waller,2003:3-4).

John Augustus, 1841 yılı Ağustos ayında yaşanan ilk denetimli serbestlik yükümlüsü vakasından sonra kendilerine yardımcı olması için istekte bulunan insanlar tarafından aranmaya devam etmiştir. 1842 yılı Ocak ayı itibariyle Augustus, 17 alkol bağımlısı için de kefalet ödemiş ve iyileşmeleri (alkol bağımlılığından kurtulmaları) yönünde yardımcı olmuştur. 1859 yılına kadar Augustus’un çalışmaları, alkol bağımlısı

erkek yükümlüleri içerirken, daha sonra kadınlar, çocuklar ve kefil olunabilir diğer kişiler de söz konusu çalışmalara dâhil edilmiştir. Augustus 10 yıl süresince yürüttüğü bu çalışmalarla toplam 19.464 dolar masrafla 1,102 yükümlünün kefaletle serbest bırakılmasını sağlamıştır. Augustus, hayatını kaybettiği 1859 yılına kadar 1,946 yükümlüye yardımcı olmuştur (Waller,2003:4-5). Augustus'un çalışmaları gerek gönüllüler gerekse resmi denetimli serbestlik görevlileri gibi kişilere model olmuştur. Sonuç olarak Augustus, tarihin ilk denetimli serbestlik memuru olarak ismini bu alanın öncüsü olarak hafızalara yerleştirmiştir.

Augustus, suçlularla yürüttüğü çalışmaları bir tedavi-treatment (treatment) olarak görmüştür. Bu çalışmaları yürüttüğü dönem, psikoloji, psikiyatri ve sosyal hizmet gibi bilimlerin başlangıç dönemlerine denk gelmekte ve meslek olarak tanımlanmamaktaydı. Augustus'un bu ilk çalışmalarında her ne kadar denetim ve rehberlik kavramları birlikte yer alsada mahkemede bunları resmi olarak temsil edecek bir kurum veya görevli bulunmamaktaydı. Augustus, alkol bağımlıları ile başladığı bu işe kendisini adayarak yargılamanın öğ alma duygusu ile kişileri cezalandırmadığını aksine yeniden suça karışmayı önlemek ve ıslah etmek anlayışına dayandığını ifade etmiştir. Buna bağlı olarak da suçluların ıslah olabilmesi için de başka biri tarafından gösterilecek samimi ilgi ve alakaya ihtiyaçları olduğuna inanmış ve çalışmalarını da bu eksende yürütmüştür (Yavuz,2018:69).

Augustus, suçlu bireylerle sadece manevi destek de bulunmamış aynı zamanda kalacak yeri olmayanlara evini açmış, ihtiyacı olanları besleyip giydirmiş ve bunun devamlılığı için çalışmalar yürütmüştür. Öte yandan ilgilendiği tüm suçluların denetimli serbestlik kararlarına riayet edebilecek nitelikte olmalarına özellikle önem vermiştir.18 yıl boyunca süren bu çalışmalarında yaklaşık 2.000 kişiye kefil olmuş sadece bir kişinin bu şartlara uymaması sonucu kefaletten yoksun bırakılmıştır. Son olarak, Augustus ve onun ölümünden sonra da çeşitli gönüllüler aracılığıyla bu çalışmalar sürdürülmeye devam edilmiş ancak bu çalışmaların hiçbiri günümüz denetimli serbestlik sisteminin sahip olduğu otorite ve destekten yoksun tamamen gönüllülük esasıyla yerine getirilmiştir (<https://law.jrank.org/pages/4568/Augustus-John.html>).

Modern anlamda denetimli serbestlik sisteminin yasal olarak ilk düzenlemesi ise yine Amerika Birleşik Devletleri'nde 1869 yılında yapılmıştır. Düzenleme ilk olarak

çocukları kapsarken 1878’de yapılan başka bir düzenleme ile de yetişkin hükümlülere denetimli serbestlik kararı verilmeye başlanmıştır. 1869’da yürürlüğe giren kanun kapsamında duruşmalara katılmak ve mahkemenin yönlendirmesine göre çocukla ilgilenmek amacıyla bir personel görevlendirilmiştir. 1878’deki düzenlemede ise, bir görevli ücretli bir denetimli serbestlik personeli olarak görevlendirilmiş ve böylece ilk denetimli serbestlik personeli Boston’da göreve başlamıştır (Yavuz,2018:70).

Amerika Birleşik Devletleri’nde denetimli serbestlik sistemi, ülke genelinde tek bir yapıda değil aksine eyaletlere göre uygulama biçimleri değişmektedir. Yerel ve merkezi yönetim konusunda farklı fikirler olsa da her iki uygulamanın da yararları bulunmaktadır. Yerelde denetimli serbestlik sistemi toplumu ve diğer kurumları daha sistemin içine katan bürokratik engellerden arındırılmış daha esnek bir sistem olurken merkezi yönetim ile de daha standart ve mali kaynaklar daha verimli kullanılabilir. California, New York, Michigan ve İllionis gibi eyaletler yerel idari teşkilatlanma ile oluşturulmuş, yetişkin hükümlülerde denetimli serbestlik sisteminde merkezi yapılanma tercih edilmektedir (Nursal ve Ataç,2006:157-158).

Amerika Birleşik Devletleri’nde en göze çarpıcı uygulama hâkimlerin suçluların riskleri ve ihtiyaçlarına göre denetimli serbestlik hükümleri belirleme olanağına sahip olmalarıdır. Örneğin, Kuzey Karolina’da 1984 yılında bir tıp doktoru alkollü araç kullanması sebebiyle bir kişinin ölümüne neden olmuştur. Hâkim, suçluya 5 yıl denetimli serbestlik altına alınmasına ve suçlunun 30 yıl mağdurun ailesine yılda 25,000 dolar ödemesine hükmetmiştir (Sokullu, 2000:85).

Görüldüğü üzere, Amerika Birleşik Devletleri’nde farklı yönetim biçimleri mevcut olsa da bir suçlunun denetimli serbestlikten faydalanıp faydalanamayacağına ilişkin karar verme yetkisinde hâkimlere geniş takdir yetkisi tanımlanmıştır. Genel olarak şu üç koşulun yerine gelmesiyle denetimli serbestlikten yararlanmaya izin verilmektedir:

1. “Failin başka bir suç işleme ihtimalinin bulunmaması,
 2. Kamu yararının failin işlemiş olduğu suç nedeniyle ceza almasını gerektirmemesi,
 3. Failin topluma kazandırılması için ceza almasının gerekli olmaması”
- (Kamer,2008:70).

2.3.2. İngiltere

İngiltere’de 1678 ile 1682 yılları arasında ölüm cezası verilmiş hükümlülerin cezalarını infaz etmek yerine Avustralya ve Amerika kolonilerine sürgün edilmişlerdir. Bu durum gözetim kurumun tarihsel temelini oluşturmuştur. Zamanla hâkimler ölüm cezası yerine kolonilere sürgün cezası vermeye başlamışlar ayrıca İngiltere’ye geri dönmelerine karar vermişlerdir (Altun ve Çolak,2006:3).

Modern anlamda denetimli serbestlik, Amerika’da ilk ortaya çıktığı tarihte, 1841’de, İngiltere’de de ilk kez hâkim Mathew Hill tarafından genç suçluların ıslah olabilecekleri inancıyla uygulanmıştır. Daha sonra Edward William Cox ilk kez hapis cezasına alternatif olarak hükmü ertelemiş ve bu erteleme süresinde bir denetim memuru atamıştır. 1879’a gelindiğinde, İngiltere’de ilk yasal düzenleme olan “Summary Jurisdiction Act” ile denetimli serbestliğe ilişkin düzenlemeler getirilmiş ancak bu daha önce hâkimlerin uygulamalarına yenilik getirmemiştir. 1887’de ise “Probation of First Offender’s Act” ile ilk kez suç işleyen ve eylemin iki yılı geçmeyen bir cezayı gerektirmesi durumlarında erteleme verilebilecekti (Nursal ve Ataç,2006:35-36).

1907 yılında yürürlüğe giren “Probation of Offenders Act” ile daha önceki düzenlemeler yürürlükten kaldırılmış genel bir denetimli serbestlik sistemi öngörülmüştür. Yani bu düzenleme ile kişinin ilk defa suça karışıp karışmadığı, mükerrer olup olmadığına bakılmaksızın denetimli serbestlik kararına hükmedilebilecekti (Önder,1963:24).

Bu düzenleme ile özellikle sivil toplum kuruluşlarının denetimli serbestlik altında bulunan hükümlülere destek ve yardımlarının önü açılmıştır. Örneğin İçkiyle Mücadele Derneği (CETS) zamanla sadece bağımlılara değil diğer hükümlülere de barınma ve danışmanlık hizmetleri sunmaktaydı. 90’lı yıllara gelindiğinde ise dernek İçişleri Bakanlığına bağlanarak görev alanı genişletilmiş böylece bu çalışmalar resmi kanalla yürütülmeye başlanmıştır. Böylelikle, günümüz denetimli serbestlik sisteminde olduğu gibi denetim serbestlik memurları gençlerin denetiminde, aile davalarında çocukla ilgili hükümlerde ve hüküm öncesi süreçlerde mahkemelere sosyal araştırma raporları ile destek vermeye başlamışlardır (Nursal ve Ataç,2006:229-230).

2.3.3. Belçika

Avrupa’da cezanın ertelenmesi sistemini ilk kabul eden ülke olan Belçika’da suçlulara yardım edilmesinin temeli, koşullu salıverilme ve koşullu erteleme hükümlerinin düzenlendiği 31 Mayıs 1888 tarihinde kabul edilen kanununa dayanmaktadır. Bu kanunda suçluların gönüllülerden oluşan bir komite tarafından gözetim altında tutulması ön görülmüştür (Önder,1963:247; Nursal ve Ataç,2006:190).

Bugünkü anlamda denetimli serbestlik sistemi ise ilk olarak 1912 yılında çocuklar için gözetimi ön gören yasal düzenleme ile uygulanmaya başlanmıştır. 1960’lı yıllarda cezalandırmada rehabilitasyon anlayışı ön plana çıkararak, cezaların ertelenmesi ve denetimli serbestliğe ilişkin düzenlenen kanunlar yürürlüğe girmiştir. 1990’lı yıllara gelindiğinde denetimli serbestlik sisteminin kapsamı genişletilerek kamu yararına çalışma ve uzlaşmaya ilişkin düzenlemeler eklenmiştir. Son olarak, Belçika denetimli serbestlik hizmetleri Adalet Bakanlığı’na bağlı olarak cezaevi hizmetleriyle birlikte yürütülmektedir (Yavuz,2018: 85).

2.3.4. Fransa

Fransa denetimli serbestlik sistemi, senatör Berenger tarafından İngiliz denetimli serbestlik sisteminden esinlenerek hazırlanan “cezaların infazının geri bırakılması” kanun önerisi milletlerarası kongrelerde çok tartışılmıştır. Bu kanun ilk olarak Belçika’da kabul edildikten sonra Fransa’da 1891’de kanunlaşmıştır (Altun ve Çolak,2006:4-5).

Fransa’da modern anlamda denetimli serbestlik 1945’li yıllarda uygulanmaya başlanmıştır. Genel olarak Fransa ceza infaz sisteminde, suçluluğu tedavi edilmesi gereken hastalık olarak gören Anglo-Sakson geleneği ile oluşturulan denetimli serbestlik hizmetleri sadece devletin kurumsal bağlamda yürüttüğü çalışmalar olarak kalmamış özel sektör ve sivil toplum kuruluşları da sisteme dâhil edilmiştir. Denetimli serbestlik tüm suçlu ve mağdurları kapsayan bir yapıda olmakla beraber çocuk ve gençler için eğitici nitelikte, yetişkinlerin siyasi ve askeri suçlarında vb. yaptırım niteliğinde uygulanmaktadır. Bu bağlamda özel kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşları da özellikle şartlı salıverilen hükümlülerin barınma, psiko-sosyal ve tedavi ihtiyaçlarına yönelik hizmetleri yerine getirmektedir (Yavuz,2018:82; Nursal ve Ataç,2006:204-208).

2.3.5. Almanya

Almanya’da da denetimli serbestlik hizmetleri Amerika ve İngiltere’de olduğu gibi ilk zamanlar gönüllü kişiler aracılığı ile suçlulara yardım edilmesi şeklinde başlamıştır. Gönüllü kişi ve kuruluşlarla yürütülen bu yardımlar ilk olarak cezaevlerinde bulunan hükümlülere yönelikken daha sonra eski hükümlü olarak nitelendirilen cezaevinden salıverilenlere de yardım yapılmaya başlanmıştır. Denetimli serbestlik sistemi resmi olarak her ne kadar 1923’de çocuklara yönelik kanun ile yürürlüğe girmişse de devlet aracılığıyla yürütülen modern denetimli serbestlik faaliyetleri ancak ikinci dünya savaşından sonra yerleşmiştir (Kale,2009:9). 1953’te yetişkinler ve gençler için de denetimli serbestlik, yirmi yedi yaşından küçük ve dokuz aydan fazla hapis cezası alanlara yönelik şekilde ceza kanununa girerek uygulanmaya başlanmıştır. Almanya’da halen uygulanmakta olan denetimli serbestlik sisteminde; yardım, bakım, kontrol ve denetim alanlarında çalışmalar yürütmektedir. Bu bağlamda özellikle sosyal hizmetlerin alanına girmesiyle sosyal hizmet çalışanları ile yürütülmektedir (Yavuz,2018:81; Kamer,2007:24).

2.3.6. İsviçre

İsviçre’de denetimli serbestlik hizmetleri, ilk olarak 19. Yüzyılda diğer ülkelerde olduğu gibi dini sebeplerle cezaevinden çıkan hükümlülere yönelik yardımlar şeklinde başlamıştır. 20. Yüzyılın başlarına kadar kadın örgütleri ve özel dernekler suçlulara ve tahliye olmuş hükümlülere eğitim ve destek amaçlı çalışmalar yürütmüşlerdir. Bu yardımlar, maddi desteğe ek olarak Hıristiyan öğretisi çerçevesinde dinsel ve ahlaki değerleri de içermekteydi (Nursal ve Ataç,2006:243-244).

Denetimli serbestlik uygulaması, ilk olarak St. Gallen kantonunda şartlı tahliye, daha sonra ise Cenevre kantonunda cezanın ertelenmesi şeklinde uygulanmıştır (Küçülür,2015:59).

2.3.7. Hollanda

Hollanda’da ilk denetimli serbestlik 1823 yılında gönüllüler tarafından dini sebepler ile kurulan “Mahkûm Moral Gelişim Derneği” çatısı altında cezaevinde bulunan hükümlülere ziyaret ve yardım amacıyla ortaya çıkmıştır. Devlet sivil toplum faaliyetleri aracılığıyla devam eden bu çalışmalarını destekleyerek 1910 yılında yürürlüğe

giren Hollanda Denetimli Serbestlik ve Yardım kanunu ile denetimli serbestlik sistemi merkezi bir yapıya bürünmüştür (Altındağ ve Ege,2015:61).

Günümüzde denetimli serbestlik hizmetleri, Hollanda Denetimli Serbestlik Kurumu (*Reclassering Nederland - The Dutch Probation Service*) isimli kurum ile bağımlılık sorunu olan kişilerle ilgili hizmetler Bağımlı Faillerin Sosyal Rehabilitasyonu Kurumu (*Stichting Verslavingsreclassering - The Social Rehabilitation for Addicted Offenders*), evsiz faillerle ilgili hizmetler ise Kurtuluş Ordusu (*Leger des Heils Reclassering - Salvation Army*) isimli üç farklı kurum tarafından verilmektedir. Bu kurumlar Güvenlik ve Adalet Bakanlığının denetimi altında olup ve büyük ölçüde devlet tarafından finanse edilmekte ancak özerk yapılarını da korumaktadırlar (Yavuz,2018:83-84).

2.4. TÜRK CEZA İNFAZ SİSTEMİNDE DENETİMLİ SERBESTLİK UYGULAMALARI

2.4.1. Osmanlı Dönemi

Denetimli serbestlik, Türk ceza infaz sisteminde 2005 yılında yerini almıştır. Ancak Osmanlı hukukundan bu tarihe kadar olan süreçte ceza infaz sistemimizde adı her ne kadar denetimli serbestlik olarak ifade edilmese de benzer uygulamalara rastlanmaktadır.

Osmanlı Devleti'nde, büyük ölçüde hukuki ve kültürel mirasını devraldığı Abbasi, Büyük Selçuklu ve Anadolu Selçuklu devletleri ile esas itibariyle İslam Hukuku belirli ölçüde de eski Türk-Moğol geleneğine dayanan bir hukuk sistemi bulunmaktaydı (Aydın,2013:382). Bu nedenle Osmanlı Devleti'nde, İslam Hukukunda da hürriyeti bağlayıcı cezaların bulunmaması nedeniyle günümüzdeki hapisanelere benzer nitelikte hapisanelerin varlığından söz edilemez (Demirbaş, 2015:149). İslam hukukunda hapis cezalarından ziyade sürgün cezalarına sıkça rastlanmaktadır. Denetimli serbestliğin ilk ortaya çıktığı İngiltere ve Amerika örneklerine de bakılacak olursa buralarda da öncelikle sürgün cezaları ile başlamış ve bu denetim zamanla esnetilip değiştirilerek modern halini almıştır.

Osmanlı döneminde, denetimli serbestlik sistemi kurumsal anlamda bulunmamakla birlikte denetimli serbestlik uygulamaları vardı. Bunlardan biri, şahsa kefalet, günümüzün tutuklamaya alternatif olarak verilen adli kontrol kararına benzer bir uygulamadır. Burada önemli olan bir kişiye, şüpheli veya sanığın belirlenen zamanda mahkemede bulundurulması yükümlülüğü yüklenmekte dolayısıyla bu geçen sürede denetim ve gözetimi de içermesi nedeniyle denetimli serbestlik uygulamalarına benzemektedir (Yavuz,2018:139).

Osmanlı Devleti'nde adalet sistemindeki ilerlemeler II. Mahmut Dönemi'nde yoğunlaşmıştır. Bu dönemdeki yenilikler Tanzimat Fermanı'nın ilan edilmesine bir nevi zemin hazırlamıştır. Bugünkü Adalet Bakanlığı'nın karşılığı olan "Nezaret-i Deavi" bu dönemde kurulmuştur. Nezaret-i Deavi'ye bağlı oluşturulan kurullar sayesinde modern hukuka geçiş başlamıştır (Aydın, 2013:394). Tanzimat dönemi ve sonrasında düzenlenen kanunlarda denetimli serbestlik benzeri uygulamalara da yer verilmiştir. Bunlardan ilki nefy yani sürgün cezası, 3 aydan 3 yıla kadar devlet tarafından belirlenen bir yerde ikamet etmek ve başka bir yere gitmemeyi zorunlu kılmaktaydı. Diğer bir uygulama olan zaptiye nezaret-i altında bulundurma cezası, 1274 tarihli Kanunname'de düzenlenmiştir. Yeniden suç işlemeyi önlemeyi amaçlayan bu cezada kişi devlet tarafından ikamet men edilen yerler haricinde yerleşmekte ve yerleştiği yerde zabıtaya resmi olarak bildirmekle yükümlü kılınmaktadır. Son olarak kalebentlik cezası ise, devlet tarafından belirlenen bir kaleye gönderilen kişi burada kaleden firar etmemek şartıyla kale içinde özgür bir kimsenin sahip olduğu haklara sahip olabilirdi. (Yavuz,2018:140-142).

Osmanlı Dönemi'nde görülen bu tür uygulamalar esasında denetimli serbestlik uygulamalarının temelini oluştursa da sistemsal ve hukuksal bir kurumun varlığından söz edilemez. Dolayısıyla da belirli yere gitme veya gitmeme, bir bölgeyi veya yeri terk etmeme ya da devlet tarafından kontrol altında tutulma gibi verilen cezalara benzer uygulamalar modern denetimli serbestlik uygulamalarında var olsa da resmi bir denetim görevlisinin nezaretinde ve belirli yükümlülükleri yerine getirme gibi durumların olmayışı ile günümüz sisteminden ayrılmaktadır (Cihan, Cankurt ve Kitapçıoğlu,2016:56).

Tazminat Dönemi ile başlayan Batılılaşma hareketi hukuk alanında da etkili olmuştur. Bu dönemde çıkarılan kanunlar (1256 tarihli Kanun-ı Ceza, 1267 tarihli Kanun-ı Cedit ve 1274 tarihli Ceza Kanunname-ı Hümayun) ile Osmanlı hukukunda özellikle hafif suçlar için hürriyeti bağlayıcı cezalar öngörülmüştür. 1274 (miladi 1858) tarihli Ceza Kanunname-ı Hümayun ile hürriyeti bağlayıcı ceza olarak kürek cezası, kalebentlik ve hapis cezaları getirilmiştir (Demirbaş,2015:151). Yine aynı kanunnameler ile hapisanedeki ağır hasta hükümlüler için iyileşene kadar kefaletle salıverilmesi ve yoksul hükümlüler için de beslenme ve giyim masraflarının devlet tarafından karşılanması esasları kabul edilmiştir (Altun ve Çolak, 2008:12).

Osmanlı hukukunda, Tanzimat Dönemi Batılı anlamda yeniliklerin yaşandığı ve özellikle hapisaneler ve tutukevleri(tevkifhaneler) ile ilgili ciddi düzenlemelerin yapıldığı yıllar olması açısından önemlidir. Henüz cezaevlerinin yapısının ve iradesinin tartışılıp düzenlendiği bu yıllarda denetimli serbestliğe ilişkin benzer uygulamalara rastlansa da bir sistem olarak Osmanlı hukukunda düzenlenmemiştir.

2.4.2. Cumhuriyet Dönemi

Osmanlı Devleti'nin fiilen ortadan kalmasının ardından kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin temel amaçlarından biri de kurulan bu yeni düzeni korumaktır. Düzeni korumanın ve sürekliliğini sağlamanın en önemli yolu da hukuksal yapıyı oluşturmaktır.

İnfaz ve cezaevlerine ilişkin konular Cumhuriyet döneminde infaz ve cezaevi konuları özellikle 1926 yılında yürürlüğe giren 765 sayılı Türk Ceza Kanunu ile yeniden gündeme gelmiştir. 1 Haziran 1929'da ilk olarak Osmanlı döneminde İçişleri Bakanlığına olan ceza ve tutukevlerinin idaresi Adalet Bakanlığına devredilmiştir. Hükümlülerin çalıştırılmasının onları ıslah edici etkisine dikkat çeken bu hususa Adalet Bakanlığı önem vererek bazı ceza infaz kurumlarının hükümlülerin çalıştırılabilecekleri alanlar oluşturulmaya başlanmıştır (Demirbaş,2014:173; Altun ve Çolak,2008:13).

Cumhuriyet Dönemi'nde 765 sayılı Türk Ceza Kanunu hem çok uzun süre yürürlükte kalması hem de denetimli serbestlik uygulamalarına yer verilmesi bakımından önemlidir. İlk olarak, mahkeme kararıyla suçlunun bir yere gönderilerek orada yaşaması zorunluluğu getiren sürgün cezası, 1965 yılına kadar yürürlükte kalmıştır (Nursal ve Ataç,2006:278-279).

Uyuşturucu madde bağımlıları hakkındaki güvenlik tedbirleri, uyuşturucu bağımlılarının bir sağlık kuruluşunda tedavi edilmelerini ön gören düzenleme 1991 yılına kadar birçok değişikliğe uğrayarak yürürlükte kalmıştır Alkol bağımlıları hakkındaki güvenlik tedbirleri, alkol bağımlılarına verilen hafif hapis cezalarına ek olarak bir sağlık kuruluşunda tedavi edilmeyi öngörmektedir. Son olarak dilenciler için “boğaz tokluğuna çalışma” tedbirinde ise, dilencilik fiilinden ötürü belirli bir süre kamu kurumlarında ücretsiz olarak çalışmayı tedbir olarak belirlemektedir (Yavuz,2012:327-328).

Ancak bu kanunda yer verilmiş olan bu ceza ve tedbirler her ne kadar denetimli serbestlik uygulamalarına benzer nitelikte olsa da günümüzdeki gibi infaz süresi boyunca bir meslek elemanının danışmanlığında ve denetiminde yerine getirilmemesinden kaynaklı günümüz uygulamalarından ayrılmaktadır.

1946 yılında 10 devlet tarafından kurulan ve kuruluşundan üç ay sonra Türkiye'nin de üyeleri arasında yer aldığı Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin üye devletlere tavsiye ettiği 22 Ocak 1965 tarih ve R (65) 1 sayılı kararı ülkemizce de kabul edilmiştir. Bu kararda şu hususlara yer verilmiştir:

Bakanlar Komitesi, suçlular hakkında özgürlüğü bağlayıcı cezalara sadece, cezanın amaçlarına ulaşılması için gerekli görüldüğünde, özellikle suçun tekrarlanmaması ve suçlunun kendi gidişatını düzenlenmesini sağlayacak şekilde hükmedilmesi gerektiğini düşünerek; hükümetlere, suçlunun rehabilitasyonunu teşvik eden ve davranışlarını kontrol edecek şekilde, hakkında verilen kararda öngörülen süre kadar gözetim altında tutulmasını ve kendisine yardım edilmesini sağlayacak avantajları içeren ve bu alanda özel bir değere sahip olan, denetimli serbestlik emirlerinin veya benzer tedbirlerin uygulanmasının sağlanması ve yayılması için mümkün olan bütün adımları atmalarını tavsiye eder (www.cte-ds.adalet.gov.tr). 24.05.2019.

Bu tarihten sonra ulusal mevzuatımız içerisinde denetimli serbestlik hizmetlerini hatırlatacak düzenlemeler daha fazla yer almıştır.

Bu alanda önemli diğer bir kanun olan 647 sayılı “Cezaların İnfazı Hakkında Kanun” ile kısa süreli hapis cezalarına alternatif yaptırımları öngörmesi bakımından bugünkü denetimli serbestlik uygulamalarına en yakın uygulama olmuştur. Alternatif yaptırımlar olarak;

- Verilen zararı aynen iade ve tanzim edilmesine,

- 6 ayı geçmeyecek şekilde bir eğitim veya ıslah kurumuna devam etmeye,
- Bir yılı geçmeyecek şekilde, belirli bir yere gitmekten, bazı faaliyetleri yapmaktan men edilmeye veya bazı meslek ve sanatı icra etmekten men edilmeye,
- Her çeşit ehliyet ve ruhsat belgelerinin 1 aydan 1 yıla kadar süreyle geçici olarak geri alınmasına, tedbirlerine karar verilebilmekteydi (Nursal ve Ataç,2006:285).

1979 yılında ise haklarında yaşları gereği hapis cezasına hükmedilemeyen çocuklar için koruyucu ve destekleyici tedbirlerin uygulanmasını ve buna ilişkin mevzuatı düzenleyen 2253 sayılı “Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun” yürürlüğe girmiştir. Bu düzenleme ile koruyucu ve destekleyici tedbirler olarak; bakım, gözetim, eğitim, meslek edindirme ve koruma gibi hapis cezasına alternatif tedbirler getirilmiştir (Nursal ve Ataç,287). Aynı zamanda bu düzenleme, ceza yerine sayılan bu tedbirlerden birini vermesi ile bir denetim, hapis cezasını şartlı olarak erteleme ile de bir gözetim müesseselerini öngörmüştür. Yine bu kanunla denetim görevinin çocuk mahkemelerine atanan sosyal hizmet uzmanı, psikolog, pedagog ve psikiyatr tarafından yerine getirilmeye başlanmıştır (Yavuz,2012:332). Bu düzenleme ile belirlenen denetim süresi boyunca uzman bir personelin gözetiminde olunması modern denetimli serbestliğin rehabilitasyon ve danışmanlık esasları yerine getirilmeye başlanmıştır.

Bu döneme kadar yapılan hukuksal düzenlemelerde İngiltere, ABD ve hatta bazı Avrupa ülkelerinin 1900’lü yıllarda tartıştığı konuların ülkemizde devlet eliyle yakın tarihte uygulanmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır.

1987, 1989, 1997, 2000 ve 2003 tarihli Türk Ceza Kanunu tasarılarında çeşitli şekillerde denetimli serbestlikten bahsedilmiş ve bu yönde düzenlemeler öngörülmüştür. 1987 tarihli düzenlemede “cezanın ertelenmesi” başlığında erteleme kararında öngörülen deneme süresi içinde uygun bir “denetimli serbestlik tedbiri” uygulanmasına mahkeme tarafından karar verilebileceği hükmü yer almıştır. Bu hüküm ile denetimli serbestlik kararını bir tür güvenlik tedbiri ve ertelemeye ek olarak verilen kurum olarak değerlendirilmektedir. Yine aynı düzenleme ile denetimli serbestlik, bir eğitim-iş evinde veya tarım işletmesinde ıslah edilme, belli yerlerde ikametın yasaklanması, içki içilen veya benzeri yerlere gitmekten yasaklanma, sağlık kurumunda tedavi altına alınma gibi “şahsi hürriyeti bağlayıcı” güvenlik tedbirleri arasında sayılmıştır. Bu tasarıya göre

denetimli serbestlik, cezanın yerine veya cezaya seçenek olarak değil, cezanın infazından sonra uygulanabilecek tedbirler olarak düzenlenmiştir. Ayrıca bu tasarıda ilk defa “denetimli serbestlik” ibaresi kullanılmış ancak bunun ne olduğuna ve nasıl uygulanacağına ilişkin düzenlemeye yer verilmemiştir (Yavuz,2018:152-154).

Bu düzenlemelerden farklı olarak 2003 yılında Türk Ceza Kanunu tasarısında “hükümlülük süresi altı ayı geçmeyen kadınlar hakkında hükmedilen cezaların, elektronik alete bağlanması suretiyle oturduğu yerde çektirilmesine” şekliyle bir düzenleme öngörülmüştür. Bu düzenleme ile ilk defa denetimli serbestlik uygulamasının bir aracı olan elektronik izleme ile denetim ve takip mevzuatımızda yer almıştır (<https://www2.tbmm.gov.tr/d22/1/1-0593.pdf>). 05.06.2019.

Kanuni düzenlemelere ek olarak denetimli serbestlik ile ilgili bir diğer düzenleme de Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü bünyesinde 1996 yılında “tahliye sonrası koruma” adlı birimin kurulmuş olmasıdır. Söz konusu birimin görevleri, ceza infaz kurumlarından tahliye olan hükümlülerin toplumla bütünleşmelerini sağlayabilmek amacıyla ekonomik, sosyal ve psikolojik sorunlarının çözümüne yardımcı olmak üzere resmi ve özel kuruluşlarla protokol hazırlamak; tahliye olan hükümlüleri takip etmek; eğitim, beslenme, barınma, sağlık ve iş temini hususlarında somut çözümler bulunmasına çalışmaktır (Nursal ve Ataç,2006:293). Bu birim şu an Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığının teşkilatlanması içerisinde koruma kurulları şube müdürlüğü, taşra teşkilatlanmasında ise koruma kurulları bürosu olarak hizmet vermeye devam etmektedir.

Son olarak, 13 Aralık 2004 tarihinde ve 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin infazı Hakkında Kanunu'nun, “denetimli serbestlik ve yardım merkezleri ile koruma kurulları” başlığı ile yargı sistemimiz içerisine alınmıştır. Bu Kanun kapsamındaki en önemli yenilik, ceza adalet sistemine yeni bir anlayış getirecek olan Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurullarının kurulacağına dair düzenlemedir. 5402 sayılı Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanunu², çağdaş ceza infaz sisteminin gelişimiyle suçun öznesi konumundaki bireyin cezalandırılmasından çok bireyin toplum kurallarına uygun bir yaşam biçimine

² 5/4/2012 tarihli ve 6291 sayılı Kanunun 6 ncı maddesi ile bu Kanunun adı “Denetimli Serbestlik Hizmetleri Kanunu” şeklinde değiştirilmiştir.

ve diğ er bireylerin haklarına saygılı davranma bilincine sahip olması gerektiğ i anlayış ı kuvvetlenmiştir. 1982 yılından bu yana gözetim adı altında sürdürülen uygulamalar, 20 Temmuz 2005 tarih ve 25881 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. (Yavuz, 2011:183-184).

2.4.3. Denetimli Serbestlik Uygulamaları

Türkiye’de denetimli serbestlik hizmetleri tarihsel süreç içerisinde her ne kadar ceza mevzuatında benzer uygulamalar olarak yer almış olsa da bir sistem olarak özellikle 90’lı yılların sonuna doğru hem akademik hem de hukuk çevrelerinde tartışılmaya başlanmıştır. Bu bağlamda Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü bünyesinde çeşitli çalışmalar yürütülmüştür. Kanun tasarısından önce ar-ge çalışmaları yürütülmüş, bazı ülkelerin denetimli serbestlik örnekleri yerinde incelenmek üzere yurtdışı ziyaretleri gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalar ekseninde Türkiye’ye uyarlanmak istenen sistemin mevzuatsal altyapısı hazırlanarak akademik çevre ile de paylaşılmıştır (Nursal ve Ataç, 2006: 295-299).

Denetimli serbestliğin kurulmasına ilişkin çalışmalar sadece bunlarla sınırlı olmamıştır. Özellikle ülkemizin üye olduğu uluslararası kuruluşların tavsiye niteliğindeki kararları da süreci hızlandırmış ve yurtdışı örneklerinden çeşitli ülkelerden bu konuda destek alınmıştır.

5402 Sayılı Denetimli Serbestlik Hizmetleri Kanunu’nun Türkiye Büyük Millet Meclisi 953 No’lu Komisyon Raporu’nda denetimli serbestlik sisteminin ülkemiz ceza adalet sistemi içerisindeki önemi ve gerekliliğ i aşağıda yer alan ifadeler ile gerekçelendirilmiştir.

Çağdaş ceza infaz sisteminin temel amacı, hükümlünün sosyalleşmesini teşvik etmek, yeniden suç işlemesini engelleyici etkenleri güçlendirmek, üretken, kanunlara ve toplumsal kurallara saygılı, sorumluluk taşıyan bir yaşam biçimine uyumunu kolaylaştırmak, böylece özel ve genel önlemeyi sağlamak, toplumu suça karşı korumaktır.(...) Ceza hukuku alanında insana değer veren düşüncenin etkinlik kazanması nedeniyle; hapis cezalarının her zaman iyi sonuç vermediğ i, hükümlünün toplumla bütünleşmesini gerçekleştirmede yeterli etkiyi yapmadığ ı, infaz rejimlerinde hükümlünün iyileştirilmesini ve topluma yeniden kazandırılmasına imkân sağlayacak değ iş iklikler yapılması gerektiğ i görüşleri de gündeme getirilmiştir. Tüm bu çabalara rağmen, kısa ve uzun süreli hürriyeti bağlayıcı cezaların kötü etkileri ortadan kaldırılamamıştır. Yapılan

kriminolojik araştırmalarda, hükümlünün kişiliğine bilimsel yöntemlerle yaklaşılması, uygulamalarda değişiklikler yapılması gerektiği düşüncelerini doğrularayp desteklemiştir.(...) (www.tbmm.com.tr, 2005)

Yukarıdaki belirtilen açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, denetimli serbestlik sisteminin hükümlülerin sosyalleşmelerini desteklemesi ve yeniden suça karışmayı önlemesi temel amaçları arasında sayılmıştır. Bu iki esas çerçevesinde Şekillenen denetimli serbestlik uygulaması, gerek hürriyeti bağlayıcı cezaların en son seçenek olarak düşünülmesinde alternatif gerekse de hapis cezasının misyonunu tamamlamasının ardından kişinin sosyal hayata adapte olma sürecinde destekleyici ve önleyici bir kurum olarak çalışmaktadır.

Türk ceza infaz tarihi içerisinde denetimli serbestliğin ortaya çıkmasına zemin hazırlayan birtakım durumlar ve gelişmeler yaşanmıştır. Öncelikle tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de ceza adaletinde insana değer veren düşüncenin etkinlik kazanması nedeniyle; hapis cezalarının her zaman iyi sonuç vermemesi, ceza infaz kurumundan salıverilen hükümlülerin denetim altında tutulmamaları ile tekrar suç işleme risklerinin bilinmemesi, hükümlünün toplumla bütünleşmesini gerçekleştirmede yeterli etkinin sağlanamaması, hüküm öncesi mahkemelere karar vermede sanık hakkında bilgilendirmenin olmaması, tutuklama tedbirine ilişkin alternatif bir tedbirin bulunmaması, uyuşturucu madde kullanma ve bulundurma suuna ilişkin herhangi bir rehabilitasyon çalışmasının olmaması, suça sürüklenen çocukların denetim altında tutulmaması ve suç mağdurlarına yönelik ekonomik ve psiko-sosyal desteğin bulunmaması gibi infaz rejimlerinde hükümlünün iyileştirilmesini ve topluma yeniden kazandırılmasına imkân sağlayacak değişiklikler yapılması gerektiği görüşleri ortaya çıkmıştır (Kamer, 2007: 5). Sonuç olarak gelinen bu noktada, kısa ve uzun süreli hürriyeti bağlayıcı cezaların kötü etkilerinin ortadan kaldırılması için yapılan kriminolojik araştırmalarda, hükümlünün kişiliğine bilimsel yöntemlerle yaklaşılması, uygulamalarda değişiklikler yapılması gerektiği düşünceleri büyük önem kazanmıştır.

Bu bağlamda Türk denetimli serbestlik hizmetleri; Anayasa'ya, uluslararası kanunlara ve ulusal mevzuat sistemi çerçevesince oluşturulmuş, insan haklarına saygılı olarak denetim tedbirinin infaz edilmesini sağlayarak yükümlünün yeniden sosyalizasyonunu desteklemek ve mağdurun suçtan doğan zararını en aza indirgemek misyonunu edinmiştir. Şüpheli, sanık ve hükümlülerin toplumla bütünleşmeleri

açısından duydukları her türlü hizmet, program ve kaynakların sağlanmasında ve denetimli serbestlik hizmetlerinin yerine getirilmesinde; kamu kurumlarının ve sivil toplum örgütlerinin katılımını ön planda tutmak, proje çalışmalarına önem vermek ve denetim-gözetim faaliyetlerini bir plan dâhilinde yerine getirmek vizyonu ile de hareket etmektedir (DSDB, 2019).

Denetimli Serbestlik Sisteminin Temel İlkeleri

Denetimli serbestlik sisteminin dayandığı ilkeler 5402 sayılı Denetimli Serbestlik Hizmetleri Kanunu'nda "Temel İlkeler" başlığının 4. Maddesinde;

- a. İnsan onuruna saygı ve dürüstlük: Bu Kanunun uygulanmasında görev alanlar; insan haklarına saygı, dürüstlük ve kararlılık çerçevesinde hareket eder; görevlerini yerine getirirken aşağılayıcı, onur kırıcı veya küçük düşürücü davranışlarda bulunamaz.
- b. Gizlilik: Bu Kanunun uygulanmasında görev alanlar; suçtan zarar gören, şüpheli veya sanık, hükümlü ya da bunların ailesi hakkında öğrenmiş olduğu bilgilerin gizliliğini korumak zorundadır. Bu bilgiler kanunun zorunlu kıldığı hâller dışında hiçbir kurum ve kişiye verilemez.
- c. Tarafsızlık: Bu Kanunun uygulanmasında görev alanlar; görevleri ile ilgili belgeleri inceleyebilir; ancak buradan elde ettiği bilgilerle ilgili olarak soruşturmanın gizliliği ilkesine uymak, tarafsızlığına gölge düşürecek davranış ve ilişkilerden kaçınmak ve davanın taraflarına eşit uzaklıkta olmak zorundadır." şeklinde ifade edilmiştir (DSHK, 2005: md.4).

Bu ilkeler kapsamında hizmet verecek olan özellikle denetimli serbestlik personelinin, görevlerini yerine getirirken onur kırıcı ve küçük düşürücü davranışlarda bulunmaması, hükümlüye ilişkin bilgilerin kanunun zorunlu kıldığı haller dışında hiçbir surette başka kişi veya kurumla paylaşılmaması ve suçlu davranışa ilişkin davanın taraflarına karşı tarafsız olması gerektiği yasal çerçeveye alınmıştır. Ayrıca bu ilkelere ek olarak denetimli serbestlik hizmetleri yönetmeliğinde belirtilen "çocuğun yüksek yararı" (DSHY, 2013: md.6) ilkesi kapsamında da yetişkin ve çocuklar hakkında yürütülecek işlemlerin ayrı ayrı olması gerektiği ve bu işlemlerin yerine getirilmesinde çocuğun yüksek yararının gözetilerek yapılması hususu vurgulanmıştır.

2.4.3.1. Denetimli Serbestlik Teşkilat Yapısı

Denetimli Serbestlik Hizmetleri Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle birlikte 15 Ağustos 2005 tarihinde Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü bünyesinde Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı kurularak kısa sürede taşra teşkilatlanması da tamamlanmıştır. (İnfaz Bürosu Uygulayıcı Kılavuzu,2016:6).

Bugün itibariyle denetimli serbestlik hizmetleri; Bakanlık merkez teşkilatında Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı, taşra teşkilatında adalet komisyonunun bulunduğu 139 merkezde kurulan denetimli serbestlik müdürlükleri ve koruma kurulları tarafından yürütülmektedir (DSDB,2019).

Denetimli Serbestlik Merkez Teşkilat Yapısı³

Şekil 2.1: Denetimli Serbestlik Merkez Teşkilatı

Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı

5402 sayılı Denetimli Serbestlik Hizmetleri Kanunu gereğince denetimli serbestlik hizmetlerini merkez teşkilatta yürütmek üzere kurulan Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığında; bir daire başkanı, yeterli sayıda tetkik hâkimi, şube müdürü, denetimli serbestlik uzmanı, denetimli serbestlik memuru görev yapar. Denetimli

³ <http://www.cte-ds.adalet.gov.tr/>, 2019

Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği'nin 8'inci maddesi gereğince Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı;

- a) Değerlendirme ve Planlamadan Sorumlu Şube Müdürlüğü,
- b) İnfaz ve İyileştirmeden Sorumlu Şube Müdürlüğü,
- c) Çocuk Hizmetlerinden Sorumlu Şube Müdürlüğü,
- d) Elektronik İzlemeden Sorumlu Şube Müdürlüğü,
- e) Koruma Kurulları ve Mağdur Destek Hizmetlerinden Sorumlu Şube Müdürlüğü olmak üzere beş şube müdürlüğünden oluşmaktadır (DSHY,2013:md.8).

Ayrıca daire başkanlığı Denetimli Serbestlik Hizmetleri Kanun'un 9'uncu maddesinde sayılan ve ilgili mevzuatta verilen görevleri yerine getirir. Bu kapsamda Daire Başkanlığı'nın görevleri şunlardır:

- a) *Müdürlükler ile koruma kurullarının genel amaç ve politikalar çerçevesinde düzenli ve verimli çalışmalarını sağlamak.*
- b) *Denetimli serbestlik, yardım ve koruma hizmetlerini geliştirmek, hükümlülerin yeniden suç işlemesinin önlenmesi ve topluma kazandırılmasını sağlayıcı etkenleri güçlendirmek amacıyla yönelik çalışmalar yapmak.*
- c) *Müdürlükler ve koruma kurullarınca hazırlanan yıllık iş programları ve projeleri ile çalışma raporlarını Genel Müdürlüğe sunmak; Genel Müdürlükçe yayınlanacak yıllık faaliyet raporunu hazırlamak.*
- d) *Müdürlük bulunmayan ilçelerde büroların kurulmasını veya kaldırılmasını Genel Müdürlüğe önermek.*
- e) *Müdürlükler ve koruma kurullarının yönetim, denetim ve gözetim görevlerini yürütmek.*
- f) *Müdürlükler ve koruma kurullarının çalışmaları ile ilgili her türlü karar ve işlemi yürütmek ve görevleri ile ilgili bakanlık, diğer kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, kamu yararına çalışan vakıf ve dernekler ile uygun görülen gönüllü gerçek ve tüzel kişilerle işbirliği yapmak.*
- g) *Görev alanına giren kanun ve düzenleyici işlemlerdeki ihtiyaçlara ilişkin inceleme ve araştırma yaparak Genel Müdürlüğe öneride bulunmak, bu konuda gerekli tasarıları hazırlamak.*
- h) *Toplum için tehlike hâli taşıyanlara özel dikkat gösterilmesini sağlamak ve bunlara özgü iyileştirme tedbirlerini geliştirmek.*
- i) *Görev alanına giren konularda çocuk ve gençlere özel dikkat gösterilmesini, özellikle uyuşturucu, uyarıcı veya bu etkiyi doğuran her türlü madde kullanma ve aile içi şiddet söz konusu olduğunda, koruyucu ve tedavi edici yöntemlerin özenle uygulanmasını sağlamak.*
- j) *Danışma Kurulunun yazı işleri hizmetlerini yürütmek.*
- k) *Kanunlarla verilen diğer görevleri yapmak (DSHK,2005:md9).*

Değerlendirme ve Planlama Şube Müdürlüğü

Şube müdürlüğü; denetimli serbestlik müdürlüklerinde yapılan değerlendirme ve planlama süreçlerini inceleyerek değerlendirme ve planlama süreçlerinde karşılaşılan sorunlar için çözüm üretme, uygulama birliğini sağlamak üzere gerekli çalışmaları yürütme ve sistemi geliştirici politikalar geliştirme görevlerini yerine getirmektedir (Değerlendirme ve Planlama Uygulayıcı Kılavuz, 2017: 9).

Koruma Kurulları ve Mağdur Destek Hizmetleri Şube Müdürlüğü

Şube müdürlüğü, denetimli serbestlik müdürlüklerinde bulunan koruma kurullarının genel amaç ve politikalar çerçevesinde düzenli ve verimli çalışmalarını sağlamak, hükümlülerin yeniden suç işlemesinin önlenmesi ve topluma kazandırılmasını sağlayıcı çalışmalar yapmak, koruma kurulları kapsamında yürütülen faaliyetlerle ilgili diğer kamu kurum kuruluş ve sivil toplum kuruluşları ile işbirliği yapmak gibi görevleri yürütmektedir (İnfaz Bürosu Uygulayıcı Kılavuzu, 2016 :11).

İnfaz ve İyileştirme Şube Müdürlüğü

Şube müdürlüğü, denetimli serbestlik kapsamındaki yükümlülerin infaz ve iyileştirme çalışmalarına yönelik politikalar geliştirerek işleyişi takip etmektedir. Bu şubede; infaz ve iyileştirmeye ilişkin politikaların ve standartların belirlenmesi, müdürlüklerdeki infaz ve iyileştirme işlemlerinin takibi, infaz ve iyileştirme çalışmalarının değerlendirilmesi ve iyileştirilmesi, var olan materyallerin geliştirilmesi, yeni materyallerin oluşturulması ve müdürlüklerden gelen soru, görüş ve önerilere yönelik çalışmalar yürütülmektedir (İnfaz Bürosu Uygulayıcı Kılavuzu, 2016: 9).

Elektronik İzleme Şube Müdürlüğü

Elektronik izleme şube müdürlüğü, elektronik yöntemlerle izlenmesine karar verilen yükümlülerin elektronik yöntem ve araçlar ile toplum içinde izlenerek gözetim ve denetim altında tutulmasını sağlanmasından sorumludur (İnfaz Bürosu Uygulayıcı Kılavuzu, 2016: 10).

Çocuk Hizmetleri Şube Müdürlüğü

Şube müdürlüğü, çocuklarla ilgili temel ilkeler gözetilerek çocuğun suç ortamlarından uzaklaştırılması, korunması, toplum içinde rehabilitasyonu sağlanarak yeniden suç işlemesinin önlenmesi ve topluma kazandırılmasını sağlayıcı etkenleri

güçlendirmeye yönelik çalışmalar yapmakta ve buna yönelik politikalar belirleyerek müdürlüklerdeki çalışmaların takibini gerçekleştirmektedir (İnfaz Bürosu Uygulayıcı Kılavuzu, 2016: 10).

Denetimli Serbestlik Taşra Teşkilat Yapısı⁴

Şekil 2.2: Denetimli Serbestlik Taşra Teşkilatı

Denetimli Serbestlik Müdürlükleri

Denetimli serbestlik kararlarının infazı, 139 adli yargı adalet teşkilatının bulunduğu yerde kurulan denetimli serbestlik müdürlükleri tarafından yerine getirilmektedir (DSDB,2019).

Denetimli serbestlik müdürlükleri, 5402 sayılı Denetimli Serbestlik Hizmetleri Kanunu'nun 11, 12, 13, 14 ve 15'inci maddesinde sayılan ve ilgili mevzuatta verilen görevleri yerine getirmektedir (DSHY,2013:md.11).

Müdürlüklerde; bir müdür, yeterli sayıda müdür yardımcısı, bürolarda birer şef, yeterli sayıda denetimli serbestlik uzmanı (psikolog, sosyolog, sosyal çalışmacı, öğretmen) ve denetimli serbestlik memuru, benzeri alanlarda eğitim almış ve denetimli

⁴ <http://www.cte-ds.adalet.gov.tr/>, 15.03.2019.

serbestlik hizmetlerinde geçici olarak görevlendirilen uzman personel ile diğer hizmetleri yürütecek görevliler bulunur (DSHK, 2005: md.10).

Müdürlüklerde; gelen evrak bürosu, kayıt kabul bürosu, değerlendirme ve planlama bürosu, infaz bürosu, eğitim ve iyileştirme bürosu, denetim bürosu, mağdur destek hizmetleri bürosu, koruma kurulları bürosu ve idari ve mali işler bürosu bulunmaktadır (DSHY, 2013: md.10).

Denetimli serbestlik infaz sisteminin görev alanını temel ceza kanunları belirlemektedir. Denetimli serbestlik müdürlükleri tarafından yerine getirilmesi hükme bağlanan bu görevler dört ana başlık altında toplanmaktadır. Bu görevlerden ilki adli merciler tarafından verilen denetimli serbestlik kararlarının yerine getirilmesidir. İkincisi mahkemelere yardımcı olmak; adli makamlarca talep edilmesi halinde denetimli serbestlik uzmanları tarafından hüküm öncesinde sosyal araştırma raporu düzenlenmektedir. Üçüncüsü salıverme sonrası hükümlülere yardım; denetimli serbestlik müdürlükleri bünyesinde bulunan koruma kurulları aracılığı ile salıverilme sonrası eski hükümlülere destek olunmaktadır. Dördüncüsü ise suçtan zarar gören mağdurlara yardım; denetimli serbestlik müdürlükleri, suçtan zarar gören bireylere psikolojik veya ekonomik konularda destek olma görevini de yerine getirmektedir.

Sayılan bu görevlerin yerine getirilmesinin sağlanmasından; merkezi teşkilatta Adalet Bakanlığı, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü bünyesinde Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı, fiilen yerine getirilmesinden taşra teşkilatında denetimli serbestlik müdürlükleri ile koruma kurulları sorumludur (DSHK, 2005: md.6).

Denetimli Serbestlik Sisteminde Müdürlüklerin Çalışma Yapısı

Denetimli serbestlik müdürlükleri, 5 Mart 2013 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği hükümleri gereğince çalışmalarını yerine getirmektedir.

Müdürlüklerde Bulunan Büroların Görevleri

Gelen Evrak Bürosu: denetimli serbestlik müdürlüğüne adli mercilerden ve diğer kurumlardan evrak ve tüm yazıların geldiği,

Kayıt kabul bürosu, haklarında denetimli serbestlik kararı verilen yükümlülerin kayıt ve kabul işlemlerinin yapıldığı,

Değerlendirme ve planlama bürosu, yükümlülerin risk ve ihtiyaçlarının belirlendiği, risk ve ihtiyaçlara uygun iyileştirme çalışmalarının ve toplum içinde denetim ve takibin planlamasının yapıldığı,

İnfaz bürosu, yükümlüler hakkında belirlenen denetimli serbestlik kararlarının infazı ile yükümlülerin toplum içinde denetimine, takibine ve iyileştirilmesine yönelik çalışmaların koordinasyonunun yapıldığı,

Eğitim ve iyileştirme bürosu, yükümlülerin topluma kazandırılması amacıyla eğitim ve iyileştirme çalışmalarının (bireysel görüşme, grup çalışmaları vb.) yürütüldüğü,

Denetim bürosu, yükümlülerin toplum içinde gerektiğinde kollukla işbirliği içerisinde denetim ve takibinin yapıldığı,

Mağdur destek hizmetleri bürosu, mağdurlara yönelik hizmetlerin koordine edildiği ve yürütüldüğü,

Koruma kurulları bürosu, koruma kurulunun sekreteryaya işlerinin yürütüldüğü, koruma kuruluna başvuran mağdurlar ile hükümlülerin taleplerinin değerlendirildiği,

İdari ve mali işler bürosu, müdürlüğün görevlerini etkin ve verimli bir şekilde yürütebilmesi için ihtiyaç duyduğu idari ve mali işlerin planlandığı ve yürütüldüğü, bürolardır (DSHY, 2013: md.13-21)

Adli Makamlara Rapor Hizmeti Sunma

Adli makamlarca hüküm öncesi talep edilmesi halinde, denetimli serbestlik müdürlüklerinde görevli uzmanlar tarafından, şüpheli veya sanığın kendisinin ve çevresinin sistemli bir bakış açısıyla değerlendirildiği ve toplumla bütünleşmesi amacıyla ihtiyaç duyduğu her türlü hizmet, program ve kaynaklarla ilgili önerilerin bulunduğu sosyal araştırma raporu düzenlenmektedir.

Raporda; şüpheli veya sanığın kimlik bilgileri, varsa önceki suç bilgileri, sağlık bilgileri, ailesi, yaşadığı yer, arkadaş çevresi, eğitimi, kişisel özellikleri, sosyal ve ekonomik durumu, bilişsel ve psikolojik durumu, topluma ve mağdura karşı taşıdığı risk ile tutum ve davranışları suç işlenmesinde risk oluşturabilecek unsurlar ve kişinin topluma ve kendisine zarar verme riski değerlendirilmektedir (DSHY, 2013: md.38).

Salıverilme Sonrası Eski Hükümlülere ve Suçtan Zarar Görenlere Destek Olma

Koruma kurulları, salıverilme sonrası sürdürülebilir desteklerin sağlanması, yeniden suç işlenmesinin önlenmesinde çeşitli faaliyetler yürütmektedir. Bu faaliyetler arasında; suçtan zarar gören kişilerin karşılaştıkları sosyal ve ekonomik sorunların çözümü ile ceza infaz kurumlarından salıverilen hükümlülerin meslek veya sanat edinmeleri, iş bulmaları, çocuk ve genç hükümlülerin öğrenimlerine devam etmeleri konularında yardımcı olmak sayılabilir. Koruma kurulları aracılığıyla suçtan zarar gören kişilere ve eski hükümlülere; ayni ve nakdi yardım, iş bulma, kredi temini, eğitim, sağlık, psiko-sosyal vb. konularda yardımcı olunmaktadır (Işık, 2015: 5).

Bu kapsamda; suçtan zarar gören kişilere ve eski hükümlülere koruma kurulları aracılığıyla 1.839 ayni, 1.440 nakdi, 1.589 iş, 141 kredi, 1.395 eğitim, 46 sağlık, 293 psiko-sosyal ve 571 diğer (proje faaliyetleri, bilgilendirme, barınma vb.) olmak üzere toplam 7.314 yardım yapılmıştır (DSDB, 2019).

Denetimli Serbestlik Sisteminde Risk ve İhtiyaç Değerlendirme Sistemi ve Planlama

Denetimli serbestlik uygulaması kapsamında toplum içinde denetim, takip ve iyileştirme çalışmaları, yükümlülerin risk ve ihtiyaç değerlendirmesine uygun hazırlanan bir plan çerçevesinde yürütülmektedir.

Adli makamlarca verilen denetimli serbestlik kararları kapsamında olan yükümlülerin işledikleri suç türü, yeniden suça karışma durumları, topluma ve varsa mağdura verilen zarar ile yükümlülerin sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel durumları da göz önünde bulundurularak risk ve ihtiyaç hesaplaması yapılmaktadır (Değerlendirme ve Planlama Bürosu Uygulayıcı Kılavuzu, 2017: 13). Bu risk ve ihtiyaç analizine uygun denetimli serbestlik altında geçirilecek süre planlanmaktadır.

Eğitim ve İyileştirme Çalışmaları

Denetimli serbestlik uygulaması kapsamında yürütülen eğitim ve iyileştirme çalışmaları; bireysel görüşme, grup çalışmaları, seminer ve boş zaman etkinliklerinden oluşmaktadır.

Bireysel görüşmeler ile kişiyi tanımak, mesleki müdahaleye yönelik ihtiyaçlarını tespit etmek ve kişiyi infaz sürecine hazırlamak hedeflenmektedir. Kişi, bireysel görüşmelerde belirlenen ihtiyaca uygun grup çalışmasına yönlendirilmektedir.

Denetimli serbestlik müdürlüklerinde grup çalışmaları olarak; Sigara, Alkol ve Madde Bağımlılığı Farkındalık Programı (SAMBA), Öfke Kontrolü Programı, Hayat İçin Değişim Programı vb. yapılandırılmış müdahale programları yürütülmektedir. Sigara, alkol ve madde bağımlılığı programı ile hükümlülerin özellikle uyuşturucu madde bağımlılığına ilişkin sorun alanlarına, çözüm yollarına ve farkındalığa ilişkin bilgilendirme ve etkinlikler yapılmaktadır. Öfke kontrolü programı ile hükümlülerin özellikle suça karışmada etkili olan öfkeli davranışlarının nasıl kontrol edebileceklerine ilişkin bazı etkinlikler yürütülmektedir. Hayat için değişim programı ile hükümlülerin suç ve suçlu davranışa ilişkin farkındalık geliştirmesi amaçlanmaktadır (Samba Uygulayıcı El Kitabı; Öfke Kontrolü Uygulayıcı El Kitabı; Hayat İçin Değişim Programı Uygulayıcı El Kitabı).

Seminer programları kapsamında hükümlülerin ihtiyaçları gözetilerek; “hayır” diyebilme, duyguları tanımak, düşünce türleri, stresle başa çıkabilmek, aile içi iletişim, ebeveyn tutumları, bağımlılık, öfkeyi tanımak, iletişim becerileri, çatışma çözme, motivasyon gibi kişisel gelişim konularına yönelik genellikle tek oturumluk bilgilendirme şeklinde yapılmaktadır.

İyileştirme çalışmalarının bir kısmını da yükümlüler için belirlenecek boş zaman faaliyetleri oluşturmaktadır. Boş zaman faaliyetleri, özellikle iyileştirmenin sürdürülmesi ve desteklenmesinde büyük önem taşımaktadır. Bu amaçla toplumun diğer kurum, kuruluş ve sivil toplum kuruluşları ile işbirliği halinde yükümlülere yönelik çeşitli sanatsal, kültürel, sportif ve hobi alanlarında çalışmalar yürütülmektedir. Boş zaman etkinlikleri kapsamında; sinema, tiyatro, müze gezileri, fidan dikme etkinliği, kayak kursları, ebru kursu, satranç, futbol voleybol turnuvaları vb. faaliyetler düzenlenmektedir.

Denetimli Serbestlik Hizmetlerinde Denetim, Takip ve Elektronik İzleme

Denetimli serbestlik müdürlüklerinde yer alan denetim bürosu içerisinde oluşturulan denetim ekipleri aracılığıyla toplum içinde denetim ve takip işlemleri yürütülmektedir. Denetim ekipleri denetim görevlerini; görev araçları ve motorize

ekipler ile hükümlüleri çalıştıkları, ikamet ettikleri yerlerde bire bir kontrol ederek yerine getirmektedirler.

Elektronik İzleme; denetimli serbestlik uygulaması kapsamında belirlenen bazı yükümlülüklerin denetim ve takip yöntemleri olarak elektronik yöntemler kullanılabilir. Bu kapsamda haklarında belirli yerlere gitmekten yasaklama veya belirlenen konut, yer veya bölgeden çıkmama ya da belirlenen kişilere yaklaşmama dair verilen denetimli serbestlik kararları, elektronik cihazlar kullanılmak suretiyle yerine getirilmektedir (DSHY, 2013: md.101). Denetimli serbestlik daire başkanlığı bünyesinde faaliyet gösteren elektronik izleme merkez ile sahada denetimli serbestlik müdürlükleri personeli aracılığıyla hükümlüler 7/24 saat esasına göre izlenmekte, denetim ve takipleri yapılmaktadır.

Her ne kadar yeni bir uygulama yöntemi olan elektronik takip sistemi, suç ve suçlu üzerinde olumlu ya da olumsuz etkilerinin henüz net bir şekilde ortaya konulmadığı ifade edilse de (Uludağı, 2012: 137), elektronik yöntemlerle suçlunun kontrol altında tutularak toplumun ve mağdurun korunması noktasında etkili bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.4.3.2. Mahkemeler Tarafından Verilen Denetimli Serbestlik Kararları

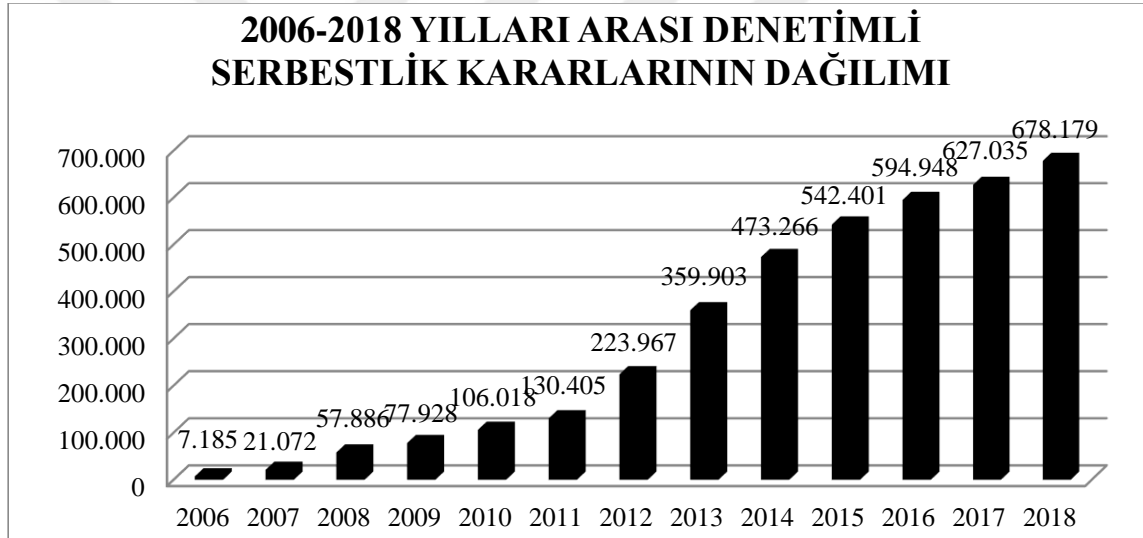
Ülkemizde denetimli serbestlik hizmetleri kendi kanunu ile teşkilatlanmasını sağlarken ceza yasaları ile de denetimli serbestlik uygulamasına karar verilmektedir. Denetimli serbestlik sisteminin kapsamı, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu, 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ve 5395 Çocuk Koruma Kanunu ile belirlenmiştir.

Bu kanunlarda düzenlenmiş olan; adli kontrol (CMK 109-ÇKK 20), tedavi ve denetimli serbestlik (TCK 191), şarta bağlı erken tahliye (CGTİHK 105/A), adli para cezası karşılığı kamuya yararlı bir işte çalıştırılma (CGTİHK 106/3), çocukların denetim altına alınması (ÇKK 36), hükmün açıklanmasının geri bırakılması halinde verilen yükümlülükler (CMK 231), kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırımlar (TCK 50), hapis cezasının ertelenmesi halinde verilen yükümlülükler (TCK 51), belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılma (TCK 53), etkin pişmanlık kapsamında verilen denetimli serbestlik (TCK 221), koşullu salıverilme sonrası verilen yükümlülükler

(CGTİK 107), mükerrirlere özgü denetimli serbestlik (CGTİHK 108) ve cezanın konutta infazı (CGTİK 110) kararları, adli merci tarafından belirlenmekte ve denetimli serbestlik müdürlükleri tarafından infaz edilmektedir (Işık, 2015: 3).

Yukarıda sayılan kanun maddeleri çerçevesince verilen toplamda 13 farklı denetimli serbestlik kararı bulunmaktadır. Bu 13 farklı denetimli serbestlik kararlarının içerisinde de farklı yükümlülükler belirlenmektedir. “Denetimli serbestlik uygulanarak cezaların infazı” diğer bir ifade ile “şarta bağlı erken tahliye” kararları sözü edilen 13 farklı denetimli serbestlik kararlarından bir tanesini ifade etmektedir. Aşağıda tüm denetimli serbestlik kararlarının kısa açıklamalarına yer verilerek daha sonra çalışmanın esas konusu olan şarta bağlı erken tahliye kararları detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

Şekil 2.3: Denetimli Serbestlik Dosya Sayılarının Yıllara Göre Dağılımı

Kaynak: DSDB, 2019

Denetimli serbestlik kararlarının yıllara göre dağılımına baktığımızda, uygulamanın başladığı 2006 yılından günümüze kadar sürekli bir artış göstermiştir. Özellikle bu çalışmanın örneklem grubunu oluşturan şartlı erken salıverilme ile denetimli serbestlik uygulamasının yürürlüğe girdiği 2012 yılı ve sonrasında denetimli serbestlik dosya sayılarında ciddi artış oranlarının olduğunu ifade edebiliriz. Diğer yandan TUIK’in 31 Aralık 2017 verilerine göre yayınladığı ceza infaz kurumlarındaki kişi sayısı 232.340 iken, denetimli serbestlik altında bulunan kişi sayısı neredeyse üç katına ulaşmıştır (TUIK, 2018). Ülkemizde ceza infaz kurumlarında ve denetimli serbestlik altında bulunan kişi sayılarına göre suç oranlarımızın yüksek olduğunu, buna

bağlı olarak da ceza infaz kurumları ve denetimli serbestlik müdürlüklerinin iş yükünün giderek arttığını söyleyebiliriz.

Adli merciler tarafından belirlenen denetimli serbestlik kararları infaz süreci içinde verildiği zamana göre; soruşturma ve kovuşturma evresinde, kovuşturma evresinden sonra ve salıverme sonrası verilen kararlar şeklinde üç başlık altında ele alınmıştır.

Soruşturma ve Kovuşturma evresinde verilen kararlar:

Adli Kontrol: şüpheli veya sanığın tutuklanması yerine bir veya birden fazla yükümlülüğe tâbi tutularak, toplum içinde denetimini öngören bir koruma tedbiridir (CMK, 2004: md.109)

31 Mart 2019 tarihi itibarıyla 427.524'ü yetişkin, 17.564'ü çocuk olmak üzere, toplam 445.088 adli kontrol kararının infazına devam edilmektedir (DSDB, 2019).

Tedavi ve/veya Denetimli Serbestlik: uyuşturucu veya uyarıcı madde satın alan, kabul eden veya bulunduran ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan kişiler hakkında tedavi ve denetimli serbestlik tedbiri verilmekte, bu tedbir süresince de uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmamakla birlikte bulunduranlar hakkında sadece denetimli serbestlik kararı verilmektedir (TCK,2004:md.191)

31 Mart 2019 tarihi itibarıyla 71.447'si yetişkin, 3.238'i çocuk olmak üzere, toplam 74.685 tedavi ve denetimli serbestlik kararının infazına devam edilmektedir (DSDB,2019).

Çocukların Denetim Altına Alınması: Mahkemelerce, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 36'ncı maddesi gereğince, hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir kararı verilen, kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı onanan, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilen çocuğun denetim altına alınmasına karar verilebilmektedir (ÇKK, 2005: md.36). Bu karar bazen kovuşturma evresinden sonra da verilebilmektedir.

31 Mart 2019 tarihi itibarıyla 207 kararın infazına devam edilmektedir (DSDB, 2019).

Kovuşturma evresinden sonra verilen kararlar:

Kısa Süreli Hapis Cezasına Seçenek Yaptırımlar: Mahkemelerce, kısa süreli hapis cezası yerine 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 50'nci maddesinin birinci fıkrasının (c), (d), (e) ve (f) bentlerinde belirtilen seçenek yaptırımlara karar verilebilmektedir (TCK, md.50). Bu yaptırımlar şunlardır:

- Eğitim kurumuna devam etme,
- Belirli yerlere gitmekten veya belirli etkinlikleri yapmaktan yasaklanma,
- Ehliyet ve ruhsat belgelerinin geri alınması, belli bir meslek ve sanatı yapmaktan yasaklanma,
- Kamuya yararlı bir işte çalışma.

31 Mart 2019 tarihi itibarıyla 3.502'si yetişkin, 161'i çocuk olmak üzere, toplam 3.663 seçenek yaptırım kararının infazına devam edilmektedir (DSDB,2019).

Hapis Cezasının Ertelenmesi Halinde Verilen Yükümlükler: Mahkemelerce 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 51'inci maddesi gereğince hapis cezasının ertelenmesi halinde aynı maddenin dördüncü fıkrası gereğince sadece yükümlülük yükleyebilmekte veya beşinci fıkrası gereğince sadece rehber görevlendirebilmektedir (TCK, 2004: md.51)

31 Mart 2019 tarihi itibarıyla 243'ü yetişkin, 49'u çocuk olmak üzere, toplam 292 erteleme süresinde denetimli serbestlik kararının infazına devam edilmektedir (DSDB,2019).

Belli Hakları Kullanmaktan Yoksun Bırakılma: Mahkemelerce, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 53'üncü maddesi gereğince güvenlik tedbiri olarak belli haklardan yoksun bırakılma kapsamında hak ve yetkinin kullanılmasının yasaklanması ile meslek veya sanatın icrasının yasaklanması kararı verilebilmektedir (TCK,2004:md.53)

31 Mart 2019 tarihi itibarıyla 3.648'i (sadece yetişkinler için) belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılma kararının infazına devam edilmektedir (DSDB,2019).

Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması: Mahkemelerce, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 231'inci maddesinde belirtilen koşulların oluşması halinde, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilebilmektedir. Buna göre, daha

önce kasıtlı bir suçtan mahkûm olmamış olan sanık hakkında yapılan yargılama sonunda hükmolunan ceza, iki yıl veya daha az süreli hapis veya adli para cezası ise hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilebilmekte, sanık hakkında bir yıldan fazla olmamak üzere denetimli serbestlik tedbiri olarak eğitim programına devam etme, ücret karşılığında çalışma gibi yükümlülükleri yerine getirme kararı verilebilmektedir (CMK, 2004: md.231)

31 Mart 2019 tarihi itibarıyla, 537'si yetişkin, 18'i çocuk olmak üzere, toplam 555 hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının infazına devam edilmektedir (DSDB,2019).

Etkin Pişmanlık Halinde Hükmedilen Güvenlik Tedbiri: 5237 sayılı Kanun'un 221'inci maddesinin beşinci fıkrası gereğince etkin pişmanlıktan yararlanan hükümlüler hakkındaki güvenlik tedbirine karar verilmektedir. Buna göre, örgüt kurucusu veya üyesi olan ya da örgüte yardım eden kişiler, herhangi bir suç işlenmeden önce örgütü dağıtması veya örgütten ayrılması, örgütün yapısı ve faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlarla ilgili bilgi vermesi vb. durumlarda haklarında cezaya hükmolunmayarak veya ceza süresinde indirim yapılarak, etkin pişmanlıktan yararlanmaktadırlar. Etkin pişmanlıktan yararlanan kişiler hakkında bir yıl süreyle denetimli serbestlik tedbirine karar verilmektedir (TCK, 2004: md.221)

31 Mart 2019 tarihi itibarıyla, 1.416'sı yetişkin, 51'i çocuk olmak üzere, toplam 1.467 etkin pişmanlık nedeniyle verilen denetimli serbestlik kararının infazına devam edilmektedir (DSDB,2019).

Adli Para Cezasına Karşılık Kamuya Yararlı Bir İşte Çalıştırılma: Mahkemelerce, tutuklama tedbiri yerine 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 106/3 maddesi gereğince adli para cezası karşılığında kamuya yararlı bir işte çalışma kararları verilebilmektedir (CGTİHK, 2004: md. 106/3).

31 Mart 2019 tarihi itibarıyla, 26.383 (sadece yetişkinler için) kamuya yararlı bir işte çalışma kararının infazına devam edilmektedir (DSDB, 2019).

Hapis Cezasının Konutta İnfazı: Mahkemelerce; 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 110'uncu maddesinde belirtilen koşulların gerçekleşmesi halinde hapis cezasının konutta infazına karar verilebilmektedir. Anılan maddeye göre;

- Kadın veya altmış beş yaşını bitirmiş kişilerin mahkûm oldukları altı ay,
- Yetmiş yaşını bitirmiş kişilerin mahkûm oldukları bir yıl,
- Yetmiş beş yaşını bitirmiş kişilerin mahkûm oldukları üç yıl veya daha az süreli hapis cezasının konutunda çektirilmesine, hükmü veren mahkemece veya hükümlü başka bir yerde bulunuyorsa o yerde bulunan aynı derecedeki mahkemece karar verilebilmektedir (CGTİHK, 2004: md.110/2)

31 Mart 2019 tarihi itibarıyla, cezanın konutta infazına ilişkin 81 kararın infazına devam edilmektedir (DSDB, 2019).

Salıverme sonrası verilen kararlar:

Denetimli Serbestlik Tedbiri Uygulanarak Cezanın İnfazı: hükümlülerin dış dünyaya uyumlarını sağlamak, aileleriyle bağlarını sürdürmelerini ve güçlendirmelerini temin etmek amacıyla; belirli koşulları sağlamaları halinde cezalarının koşullu salıverilme tarihine kadar olan kısmının denetimli serbestlik tedbiri uygulanmak suretiyle infaz edilmesidir.

Denetimli serbestlik tedbiri uygulanmak suretiyle cezasının infazına karar verilen hükümlünün, koşullu salıverilme tarihine kadar;

- Kamuya yararlı bir işte ücretsiz olarak çalıştırılması,
- Bir konut veya bölgede denetim ve gözetim altında bulundurulması,
- Belirlenen yer veya bölgelere gitmemesi,
- Belirlenen programlara katılması yükümlülüklerinden bir veya birden fazlasına tabi tutulmasına, denetimli serbestlik müdürlüğünce karar verilebilmektedir (CGTİHK, 2004: md.105/A). Hükümlü hakkında verilen yükümlülükler, hükümlünün risk ve ihtiyaçları dikkate alınarak değiştirilebilmektedir.

671 sayılı Kanun Hükmünde Kararname Denetimli Serbestlik Tedbiri Uygulanarak Cezaların İnfazında Kapsamının Genişletilmesi

17 Ağustos 2016 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 671 sayılı KHK kapsamında ceza infaz kurumlarında tahliye edilerek denetimli serbestlikten yararlanma süresi bazı suçlar hariç tutularak (5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun kasten öldürme suçları (madde 81, 82), üstsoya, altsoya, eşe veya kardeşe ya da beden veya ruh

bakımından kendisini savunamayacak durumda bulunan kişiye karşı işlenen kasten yaralama ve neticesi sebebiyle ağırlaşmış yaralama suçları, cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlar (madde 102, 103, 104, 105), uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti suçu (madde 188) ve İkinci Kitap Dördüncü Kısım Dördüncü, Beşinci, Altıncı ve Yedinci Bölümünde tanımlanan suçlar ile 12/4/1991 tarihli ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlar) 2 yıla çıkarılmıştır (<http://www.resmi.gazete.gov.tr/eskiler/2016/08/20160817-18..htm>, 2019).

Yapılan bu değişiklikler ile hem denetimli serbestlik sisteminin kapsamı genişletilmiş hem de mevcut uygulamaların iyileştirilmesi ve infazdan elde edilecek faydanın artırılmasına yönelik yeni uygulamalar geliştirilmiştir.

31 Mart 2019 tarihi itibarıyla, 102.656'sı yetişkin, 465'i çocuk olmak üzere, toplam 103.121 denetimli serbestlik ile erken salıverilme kararının infazına devam edilmektedir (DSDB,2019).

Koşullu Salıverilme: 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkındaki Kanun'un 107'nci maddesi gereğince mahkemeler tarafından, ceza infaz kurumunda bulunan hükümlü hakkında koşullu salıverme kararı ile birlikte aynı maddenin; yedinci veya sekizinci fıkraları gereğince sadece yükümlülük yüklenebilmekte ya da dokuzuncu fıkrası gereğince sadece rehber görevlendirilebilmekte veya yedinci veya sekizinci fıkraları gereğince yükümlülük yüklenmekle birlikte dokuzuncu fıkrası gereğince rehber görevlendirilebilmektedir (CGTİHK, 2004: md.107).

31 Mart 2019 tarihi itibarıyla, 37 (sadece yetişkinler için) koşullu salıverilme sonrası denetimli serbestlik kararının infazına devam edilmektedir (DSDB, 2019).

Mükerrirlere Özgü Denetimli Serbestlik: 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 108'inci maddesinin dördüncü ve altıncı fıkraları gereğince hâkimler tarafından, mükerrir hakkında cezanın infazının tamamlanmasından sonra başlamak ve bir yıldan az olmamak üzere denetim süresi belirlenmesine ve denetim süresinin (en fazla beş yıla kadar) uzatılmasına karar verilebilmektedir (CGTİHK,2004:md.108).

31 Mart 2019 tarihi itibarıyla, 16.185 (sadece yetişkinler için) kararın infazına devam edilmektedir (DSDB, 2019).

2.4.3.2.1. Denetimli Serbestlik Tedbiri Uygulanarak Cezaların İnfazı (Şarta Bağlı Erken Tahliye (CGTİHK 105/A))

Denetimli serbestlik sistemi kurulduğu günden günümüze değin hem mevzuatsal hem de uygulama noktasında birçok değişikliğe uğramıştır. Türk ceza infaz sisteminde yeni bir uygulama olarak sürekli değişen bir yapıdadır. Bu değişiklikler sistemin oturmamasından ziyade sistemin yeniliğe açık bir yapısının olması ve suçla mücadelede yeni yaklaşımların ortaya çıkmasıdır.

Özellikle 2005 yılı sonrasında cezaevlerindeki aşırı kalabalıklaşma bir türlü engellenememekteydi. Yıllık ortalama 15.000 kişilik artışla 2012 yılına gelindiğinde ise ceza infaz kurumlarında 136.020 sayı ile Cumhuriyet tarihinin en kalabalık dönemi idi. Bu gelişmeler ışığında denetimli serbestliğin bir fonksiyonu olan cezaevlerindeki kalabalıklaşmaya alternatif yaklaşım ile gerekli mevzuatsal düzenlemeler yapılmıştır (Yavuz, 2015: 17). Bu kapsamda 2012 yılında salıverme sonrası denetimli serbestlik hizmetlerine şartlı salıverilme uygulaması da eklenmiştir.

İlgili düzenleme ile hükümlüler koşullu salıverilme tarihlerinden önce yani cezalarının tamamını geçirecekleri cezaevinden daha önce salıverilmeleri mümkün hale gelmekte cezaevinde geçirilmesi gereken asgari süre de bir miktar azalmaktadır (Doğan, 2013: 54).

Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ile Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporunda denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak cezaların infazının yasal dayanağını oluşturan düzenlemenin gerekçesi şu ifadeler ile anlatım bulmuştur.

Cezalandırmada temel amaç, suçluların ıslahı ve topluma kazandırılmasıdır. Ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlülerin en büyük kaygısı ceza infaz kurumundan çıktıktan sonra kendilerini bekleyen zor yaşam koşullarıdır.

Bu kurumlarda uzun yıllar kalan hükümlülerin büyük çoğunluğu işini, ailesini ve sosyal ortamını kaybetmiş, salıverilme sonrasında yardım ve desteğe ihtiyacı olan kişilerdir. Bu kişilerin herhangi bir tedbir alınmadan toplum içine bırakılması birçok zorluğu hükümlünün tek başına üstlenmesi anlamına gelmektedir. Bu nedenle hükümlülerin toplum içine kontrol altında, planlı bir şekilde bırakılmaları ve dışarıda desteklenmeleri, suçluların ıslahı ve topluma kazandırılması bakımından kritik bir öneme sahiptir.(...)Bu

infaz rejimi vasıtasıyla hükümlülerin; yeniden suç işleme risklerinin azaltılması, sosyal hayata hazırlanmasına imkân sağlanması, tahliye şartlarına uyumunun gerçekleştirilmesi, toplumsal kurallara uyma becerilerinin geliştirilmesi ile toplumun hükümlüye olumsuz bakışının azaltılması amaçlanmaktadır (TBMM, 2012).

Yukarıda belirtilen gerekçelerden de anlaşılacağı üzere, cezalandırma anlayışında gelinen noktada insancıl infaz anlayışının benimsenmesiyle toplumun suçlu bireylere belki de bir şans daha tanınmasına imkân yaratmak amacıyla sosyal destek mekanizmalarının işletilebilmesi misyonunda olan denetimli serbestlik sistemi öngörülmüştür.

Denetimli Serbestlik Tedbiri Uygulanarak Cezaların İnfazında Kararlarının İnfazı

Hakkında denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak cezasının infazına karar verilen hükümlü, ceza infaz kurumundan salıverildikten sonra ilgili denetimli serbestlik müdürlüğüne belirtilen süre içerisinde başvurmak zorundadır. Müdürlüğe başvuran hükümlünün dosyasına ilişkin iş ve işlemler başlatılmaktadır. Hükümlü hakkında yapılan risk ve ihtiyaç değerlendirme sonucuna göre toplum içinde denetimine ilişkin esaslar ile eğitim ve iyileştirilmesine yönelik programlar belirlenerek bu doğrultuda hükümlü hakkında uygulanacak yükümlülükler tespit edilmektedir.

Belirlenecek bu yükümlülükler;

- Kamuya yararlı bir işte ücretsiz olarak çalıştırılma,
- Bir konut veya bölgede denetim ve gözetim altında bulundurulma,
- Belirlenen yer veya bölgelere gitmeme,
- Belirlenen programlara katılma yükümlülükleri arasından hükümlü hakkında uygun olanlara karar verilmektedir (DSHY, 2013: md.81).

Kamuya yararlı bir işte ücretsiz olarak çalıştırılma

Haklarında kamuya yararlı bir işte ücretsiz olarak çalıştırılma yükümlülüğü belirlenen hükümlüler, denetimli serbestlik altında geçirecekleri toplam sürenin mevzuatça belirlenen süresini kamuya yararlı bir işte çalışmak suretiyle tamamlamaktadırlar. Hükümlünün; çalışmasına engel bir sağlık problemi olduğunu, örgün eğitime devam ettiğini, bir iş sözleşmesine dayanarak çalıştığını veya kendi işini

kurduğunu ve işlettiğini belgelendirmesi ve bu nedenle kamuya yararlı işte çalışma yükümlülüğünün kaldırılmasını talep etmesi durumunda, ileri sürülen mazeretlerin doğruluğuna göre müdürlük tarafından ara verilebilmektedir.

Ayrıca; bu yükümlülük, müdürlüğe müracaat tarihi itibariyle on sekiz yaşından küçük suça sürüklenen çocuklar ile sıfır-altı yaş arasında çocuğu bulunan kadınların bu durumları devam ettiği sürece uygulanmaz. Bu durumun ortadan kalktığı tarihten itibaren, koşullu salıverilme tarihine kadar olan sürenin üçte biri kamuya yararlı bir işte çalıştırılma yükümlülüğü olarak uygulanmaktadır. Bu yükümlülük;

- a) Altmış yaş ve üstü,
- b) Hayatlarını yalnız başına idame ettiremeyen,
- c) Doğumuna on hafta kalan hamile kadın hükümlüler hakkında uygulanmaz (DSHY, 2013: md.84).

Bu yükümlülük; hükümlünün kurallara uyma becerisi ve çalışma disiplini kazanmasını, başkalarının haklarına saygı göstermesini, zamanı planlamasını, bir meslek edinerek kendi işini kurmasını veya bir iş edinmesini amaçlamaktadır (DSHY, md.84).

Cezaevlerine uzun yıllar toplumsal hayattan kopan hükümlülerin salıverildikten sonraki toplumsal hayata uyum süreçleri de içeride kaldıkları süre ile orantılı olarak daha da zorlaşmaktadır. Bu noktada özellikle cezaevlerinin yapısı gereği de içeride pasif, üretemeyen bireyler haline gelmekte bu durum sosyo-psikolojik durumlarını da etkilemektedir. “işe yaradığını hissetme” algısı noktasında kamu hizmeti önemli bir yükümlülük olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bir konut veya bölgede denetim ve gözetim altında bulundurulma

Belirlenen bir konutta denetim ve gözetim altında bulundurulma; toplumun ve mağdurun korunması için hükümlünün belirlenen bir konuttan çıkmaması suretiyle denetimini esas alan bir yükümlülüktür. Hükümlünün tekrar suç işleme riski, topluma veya mağdura zarar verme risk düzeyine göre belirlenmektedir.

Yüksek riskli hükümlüler hakkında belirlenen bu yükümlülük, 18:00 ilâ 08:00 saatleri arasında mevzuatça uygun görülen süre kadar hükümlünün konutunu terk etmemesi şeklinde uygulanmaktadır. Hükümlünün konutunda bulunacağı süre ile saat

aralığı, hükümlünün işi, eğitimi veya aile durumu dikkate alınarak belirlenir. (DSHY,2013:md.85).

Bir bölgede denetim ve gözetim altında bulunma ise; toplumun ve mağdurun korunması amacıyla bir bölgede bulunmayı esas alan, belirlenen yere belirlenen tarih ve saatlerde başvurma veya belirlenen bölge sınırları dışına çıkmama yükümlülüğüdür. Hükümlüden, belirlenen tarih ve saatlerde, denetimli serbestlik müdürlüğüne, kolluğa, muhtarlığa veya müdürlüğün belirleyeceği bir kamu görevlisine başvurması istenir (DSHY, 2013: md.86).

Belirlenen yer veya bölgelere gitmeme

Belirlenen yer veya bölgelere gitmeme; hükümlünün suç işlemesine veya suça yönelmesine etkisi bulunan yerlere gitmekten yasaklanmasını, özellikle çocukların ve suç mağdurunun korunmasını amaçlayan bir yükümlülüktür. Bu yükümlülük; hükümlünün, çocuklara, topluma ve mağdura karşı zarar verme riski ile işlediği suçun özelliklerine göre diğer yükümlülüklerle birlikte verilebilir (DSHY, 2013: md.87).

Belirlenen programlara katılma

Belirlenen programlara katılma yükümlülüğü; hükümlülerin iyileştirilmesi ve topluma kazandırılması için ihtiyaç duydukları bireysel görüşme, grup çalışması, tedavi ve iyileştirme programları, diğer kurumlarca yürütülen meslek ve sanat edindirmeye yönelik faaliyetler, seminer, sosyal, kültürel ve sportif etkinlikler, sivil toplum kuruluşlarınca kamu yararına yürütülen program ve çalışmalara katılma yükümlülüğüdür (DSHY, 2013: md.88). Hükümlünün risk ve ihtiyaç değerlendirmesine göre belirtilen programlardan bir veya birkaçına katılması sağlanmaktadır.

Erken tahliye edilen hükümlüler hakkında denetimli serbestlik uygulamasında yukarıda belirtilen yükümlülükler uygulanmakta hükümlünün denetimli serbestlik altında geçireceği süre bu şekilde yapılandırılmaktadır. Hükümlünün bu süre içerisinde belirlenen yükümlülüklere uymaması halinde ise, ceza infaz kurumuna kalan cezasını tamamlamak üzere iadesi gerçekleştirilmektedir. Burada denetimli serbestlik uygulaması diğer tedbir kararlarından farklı olarak bir yöntem olarak uygulanmaktadır. Yani hükümlünün cezaevinde olması gereken süreyi dışarıda, toplum içinde infaz yöntemi anlayışı ile denetimli serbestlik altında tamamlamaktadır. Bu nedenle de

yükümlülükleri diğer kararlara göre daha komplike ve sonuçları bakımından daha ağır bir yaptırım olabilmektedir. Sonuç olarak bu uygulamada hem bir cezanın infazı hem de hükümlünün iyileştirilmesine yönelik rehberlik programları aynı anda uygulanmaya çalışılmaktadır.

2012 yılından bugüne kadar denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak cezaların infazı kararı kapsamında 869.516 dosyanın infazı için denetimli serbestlik müdürlüklerine gönderilmiştir. Halen 105.134 denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak cezaların infazı kapsamındaki kararın infaz işlemlerine devam edilmektedir. Bu kapsamda denetimli serbestlik uygulaması ile erken salıverilen ve infazına devam edilen kişi sayısı 605.683'tir. Bu sayının 25.109 'u kadın, 580.574'ü erkek hükümlülerden oluşmaktadır (DSDB, 2019).

Bir sonraki bölümde denetimli serbestlik uygulaması kapsamında erken salıverilen hükümlüler ile yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen veriler ve hükümlülerin demografik durumları ile suç, ceza, ceza infaz kurumu ve denetimli serbestlik uygulamasına ilişkin görüşlerine yer verilmektedir. Hükümlülerin sosyalleşme süreçlerinde denetimli serbestlik altında yürütülen çalışmaların nasıl etki ettiğine dair görüşlerine de ayrıca değinilmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

3.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU

Denetimli serbestlik uygulaması ile şartlı erken salıverilen hükümlülerin bir yandan cezaların infazı yapılırken bir yandan da sosyal uyum süreçlerinin başlaması amacıyla uygulanmaktadır. Hükümlüler cezaevinde buldukları süreçte toplumdan ve sosyal süreçlerden koparılmış halde cezaları infaz edilmektedir. Hapis cezasının infazından sonra doğrudan toplumsal hayata karışmaları yerine cezanın bir kısmının denetimli serbestlik uygulaması kapsamında infaz edilmesi ile bir nevi sosyal hayata bir geçiş süreci yaşanmaktadır.

Bu bağlamda araştırmanın konusu, ceza adalet sistemimiz içerisinde bir infaz yaptırımı olarak denetimli serbestlik uygulaması ile salıverilen hükümlülerin sosyal uyum süreçlerini suç sosyolojisi bağlamında ele almaktır.

3.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu çalışmanın amacı; denetimli serbestlik sistemini ele alarak sistemin hükümlülerin toplumsal hayata uyum süreçlerindeki rolünü irdeleyerek sistemin hükümlülerin hayatlarına olumlu ve olumsuz etkilerini araştırmaktır.

Bu araştırma ile hükümlülerin demografik ve sosyal durumları kapsamında, toplumsal hayata uyum süreçlerini genel olarak değerlendirdiklerinde denetimli serbestliğin nasıl bir etkisinin olduğu ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın temel problemi, denetimli serbestlik sistemi ile hükümlülerin toplumsal hayata yeniden katılımı daha erkene çekilmiş ve yeniden sosyalleşme süreçleri hızlanmıştır. Bu kapsamda denetimli serbestlik uygulamasının hükümlülerin sosyal uyum süreçlerinde nasıl bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymaktır.

Bu bağlamda;

- Denetimli serbestlik altındaki hükümlülerin sosyo-demografik özelliklerini ortaya koymak,
- Denetimli serbestlik altındaki hükümlülerin suça ve cezaya ilişkin düşüncelerini saptamak,
- Denetimli serbestlik altındaki hükümlülerin haklarında belirlenen yükümlülüklerinin sosyal adaptasyon süreçlerindeki etkisini ortaya koymak

- Denetimli serbestlik altındaki hükümlülerin genel olarak denetimli serbestlik sistemine ilişkin görüşlerini incelemek

3.3. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ

Araştırmanın yapılabilmesi için Adalet Bakanlığı ve Sosyal Bilimler Enstitüsünden etik kurul izinlerinin alınması gerekmiştir. Bu bağlamda araştırma izninin alındığı dönemde Ankara ilindeki hükümlülere erişimin mümkün olması sebebiyle araştırmanın evreni olarak Ankara Denetimli Serbestlik Müdürlüğü belirlenmiştir. Araştırmanın örnekleme ise Ankara Denetimli Serbestlik Müdürlüğünde haklarında denetimli serbestlik uygulanarak cezaların infazı kararı verilen 50 hükümlüden oluşmaktadır. Denetimli serbestlik uygulaması ile erken salıverilen hükümlülerden kamuya yararlı bir işte ücretsiz çalıştırılma yükümlülüğü bulunan 50⁵ hükümlü ile derinlemesine mülakat yapılarak veri toplanmıştır.

Örneklem grubuna dâhil edilen hükümlülerin denetimli serbestlik sistemini genel olarak değerlendirebilmeleri ve görüşme sorularına daha sağlıklı cevaplar alabilmek amacıyla denetimli serbestlik uygulaması altında belirli bir süre geçirmiş olmalarına özen gösterilmiştir. Aynı zamanda araştırma bulgularının yorumlanmasında yeterli veriye ulaşılması ve araştırma için gerekli doyuma ulaşıldığını düşünülmesi sebebiyle örneklem grubu 50 kişi ile sınırlandırılmıştır.

3.4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Hükümlülerin denetimli serbestlik uygulaması ilişkin görüşlerini almak ve bu konuda derinlemesine araştırma yapmak amacıyla nitel araştırma metodu tercih edilmiştir. Bu kapsamda söz konusu araştırmada derinlemesine mülakat ile veri toplama yöntemi benimsenmiştir.

Görüşme esnasında yarı yapılandırılmış soru formu kullanılarak katılımcılara ilgili sorular yöneltmiş ve cevapları not edilerek kayıt altına alınmıştır. Aynı zamanda görüşme esnasında katılımcıların sorulara cevap verme tutumlarına yönelik olarak da

⁵ Görüşmeye katılan hükümlülere ait demografik bilgiler Ek-2 de yer alan tabloda gösterilmiştir.

gözlem yapılmıştır. Araştırmanın verileri hem derinlemesine mülakat hem de araştırma sırasında yapılan gözlemlere dayanmaktadır.

3.5. ARAŞTIRMANIN KAPSAM VE SINIRLILIKLARI

Söz konusu araştırma örneklem grubunun denetimli serbestlik uygulaması ile topluma yeniden kazandırılması sistemin olumlu ve olumsuz yanlarına değinilmiştir. Örneklem grubu ile yapılan görüşmelerde sosyolojik bakış açısı ile hükümlülerin suçta, cezaya, cezaevine ve denetimli serbestlik sistemine ilişkin genel düşünceleri irdelenmiştir.

Araştırmada elde edilen bilgi, bulgu ve yorumlar araştırmanın örneklem grubu için geçerlidir. Yani araştırmanın bulguları, araştırma kapsamında görüşülen hükümlülerin verdikleri cevapların doğruluk derecesi ve araştırmanın yapıldığı tarih aralığı ile sınırlıdır.

3.6. ARAŞTIRMA BULGULARI VE DEĞERLENDİRİLMESİ

3.6.1. Hükümlülerin Demografik Özellikleri

Bu araştırma grubuna dâhil olan katılımcıların cinsiyet, yaş ve eğitim durumu vb. demografik özellikleri aşağıda tablolar aracılığıyla açıklanmıştır.

3.6.1.1. Cinsiyet Durumları

Denetimli serbestlik uygulaması kapsamında erken salıverilen hükümlülerin büyük çoğunluğunun daha önce verilen istatistik bilgilerinden de anlaşılacağı üzere, erkek hükümlülerden oluştuğu görülecektir. Bu nedenle örneklem grubunda yer alan hükümlülerin büyük çoğunluğu da erkek bireylerden oluşmaktadır.

Araştırmanın örneklem grubu içerisinde yer alan 5 kadın hükümlü, 45 erkek hükümlü ile görüşme yapılmıştır. Denetimli serbestlik uygulaması kapsamında kamu hizmeti yükümlülüğü altında kadınların daha az çalıştırılmasının mevcut mevzuata göre bazı istisnaları olduğu (0-6 yaş arası çocuk sahibi olma, hamile kadınların doğuma 10 hafta kalması vb.) göz önünde bulundurulması örneklem grubundaki kadın hükümlü sayısının azlığını açıklayan bir başka etkidir.

Ayrıca ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlü ve tutuklu sayılarına bakıldığında %95,7'sini erkekler, %4,3'nü ise kadınlar oluşturmaktadır (TUİK, 2017).

Kadın suçluluğunun az olmasını toplumsal cinsiyet bağlamında açıklamaya çalışan çeşitli teoriler öne sürülmüştür. Bunlardan biri olan centilmenlik teorisine göre, kadın suçlarının erkek tarafından örtüldüğü, kolluk kuvvetlerince de kadınların yakalanmasında daha gevşek davranıldığından kadın suçluluğunun istatistiksel olarak zayıf kaldığı ileri sürülmektedir (Işıқтаç ve Koloş, 2017: 221). Yani esasen bu teori, kadın suçluluğunun azlığından ziyade sadece istatistiklere yansımalarının az olduğunu ileri sürmektedir. Bunun da temel gerekçesinin yasa koyucuların çoğunluğunun erkeklerden oluşmasından dolayı kadın suçluluğunun kasıtlı veya kasıtsız bir şekilde fazla dikkate alınmaması olarak değerlendirilmektedir.

Kadın suçluluğunu açıklamaya çalışan kontrol teorisine göre, güçlü toplumsal yaptırımların kadınlar üzerindeki kontrolünden kaynakları kadınların daha az suça karışmamalarına neden olmaktadır. Kadınlar toplumsal kontrolün öznesi olmakta bu nedenle aile içi ve toplumsal alanlarda sürekli bir uyum halindedirler. Bu teoriye göre de geleneksel kurumlarla uyum içinde olan bireylerin daha az suça karıştığını ifade etmesiyle kadın suçluluğunun az olmasını da bu bağlamda açıklamaktadır (Canay, 2015: 70-71). Bir diğer yaklaşım olan güç-kontrol teorisi kadın suçluluğunu ataerkil aile yapılanması bağlamında açıklamaya çalışmaktadır. Erkeğin bir baba figürü olarak ön plana çıktığı aile yapılarında kız çocukların erkek çocuklarına göre daha otorite altında kaldıkları ve özgürleşemediklerinden ileride suça karışma oranlarının da düşük olacağını ifade etmektedir. Öte yandan özgürleşme teorisi ise kadınların toplumsal hayata katılımlarının artması ve özellikle ekonomik özgürlüklerini kazanmalarının suça katılımlarını arttırdığını savunmaktadır (Güçlü ve Akbaş, 2016: 206-209).

Genel olarak bakıldığında araştırma grubunda kadın suçluluğunun az olmasının sebepleri arasında sosyal yaşamda ve çalışma hayatlarında erkeklere göre daha az yer almalarını ifade edebiliriz.

3.6.1.2. Yaş Durumları

Örneklem grubunda yer alan hükümlülerin yaş aralıkları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Araştırmanın örneklem grubu içerisinde yaş dağılımlarının en yoğun olduğu 18-25 yaş aralığıdır. Buna göre denetimli serbestlik uygulaması ile erken salıverilen hükümlülerin 18-25 yaş aralığında bulunan 18 kişi kamu hizmeti yükümlülüğünü yerine getirmektedir. Bunu takiben ikinci sırada 13 kişi ile 26-30 yaş aralığındaki hükümlüler gelmektedir. Üçüncü sırada yer alan 41-45 yaş aralığında, örneklem grubundan 7 kişi, dördüncü sırada 46 yaş ve üzerinde 5 kişi, beşinci sırada 31-35 yaş aralığında 4 kişi ve son olarak 36-40 yaş aralığında ise 3 kişi bulunmaktadır. Örneklem grubunda yer alan hükümlülerin yaş dağılımı incelendiğinde 30 yaşından sonra ordinal bir sıralamadan saptığı için sadece yaşı temel alarak yaş ilerledikçe suç oranının azalıp arttığına ilişkin yorumlamada bulunamayız.

Aynı zamanda ceza infaz kurumuna çocuk yaşta (12-17) girenlerin sayısına baktığımızda 2.056 iken çocuk yaşta suça karışanların sayısı ise, 11.805'tir (TUİK, 2017). Öyleyse cezaevine küçük yaşta girenlerin denetimli serbestliğe ayrıldığı yaş aralığı da daha genç olmaktadır diyebiliriz. Genel olarak, ceza infaz sisteminde yer alan hükümlülerin yaş dağılımına bakarak ülkemizde genç suçluluğunun görüldüğünü söyleyebiliriz.

Yaş ve suç arasındaki ilişkiyi açıklamaya çalışan yaklaşımlar, özellikle çocuk suçluluğunu, çocuğun büyüdüğü çevre, toplumsal çevre ve yaşam koşulları ile çocuğun yapısı ve yeteneklerine ilişkin etkiler çerçevesinde ele almaktadır (Işıktaş,2017:223). Browne 'da genç suçluluğunu özellikle akran gruplarına bağlamaktadır. Akran grupları gençlerin çocukluktan yetişkinliğe geçişte kimlik oluşturma ve toplumsal bir statü elde etme isteklerinin yoğun olduğu dönemde oldukça etkili olabilmektedir. Bu nedenle akran grupları bireyleri tek başına oldukları dönemden daha çok suç ve sapkın davranışa itebilmektedir (Browne, 2015: 240-241). Bu kapsamda bakıldığında araştırmaya katılan hükümlülerin büyük bir kısmının (%48)⁶ suça karışmada sosyal şartlar olarak sıraladıkları büyüdükleri çevre ve arkadaşlık ilişkilerinin etkili olduğunu ifade edebiliriz.

⁶ "Suça Karışmadaki Temel Etkenler" başlığı altında detaylı olarak ele alınmıştır.

3.6.1.3. Eğitim Durumları

Örneklem grubundaki hükümlülerin 21'i (%42) ortaokul, yani bugünkü anlamda sekiz yıllık ilköğretim mezunudur. İkinci sırada ise, 14 kişi (%28) ile ilkokul mezunları, yani beş yıllık ilkokul mezunları yer almaktadır. Örneklem grubunda, 11 kişi (%22) lise mezunu iken; ön lisans, lisans ve yüksek lisans mezunu birer kişi bulunmaktadır.

Ceza infaz kurumu istatistiklerine bakıldığında hükümlülerin %36,2'sinin ilköğretim mezunu olduğu anlaşılmaktadır.

Öğrenim düzeyi ve suça arasındaki ilişkiyi ortaya koymayı amaçlayan çalışmaların çoğunluğunun ortak noktası adına çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Çalışmaların çoğunluğunun ortak sonucu, düşük eğitim seviyesine sahip bireylerin daha çok suça karıştıklarıdır (Kızmaz, 2004: 300). Yukarıda verilen bilgilere göre de araştırmaya katılan hükümlülerin büyük çoğunluğunun düşük eğitim seviyesinde oldukları görülmektedir. Söz konusu araştırma grubu için düşük eğitim seviyesinin suça karışmada etkili olduğunu ifade edebiliriz.

3.6.1.4. Medeni Durumları

Örneklem grubunda yer alan hükümlülerin 39'unun yani %78'sinin bekâr, 11'inin yani %22'sinin evli olduğunu görmekteyiz. Bu kapsamda bekârların suç işleme durumu bu örneklem grubu için yüksek çıkmaktadır.

Sosyal kontrol teorisinde bahsedilen bireylerin sosyal kurumlara olan bağlılık düzeylerinin onların suç işleme davranışında etkili olduğu ifade edilmiştir. Hükümlülerin geleneksel kurumlardan biri olan aile kurumuna bağlılıkları da onların suç işlemesinde önleyici bir etmen olarak değerlendirilebilir.

3.6.1.5. Çocuk Sahibi Olma Durumları

Örneklem grubunda 19 kişi (%38) çocuk sahibi iken 31 kişi (%62) çocuk sahibi değildir.

Görüşme yapılan kadın hükümlülerin 5'i de bekâr, 3'ü en az bir tane çocuk sahibi; erkek hükümlülerin 35'i bekâr ve 16'sı en az bir tane çocuk sahibidir. Örneklem grubunda bekârların evlilere göre, çocuksuz bireylerin de çocuklu bireylere göre suça

karışmış olma durumları daha fazladır. Bu bağlamda evlilik ve çocuk sahibi olma, bireylerde sorumluluk bilincini vermesi nedeniyle suçtan uzak durdukları ifade edebilir.

Genç (2015:480), “Denetimli Serbestliğin Yararlanıcılar Üzerindeki Psiko-Sosyal Etkileri” konulu araştırmasında bekâr ve çalışmayanların suç işleme risklerinin evli ve çocuk sahibi bireylere göre daha fazla olduğunu ifade etmektedir.

Aşağıda görüşmeye katılan bir hükümlünün suç öyküsüne ilişkin verdiği ifadeler bu durumu özetlemektedir.

Katılımcı 45 (Erkek, 55): *“Düzenli bir işim olsaydı; ailem, eşim ve çocuklarım olsaydı yani sorumluluklarım olsaydı böyle olmazdı.”*

3.6.1.6. Gelir Durumları

Örneklem grubu ile yapılan görüşme sonucuna göre, hükümlülerden 37’sinin (%74) hiçbir geliri bulunmamaktadır. 6 hükümlü (%12) ise düzensiz yani günlük kazançları 20 ile 70 TL arasında değişen işlerde çalışarak bir gelir elde etmektedirler. Hükümlülerden 2’sinin (%4) ortalama aylık geliri 500 ile 1500 TL arasında 1’inin (%2) ortalama aylık geliri 1501 ile 2500 TL arasında, 4’nün (%8) ise 2500 TL üzeri aylık geliri bulunmaktadır.

Uzun yıllar cezaevinde kalmış, ailelerinden ve toplumsal hayattan kopmuş veya toplumsal hayat ile olan bağları zayıflamış bireylerin dışarı çıktıktan sonra ilk olarak karşılaştıkları zorluklardan birisi de hayatlarını nasıl idame ettirecekleridir. Hükümlülerin gelir düzeyleri sadece yaşamlarını sürdürmelerine değil aynı zamanda hayata olan bakış açılarını etkilemektedir.

Gelir düzeyi ve suç durumu arasında bir ilişkiyi açıklamaya çalışan Browne’a göre de özellikle mala karşı işlenen suçlar da yoksulluğun arttığı ve bireylerin geçim sıkıntısı çektiği ekonomik bunalım dönemlerinde bir artış olduğunu ifade etmektedir (Browne,2015:246). Araştırmaya katılan hükümlülerin işledikleri suç türü kapsamında bakıldığında da %58’nin⁷ mala karşı suçlardan hüküm giydikleri görülmektedir.

⁷ “Suç türü” başlığı altında açıklanmıştır.

3.6.1.7. Başka Bir Gelir Kaynağı

Örneklem grubu ile yapılan görüşmede katılımcılara hayatlarını idame ettirmede kendilerine ait başka bir gelir kaynağının (sosyal yardım, aile desteği, taşınmaz mülk geliri vb.) olup olmadığı sorulmuştur. Katılımcıların verdiği cevaplara göre; 29'unun (%58) hayatlarını idame ettirebilmek amacıyla ailelerinden (eş, anne-baba, kardeş vb) destek gördüklerini, 16'sının (%32) herhangi bir destek almadıklarını, 5'inin (%10) ise aile desteği ile birlikte devletten düzensiz sosyal yardım (çocuk parası, gıda yardımı vb) aldıkları anlaşılmıştır. Ayrıca görüşülen hükümlülerden 2'sinin herhangi bir gelirin olmadığı gibi kalacak yerlerinin de olmamasından dolayı sokakta yaşadıkları tespit edilmiştir.

TÜİK'in 2019 verilerine göre, ülkemizde çalışan tek kişinin açlık sınırı 2.390,73 TL, yoksulluk sınırı ise 3.088.65 TL olarak açıklanmıştır. Bu bağlamda verilen bilgiler ışığında görüşülen hükümlülerin sosyo-ekonomik düzeyleri yaşam standartlarının oldukça altındadır. Gelir düzeyi alt sınırdaki hükümlülerin suçta karışma oranları da o denli yüksek olacaktır. Nitekim görüşmede bir işiniz var mı? Ve varsa aylık geliriniz ne kadar? Sorusuna görüşmeye katılan hükümlülerden birinin verdiği yanıt şu şekildedir:

Katılımcı 20 (Erkek, 22 yaş) *“bir işim ve mesleğim yok, bu nedenle bir gelirim de yok. Ancak hayatımı illaki sürdürmek zorundayım en basit yükümlülüklerimi yerine getirmek için müdürlüğe gelebilmem gerekiyor, ulaşım bedelini nasıl bulacağım? Ben de ister istemez gayri meşru yollardan gelir sağlamaya çalışıyorum ”*

Duman'ın haklarında koşullu salıverilme kararı verilen hükümlülerin umutsuzluk düzeylerini ölçtüğü çalışmasında hükümlülerin sadece gelir ve eğitim durumu değişkenlerinin umutsuzluk düzeyi ile olan ilişkisinde anlamlı farklılığa rastlanmıştır. Orta düzey eğitim ve gelir durumuna sahip bireylerin umutsuzluk düzeyi düşük çıkarken yüksek ve düşük gelirlilerde ise bu düzeyin anlamlı derecede daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Duman, 2018: 227). Yani orta düzey eğitim ve gelir durumuna sahip hükümlülerin ne tam olarak tüm imkânlarla erişimlerinin olması ne de alt gelir ve eğitim grubundan bireylerin yaşam standartlarını kabul etmemeleri sebebiyle umutsuzluk düzeylerinin yüksek olduğu ifade edilmiştir.

3.6.1.8. Alkol veya Uyuşturucu Madde Bağımlılık Durumları

Örneklem grubuna katılan hükümlülerin 9'u (%18) hayatlarının herhangi bir döneminde hiç alkol veya uyuşturucu madde kullanmadıklarını buna karşılık 41'i (%82) hayatlarının ez az bir döneminde alkol veya uyuşturucu maddelere karşı bir bağımlılıklarının olduğunu ifade etmiştir.

Alkol ve uyuşturucu madde kullanımının suçlu davranış üzerinde etkili olduğu daha önce yapılan araştırmalarda da yer almaktadır. Görüşmeye katılan hükümlülerden ikisi, işledikleri suç (hırsızlık) uyuşturucu madde satın alabilmek amacıyla paraya ihtiyaç duymaları gerekçesiyle işlediklerini ifade etmişlerdir.

3.6.1.9. Ailede Alkol veya Uyuşturucu Madde Bağımlılığı Durumları

Örneklem grubunda yer alan hükümlülerin 35'inin (%70) ailesinde alkol veya uyuşturucu madde kullanımının olmadığı, 15'inin (%30) ise, ailelerinde alkol veya uyuşturucu madde kullanımına rastlandığı anlaşılmıştır. Alkol veya madde kullanan 15 kişiden 6'sının ailesinde hem alkol hem de madde kullanımı olduğu, sadece alkol kullananların ise 9 kişi olduğu tespit edilmiştir.

Aile, bireyin ilk sosyalleştiği ve öğrenme sürecinin başladığı bir sosyal kurumdur. Bu bağlamda aile yaşantısının bireyin gelecekteki tutum ve davranışlarını etkilediğine ilişkin birçok çalışma mevcuttur.

Ailede alkol veya uyuşturucu madde kullanımı da bu tutum ve davranışları etkileyecek durumlardan bazılarıdır. Kızmaz, ailede alkol, uyuşturucu madde kullanımının ve kumar alışkanlığının varlığının çocuk ve gençler üzerinde olumsuz sosyalleşme riskini arttırarak ileride suça karışmalarına neden olabileceğini ifade etmektedir (Kızmaz, 2006: 113).

3.6.1.10. Aile Üyelerinden Birinin Sabıkalı Olma Durumları

Örneklem grubuna dâhil hükümlülerin 31'inin (%62) ailesinde herhangi bir şekilde sabıkası olan üyenin bulunmadığı, 19'unda (%38) ise kimi zaman baba ve kardeş gibi birinci dereceden kan bağı olduğu aile üyelerinin kimi zaman da amca, dayı ve kuzen gibi akrabalarının suça karışmış oldukları tespit edilmiştir.

Suçlu davranış öğrenilen bir davranış olarak ele alındığında, bireylerin sosyalleşme süreçlerinde aile üyelerinin etkisi yadsınmamaktadır. Özellikle anne ve babanın cezaevi süreci yaşaması parçalanmış aile modelini oluşturmakta bu durumda çocukların yetersiz sosyalleşmelerine neden olabilmektedir. Öte yandan ebeveynlerin suç işleme durumu onları rol model alan çocuklarda da benzer durumların yaşanmasına sebep olabilmektedir (Uluğtekin, 1991: 43). Yukarıda belirtilen verilere göre örneklem grubunda ailede sabıkalı bireylerin varlığı her ne kadar yüksek olmasa da bireyin suçu öğrenme, suçlu bireyle karşılaşmış veya suça şahit olma durumlarına etki edecek nitelikte olduğu ifade edilebilir.

3.6.2. Suçu Tanımlama Durumları

Örneklem grubuna dâhil hükümlülerin 18'i (%36) suç kavramını tanımlarken, bireyin kimi zaman ekonomik sıkıntılarının kimi zaman yeterli eğitim düzeyinin olmayışının kimi zaman da öfkeli, saldırgan tutumlarının mecburi bir sonucu olarak suçun meydana geldiğini ifade etmektedir. Ayrıca bu tanımlamada bulunan bireylerin kendi suç öyküsüne göre bir tanımlama yaptıkları da gözlemlenmiştir. Yani bu dilimde yer alan hükümlüler kendilerini sosyal şartların zorunlu bir sonucu olarak suça karıştıklarını ifade etmektedirler.

Suç tanımlamaları istenen hükümlülerin bazı cevaplarına aşağıda yer verilmiştir.

Katılımcı 1 (Kadın, 43 yaş): *“Geçim sıkıntısı, çaresizlik. Mesela cinayet niye işlenir, namus ve ekmek için yapılır.”*

Katılımcı 15 (Erkek, 24 yaş): *“Suç bir insanın damarına basılınca vereceği tepkidir, yani öfkeli davranışın sonucunda meydana gelir.”*

Katılımcı 24 (Erkek, 30): *“Sosyal şartlardan (geçim sıkıntısı, düzgün bir aile yapısının olmayışı vb) kaynaklı yapılan yanlış davranıştır.”*

Katılımcı 29 (Erkek, 34 yaş): *“Suç ekonomiyle ilişkilidir. Bir ülkenin ekonomisi kötüyse suç oranı artar.”*

Katılımcı 53 (Kadın, 24 yaş): *“Bir anlık öfke ve cahillik. Ben uyuşturucu bağımlısıydım onun etkisiyle 18 yaşında işledim bu suçu. Bu yüzden cahilce davrandım bedelini de ödüyorum.”*

Örneklem grubundan 17 kişi (%34) suçu kural ve yasa dışı eylem olarak tanımlayanlar olarak ikincil çoğunluğu oluşturmaktadırlar. Örneklem grubundan 12 kişi (%24) ise suçu birine bilerek ya da bilmeyerek zarar verme eylemi olarak tanımlamaktadır.

Son olarak gruptan 3 kişi (%6) suçu kendini ve sevdiklerini savunma davranışı sonucu ortaya çıkan eylemler olarak ifade etmektedir. Buna ilişkin bazı cevaplar ise şöyledir;

Katılımcı 19 (Erkek, 60 yaş): *“Kendini korumaya çalışmanın sonucudur.”* (Hükümlü yaralama suçundan ceza almıştır. Bu tanımlaması açıklarken de özellikle kendi suçunu temel alarak ifade ettiği gözlemlenmiştir).

Katılımcı 36 (Erkek, 40 yaş): *“Karşılıklı bir durumdur, kimse durduk yere suç işlemez. Etki tepki meselesidir.”* (Hükümlü adam öldürme suçundan hüküm giymiştir ve yaptığı açıklamada yine kendi suçunu temel alarak suçu tanımlamaktadır).

3.6.3. Pişmanlık Durumları

Örneklem grubunda yer alan hükümlülerin işledikleri suç nedeniyle pişman olup olmadıklarına ilişkin verdikleri cevaplara göre; 42’sinin (%84) işledikleri suç ve suçun sonuçları bakımından değerlendirildiğinde pişman oldukları görülmüştür. Özellikle suçlu davranışın sonuçlarından birinci dereceden kendilerinin, daha sonra aile ve çevresinin etkilenmiş olması nedeniyle pişman olduklarını ifade etmişlerdir. Hükümlülerden sadece 1’i (%2) kısmen pişman olduğunu ifade ederken hiç pişman olmayanlar ise 7 (%14) kişidir.

Katılımcı 1 (Kadın, 43 yaş): *“Keşke yapmasaydım bu cezayı çekmeseydim dedim.”*

3.6.4. Suçun Mağduriyet Yaratma Durumu

Örneklem grubunda yer alan hükümlülerin işledikleri suçun sonucunda bir mağdurun oluşup oluşmadığına ilişkin verdikleri cevaplara göre; 36’sının (%72) bir

mağdurun varlığını kabul etmekte ancak bu mağduru bir kısmı karşı taraf bir kısmı ise kendisi veya çevresinden herhangi biri olarak tanımlamıştır. Öte yandan hükümlülerin 14'ü (%28) suçlu davranış sonucunda bir mağdurun oluşmadığını ifade etmişlerdir.

Örneklem grubunda yer alan hükümlülerin bazılarının suçlu davranışın sonucunda oluşan mağduriyet durumlarını açıklama şekilleri aşağıdaki örneklerde yer verilmiştir.

Katılımcı 1 (Kadın, 43 yaş): *“Başkasına zarar verecek nitelikte bir mağdur oluşmadı ancak çocuklarım ve ben mağdur olduk. Ben cezaevine girince çocuklarım perişan oldu, sağda solda kaldılar bakacak birilerini bulamadım.”*

Katılımcı 2 (Kadın,30 yaş): *“Kız kardeşimi mağdur ettim. Onun çocuğuna bakıyordum o çalışıyordu ben ceza alınca işten çıkmak ve çocuğuna bakmak zorunda kaldı.”*

Katılımcı 4 (Erkek, 39 yaş): *“Yok olmadı. Ama ailemi mağdur ettim maddi manevi onları çok üzdüm.”*

Katılımcı 17 (Erkek, 42 yaş): *“Evet bir mağdur vardı. Ayrıca ben de mağdur oldum”*

Yukarıda yer alan örneklerden de anlaşılacağı üzere hükümlülerin suçlu davranış sonucu mağdur yaratma algıları sadece bir karşı tarafın varlığı değil, kendilerinin, ailelerinin ve yakınlarının da suçun sonuçlarından etkilenmeleri sebebiyle mağdur olarak değerlendirmektedirler.

3.6.5. Toplumsal Etiketlenme

Örneklem grubunda yer alan hükümlülerin işledikleri suçun sonucunda toplumsal bir dışlanmaya maruz kalıp kalmadıklarına ilişkin verdikleri cevaplara göre; 24'ünün (%48) işledikleri suç nedeniyle toplumsal dışlanmaya maruz kaldıkları anlaşılmıştır. Bu dışlanmanın genel olarak çevrelerinde tanıdıkları veya yakın olan bireyler tarafından yapıldığını belirtmişlerdir. Öte yandan herhangi bir toplumsal etiketlenme veya dışlanma ile karşılaşmadıklarını beyan edenlerin sayısı ise 13 (%26)'tür. Toplumsal dışlanma ile kimi zaman karşılaştıklarını ifade edenlerin sayısı da

13 (%26) olarak ortaya çıkmıştır. Kısmen etiketlendiklerini düşünen hükümlüler sosyal hayatlarında sıkça karşılaşmadıkları için bu şekilde ifade ettikleri gözlemlenmiştir.

Goffman sapkınlığı tanımlarken toplumla veya grupla bütünleşmiş ve genellikle grubun maskotu niteliğinde olandan (köyün delisi, grubun şişmanı vb.) farklı ancak daha sık bilinen *itilmiş sapkınları* (fahişeler, uyuşturucu bağımlıları, suçlular ve ayyaşlar vb.), “grupla sürekli olarak aynı toplumsal ortamda bulunan ancak ona yabancı olan” şeklinde ifade etmiştir (Goffman,2018:197). Bu kapsamda araştırmaya katılan hükümlülerin büyük çoğunluğunun içinde buldukları toplumla sürekli aynı ortamda bulunmalarına rağmen toplumun ıskaladığı bireyler olarak aynı toplumsal alanda tutunmaya çalışmaktadırlar. Bu dışlanma kimi zaman iş bulamama kimi zaman utanç duygusu ve kimi zamanda sosyal iletişimin kesilmesi şeklinde olabilmektedir.

Araştırmaya katılan hükümlülerin suçlu davranışın sonucunda toplumsal dışlanmaya ilişkin görüşlerine aşağıda bazı örneklerde yer verilmiştir.

Katılımcı 4 (Erkek, 39 yaş): *“Hayır, etiketlendiğimi düşünmüyorum. Etrafımda böyle çok insan var onlar da suça karıştı o yüzden normal geliyor herkese.”*

Katılımcı 5 (21 yaş): *“Düşünüyorum evet. Mesela ehliyet kursuna yazılacağım sabıkamı öğrenenlerin bana karşı tavırlarından rahatsız oluyorum.”*

Katılımcı 6 (Erkek, 45 yaş): *“Düşünmüyorum ama sabıkalı olduğumu bilseler maruz kalırdım buna çünkü ben de olsam yaparım.”*

Katılımcı 10 (45 yaş): *“Evet düşünüyorum özellikle akrabalarım ve arkadaşlarım tarafından.”*

Katılımcı 38 (Erkek, 22 yaş): *“Kısmen etiketleniyorum, aile tarafından sonuçta babamın başını yere eğdirdim.”*

Katılımcı 50 (Erkek, 29 yaş): *“Evet tabi ki de, insanlar hor görüyorlar mesela bir iş başvurusuna gittiğinizde sabıka kaydına bakıp işe almam diyor.”*

3.6.6. Suça Karışmadaki Temel Etkenler

Örneklem grubunda yer alan hükümlülere “şartlarınız nasıl olsaydı suça karışmazdınız” sorusuna karşılık verdikleri cevaplar, hükümlülerin suç işlemeki şartlarına ilişkin yaptıkları açıklamalarda ilk etken olarak gördükleri başlık temel

alınarak kategorileştirilmiştir. Yani suçun nedenlerine dair yaptıkları yorumlarda sadece bir etkenden söz edememekteyiz. Bazı hükümlülerde sosyal ve ekonomik şartlar aynı anda etkili olurken bazılarında sadece sosyal şartların durumu suçlu davranış için yeterli olabilmektedir. Bu bağlamda hükümlülerin en az 24'ü (%48) suçun nedenleri arasında yaşadıkları olumsuz çevre şartlarının, anti-sosyal arkadaş çevresinin, yeterli eğitim düzeyine ulaşamamış olmalarının ve kötü aile bağlarının bir sonucu olarak görmektedir.

Denetimli serbestlik altında bulunan hükümlülerle yapılan bir başka çalışmada da hükümlülerin %33'ü sosyal etkenler olarak tanımladıkları olumsuz sosyal çevre ve arkadaş ortamını suça karışmada etkili olduğunu belirtmişlerdir (Burakgazi,2017:85).

Katılımcı 12 (Erkek, 27 yaş): *“Ama en çok arkadaş çevrem düzgün olabilirdi, diğer kardeşlerimin hiçbir sıkıntısı yok aralarında tek suça karışan benim.”*

Katılımcı 45 (Erkek, 55 yaş): *“Ailem, eşim ve çocuklarım olsaydı, sorumluluklarım olsaydı suça karışmazdım.”*

Katılımcı 50 (Erkek, 29): *“Büyüdüğüm semtte oturmasaydım, arkadaş çevrem iyi olsaydı. En önemli etkeni bu.”*

Katılımcı 53 (Kadın, 24 yaş): *“İyi bir aile ortamım olsaydı bana sahip çıkan destek veren bir ailem olsaydı elbette ki suça karışmazdım.”*

Diğer yandan hükümlülerin en az 21'i (%42) suç işlemenin nedeni olarak en başta ekonomik temelli olumsuz şartları görmektedir. Onlara göre suç işlemek keyfi bir davranış değil, ihtiyaçlarını karşılayabilmek ve hayatını idame ettirebilmek için başvuru mecburi bir davranıştır.

Katılımcı 1 (Kadın, 43 yaş): *“Ailemden destek görmedim, ilk evliliğimi erken yaşta yaptım sonra boşandım. 2. kez tekrar evlendim. Bu evliliğimi maddi sıkıntılar yüzünden yaptım çocuklarıma bakamıyordum. Keşke yapmasaydım evlendiğim kişi yüzünden suça karıştım o kadar ceza çektim.”*

Katılımcı 51 (Erkek, 24): *“İyi bir gelirim olsaydı yapmazdım para ihtiyacım oluyor ondan yapıyorum, kim keyfi suç işler ki.”*

Suçun etkenleri arasında ilk sırada psikolojik şartları hükümlülerden sadece 3'ü (%6) belirtmiştir.

Katılımcı 24 (Erkek, 30 yaş): *“13 yaşında annem babam ayrıldı hala da düzgün bir aile yapımızın olmaması bizi psikolojik olarak etkiledi.”*

Katılımcı 36 (Erkek, 40 yaş): *“Keşke öfke kontrolünü sağlayabilseydim”*

Son olarak katılımcılardan sadece 2’si (%4) diğer olarak cevapladıkları başlık içersinde suçu kabul etmemeleri nedeniyle mevcut şartlarının değişmesini gerektirecek bir durum olmadığını, başkasına ait suçun cezasını çektiklerini ifade etmişlerdir. Yani onlara göre suç onların içinde buldukları şartlar sonucunda gelişmemiştir.

3.6.7. Suç Türü

Örneklem grubunda yer alan hükümlülerin işledikleri suçlara ilişkin verdikleri cevaplar Türk Ceza Kanunu’na göre “mal varlığına karşı, kişilere karşı ve topluma karşı” şeklinde kategorileştirilmiştir.

Araştırmaya katılan hükümlülerin 29’unun (%58) karıştığı suç/suçlar, malvarlığına karşı suçlar kategorisinde yer almaktadır. Malvarlığına karşı suçlar arasında; hırsızlık, yağma, dolandırıcılık, mala zarar verme vb. bulunmaktadır.

Malvarlığına karşı suçlara karışan 18 hükümlü suça karışma nedenleri olarak hem ekonomik hem de sosyal şartların etkili olduğunu ifade etmişlerdir. Ortalama bir gelir ve iyi bir arkadaş çevresinin yokluğunu genel olarak suça karışma nedenleri arasında sıralamışlardır.

Hükümlülerin 12’sinin (%24) karıştığı suç/suçlar, kişilere karşı suçlar kategorisinde yer almaktadır. Kişilere karşı suçlar arasında; yaralama, adam öldürme, tehdit vb. bulunmaktadır.

Kişilere karşı suçlar kategorisinde yaralama suçundan toplam 8 hükümlü ile görüşülmüştür. Görüşülen hükümlülerin 8’i de suçun nedenlerini açıklarken hem ekonomik hem de sosyal şartların olumsuz olması sebebiyle suça karıştıklarını ifade etmişlerdir.

Hükümlülerin 9’unun (%18) karıştığı suç/suçlar, topluma karşı suçlar kategorisinde yer almaktadır. Toplum karşı suçlar arasında; uyuşturucu satmak veya kullanmak, belgede sahtecilik, sahte para vb. bulunmaktadır.

Topluma karşı suçlar kategorisinde uyuşturucu ticareti yapmak ve kullanmak suçlarından toplam 7 hükümlü ile görüşülmüştür. Görüşülen hükümlülerden 6'sı suça karışma nedenleri arasında hem ekonomik hem de sosyal kısmen de psikolojik şartların etkili olduğunu ifade etmişlerdir.

3.6.8. Cezaya İlişkin Yaklaşım

Örneklem grubunda yer alan hükümlülerin aldıkları cezaya ilişkin yaklaşımları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Araştırmaya katılan hükümlülerin 20'sinin (%40) aldığı cezayı hak etmediğine dair bir yaklaşımı bulunmaktadır. Hak etmediğini düşünenlerin verilen cezayı süresel olarak fazla bulmaları, yargılanmanın adil olmadığına dair inançları ve suçu kendilerinin işlediğini reddetmeleri nedeniyle bu yaklaşımı sergiledikleri gözlemlenmiştir.

Katılımcı 6 (Erkek, 45 yaş): *“Hak etmedim, ben suçlu değilim.”*

Katılımcı 10 (Erkek, 45 yaş): *“Hak etmedim çünkü karşı tarafa borcumu ödedim. Bu yüzden verilen ceza fazla.”*

Katılımcı 11 (Kadın, 47 yaş): *“Hak etmedim çünkü karşı tarafta şikâyetçi olmadı benden herhangi bir zarar görmediğini söylemesine rağmen bu ceza verildi.”*

Katılımcı 13 (Erkek, 34): *“Hak etmedim, yanlış yerde bulunmamın sonucu bu.”*

Katılımcı 29 (Erkek, 34 yaş): *“Hak etmedim fazla ceza verildi yargılama doğru değildi.”*

Öte yandan aldıkları cezayı hak ettiklerini düşünenlerin sayısı ile kısmen hak ettiğini düşünenlerin sayısı 15 (%30) olarak aynı çıkmıştır. Görüşmeye katılanlar arasında toplamda aldıkları cezayı hak ettiğini düşünenlerin oranı daha fazla olmaktadır. Kısmen hak ettiklerini düşünenlerin ceza sonucunda mağdur olduklarını düşünmeleri ve yargılamanın adil olmadığına ilişkin inançları nedeniyle bu yaklaşımı sergiledikleri gözlemlenmiştir.

Katılımcı 3 (Erkek, 42 yaş): *“Gerekli bir cezaydı. Bir daha böyle bir eyleme girmem.”*

Katılımcı 9 (Erkek, 22 yaş): “Karşı tarafın da suçlu olduğu halde ben yaraladığım için ceza aldım evet kısmen hak ettim ama o da ceza almalıydı.”

Katılımcı 33 (Erkek, 37 yaş): “İşlediğim suça göre fazla verildi, benim hayatıma fazla etkisi oldu sicilime de işledi adaletli değildi.”

Katılımcı 50 (Erkek, 29 yaş): “Böyle bir ceza yerine meslek edindirmeye yönlendirilebilirdim.”

Katılımcı 51 (Erkek, 24 yaş): “Doğru olandı hak ettiğimi aldım.”

3.6.9. Cezaevinde Geçirilen Süre

Örneklem grubunda yer alan hükümlülerin cezaevinde geçirdikleri toplam süre aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Araştırmaya katılan hükümlülerin toplam cezaevinde kaldıkları sürelerle göre yukarıdaki tabloda aralıklar belirlenmiştir. Buna göre hükümlülerin 27’si (%54) 0-1 yıl aralığında daha kısa süreli hapis cezaları ya da girdi-çıkıya diye tabir edilen 15 gün ile 1 ay arasında cezaevinde bulunmuşlardır. Daha sonra 7’si (%14) 1 ile 3 yıl arası cezaevinde geçiren hükümlüler olarak ikinci sırayı oluşturmaktadır. Üçüncü sırada, 3 ile 5 ve 5 ile 10 yıl arası cezaevinde geçiren hükümlülerin sayısı 6 (%12) olarak aynı çıkmıştır. Son olarak ise 4 hükümlü (%8) 10 yıl ve üzeri uzun süreli hapis cezasına mahkûm edildiği anlaşılmıştır.

3.6.10. Cezaevine İlişkin Algı

Bir cezalandırma yöntemi olarak hapisaneler, suçla mücadelede ceza infaz sisteminin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Kızmaz (2007) cezaevini, suç işleyen bireylerin cezalandırılmasının sağlandığı kurumsal işlevselliği olan mekânlar olarak tanımlamaktadır. Suçluların hapsedilme yoluyla cezalandırılmalarını sağlayarak bireyleri suçlu davranıştan caydırmada en etkili yöntem olarak betimlemektedir (Kızmaz, 2007: 1-2).

Cezaevlerinin bu amacı yanında suçluların cezaevine ilişkin algıları da infazdan beklenen yararın sağlanması hususunda etkili olabilmektedir. Örneklem grubuna dâhil olan hükümlülere “cezaevi sizin için ne anlam ifade ediyor” sorusuna karşılık verdikleri cevaplar aşağıda detaylandırılmıştır.

Görüşmeye katılan hükümlülerden 19'u cezaevini "okul, ıslah olunan, akıllanılan ve ders çıkarılması gereken yer" olarak tanımlamıştır. Buna ilişkin bazı örneklere aşağıda yer verilmiştir.

Katılımcı 6 (Erkek, 45 yaş): *"Bütün dünyadaki insanların orada bir müddet kalması gerektiğini düşünüyorum, berbat bir yer ama ders niteliğinde."*

Katılımcı 15 (Erkek, 24 yaş): *"Gittiğin bir yol var ve o yol kötü. Cezaevi, sana o yoldan dön artık denilen nokta."*

Katılımcı 17 (Erkek, 42 yaş): *"Bir tür okul, okumasını bilene."*

Katılımcı 19 (Erkek, 60 yaş): *"İnsanların kötülüklerden uzak durması için, uyuşturucu bağımlılarını uyuşturucudan arındıran, ıslah yuvası."*

Katılımcı 22 (Erkek, 42 yaş): *"Hem disiplin hem de şefkat. Bu yaşadıklarımızdan ders almamız gerekiyor."*

Katılımcı 23 (Erkek, 34 yaş): *"Benim için bir okul."*

Katılımcı 33 (Erkek, 37 yaş): *"Kimin dost kimin düşmanım olduğunu gördüğüm yer, hayatın ne olduğunu anladığım, kendimi kontrol etmeyi öğrendiğim yer."*

Görüşmeye katılan hükümlülerden 12'si cezaevini sıkıntı yaşanan ve mağdur olunan "kötü bir yer" olarak tanımlamakta; aileden ve sevdiklerinden uzak kalınan, özlem ve çaresizlik duygularının yoğun yaşandığı bir yer ifadeleri ile betimlemişlerdir. Buna ilişkin bazı örneklere aşağıda yer verilmiştir.

Katılımcı 1 (Kadın, 43 yaş): *"Çok berbat bir yer. Çocuklarıma duyduğum özlem. Çocuklarım için çok endişelendim onlara hep birileri baktı bu yüzden benim için çok kötü geçti o süreç."*

Katılımcı 2 (Kadın, 30 yaş): *"Çok kötü bir yer asla geri dönmek istemem, kimsenin düşmesini istemem."*

Katılımcı 3 (Erkek, 42 yaş): *"15 gün kaldım o da bana yetti ailemi mağdur ettim şimdi de çıktım iş bulamıyorum."*

Katılımcı 4 (Erkek, 39 yaş): *"Kesinlikle tekrar dönmeyi isteyeceğim bir yer değil. Ceza çektiğim bir yer ailemi çok özledim bu sürede."*

Katılımcı 31 (Erkek, 59 yaş): *“Çok sıkıntı çektim. Mağdur oldum”*

Görüşmeye katılan hükümlülerden 6’sı cezaevini “suçluların tutulduğu yer” olarak tanımlamışlardır. Buna ilişkin bazı örneklere aşağıda yer verilmiştir.

Katılımcı 7 (Erkek, 19 yaş): *“Suçluların tutulduğu bir yer benim için özel bir anlam ifade etmiyor.”*

Katılımcı 28 (Erkek, 54 yaş): *“Topluma zararlı insanların toplu olarak tutulduğu yer.”*

Katılımcı 30 (Erkek, 30 yaş): *“İşlediğin suçun bedelini ödediğin, toplum tarafından uğradığın haksızlığın bedenini ödediğin yer.”*

Katılımcı 49 (Erkek, 34 yaş): *“Suçluların tutulduğu yer.”*

Görüşmeye katılan hükümlülerden 5’i cezaevini “özgürlüğün kısıtlandığı yer” olarak tanımlamışlardır. Buna ilişkin bazı örneklere aşağıda yer verilmiştir.

Katılımcı 5 (Erkek, 21 yaş): *“Özgürlük her şey demek benim için bunu kısıtlıyordu.”*

Katılımcı 14 (Erkek, 25 yaş): *“Her şeyden mahrum kaldığım, özgürlüğümün kısıtlandığı ve ailemden uzak olduğum bir yer.”*

Katılımcı 38 (Erkek, 22 yaş): *“Özgürlüğün elinden alındığı yer.”*

Görüşmeye katılan hükümlülerden 4’ü cezaevlerini “farklı suçlarla tanışılan ve suça teşvik eden yer” olarak tanımlamıştır. Buna ilişkin bazı örneklere aşağıda yer verilmiştir.

Katılımcı 9 (Erkek, 22 yaş): *“Suçluları daha çok suça eğilimli hale getiren bir yer. Cezaevine girip de ıslah olan birini tanımadım.”*

Katılımcı 20 (Erkek, 22 yaş): *“Suçluları orada ıslah etmeye çalışıyorlar ama bilmiyorlar ki daha çok suça teşvik ediyorlar, yeni suçların öğrenildiği bir yer.”*

Yukarıdaki görüşlere ek olarak, görüşmeye katılan hükümlülerden 1’i cezaevini, “zamanın boşa gittiği yer”; 1’i “ev, yuva”; “1’i hem iyi hem de kötü bir yer” ve son olarak da 1’i “bambaşka bir hayat” olarak tanımlamışlardır.

Verilen örneklerden de anlaşılacağı üzere, cezaevine ilişkin farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Kimi özgürlüklerin kısıtlandığı alan, kimi ıslah olunan yer, kimi özlem çekilen yer olarak tanımlasa da genel olarak bakıldığında bu tanımlamalar olumsuz anlamlar içermektedir. Dolayısıyla görüşmecilerin büyük çoğunluğu için cezaevi olumsuz bir anlam içerdiği ifade edilebilir.

3.6.11. Denetimli Serbestliğin Yeniden Suça Karışmayı Önleme Etkisine İlişin Görüşleri

Denetimli serbestlik uygulaması ile erken salıverilen hükümlülere toplumsal hayata yeniden uyum sağlama fırsatı ile cezalarını daha özgür bir alanda kısmi bir denetim altında infaz edilmesi ön görülmüştür. Bu amaçla denetimli serbestlik altında çeşitli yükümlülerle hükümlülerin yeniden suça karışmasının engellenmesi hedeflenmektedir.

Görüşmeye katılan hükümlülerden 30'u denetimli serbestliğin suça karışmayı önlemede olumlu etkiye sahip olduğunu, 15'i olumsuz bir etkisi olduğunu ve 5'i ise herhangi bir etkisinin olmadığını ifade etmişlerdir. Bu bağlamda örnekleme dâhil edilen hükümlülerin denetimli serbestlik sisteminin genel olarak suça karışmayı engellemedeki etkisine ilişkin bazı cevap örneklerine aşağıda yer verilmiştir.

Katılımcı 4 (Erkek, 39 yaş): *“Bana göre güzel bir uygulama. Burada (müdürlüğü kastederek) yapılan çalışmalar eğer dinlerseniz uygularsanız suça karışmamanızda elbette etkili oluyor.”*

Katılımcı 5 (Erkek, 21 yaş): *“Bence negatif bir etkiye sahip. Ben burada kamu hizmetinde çalışıyorum iş bulamıyorum bu da insanları gayri meşru gelir elde etmeye itebiliyor.”*

Katılımcı 7 (Erkek, 19 yaş): *“Bana verilen bir şans denetimli serbestlik, buradaki (müdürlüğü kastederek) çalışanlar ben suça karışmayım diye uğraşıyorlar.”*

Katılımcı 9 (Erkek, 22 yaş): *“Bence başarılı. Örneğin buraya (müdürlüğü kastederek) geliyorum, her gün karakola gidiyorum çalışmalara katılıyorum sürekli denetim altındayım boş olsaydım suçu düşünürdüm.”*

Katılımcı 15 (Erkek, 24 yaş): *“Bence bir caydırıcılığı yok devlet bana cezaevinde baktı bunun karşılığını burada çalıştırarak ödetiyor bence.”*

Katılımcı 20 (Erkek, 22 yaş): *“Hiçbir etkisi yok bize kimse maddi yardımda bulunmuyor, ben de gayri meşru iş yapıyorum.”*

Katılımcı 33 (Erkek, 37 yaş): *“Önlemede kontrolü var; yapacaklarımı birden fazla düşünüp yapmamı sağladı kendimi kontrol ediyorum denetimli serbestliği yakmamam gerektiğini düşünüyorum ancak maddi olarak sıkıntı yaşıyorum, yükümlülüklerin sık aralıklarla planlanması zorluyor, geliş gidişlerde ulaşım bedelini bile karşılayamıyorum.”*,

Katılımcı 50 (Erkek, 29 yaş): *“Denetimli serbestlik suça teşvik ediyor aksine. Cezaevinden çıkmışım işim yok gelirim yok düzenim yok bana ya sigortalı iş bul ya da gel çalış deniliyor. Ulaşım bedeli, yeme-içme hepsi ekstra zorluk oluyor, bu sefer para bulabilmek için yine hırsızlık yapıyorsun.”*

Katılımcı 54 (Erkek, 30 yaş): *“İki yönü var, ilk olarak cezaevinden daha erken çıkıyorum hem de kendim isteyerek diğer yandan zorlukları da var; mesela maddi sıkıntı. Yükümlülüklerimi yerine getirmek için buraya (denetimli serbestlik müdürlüğünü kastederek) gelirken ulaşım bedelini bile zor ödüyorum. Böyle o kadar çok insan var ki para bulabilmek için yine suça karışacak.”*

Yukarıda verilen örneklerden de anlaşılacağı üzere, denetimli serbestlik sisteminden genel olarak memnun olan hükümlülerin çoğunluğunun birleştiği nokta ekonomik sıkıntılar olmuştur. Memnun olmayan, olumsuz etkilerinden bahseden hükümlülerin de ekonomik nedenlerden dolayı olumsuz olarak atfettikleri gözlemlenmiştir. Bu bağlamda araştırma grubu için denetimli serbestlik sistemi kendisinden beklenen faydayı çoğunlukla karşılarken, diğer yandan hükümlülerin ekonomik sorunlarının çözümüne ilişkin bir yaklaşım geliştirememektedir.

3.6.12. Denetimli Serbestliğin Sosyal Hayata Etkisine İlişkin Görüşleri

Toplum içinde iyileştirme faaliyetlerinin yürütüldüğü bir infaz yöntemi olarak denetimli serbestlik, hükümlülerin uyum süreçlerinde sosyal hayatlarına nasıl bir etkisi olduğuna ilişkin görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

Katılımcı 3 (Erkek, 42 yaş): *“Aklım hep yükümlülüklerimde kalıyor ona göre hareket ediyorum. Eski arkadaş çevresinden uzak duruyorum.”*

Katılımcı 4 (Erkek, 39 yaş): *“Biraz sıkıntılı. İş bulmam lazım ama bulamıyorum. Eski çevremle de kesinlikle görüşmüyorum.”*

Katılımcı 8 (Erkek, 23 yaş): *“Şu an almam gereken bir sertifika var ama yükümlülüklerimden dolayı katılamıyorum bu anlamda olumsuz etkilemektedir.”*

Katılımcı 11 (Kadın, 47 yaş): *“İşe girme konusunda sıkıntı yaşıyorum, yükümlülüklerim fazla olduğu için çalışma için fırsat bulamıyorum.”*

Katılımcı 17 (Erkek, 42 yaş): *“Denetimli serbestlik toplumsal hayata adapte olmam da yardımcı oluyor.”*

Katılımcı 22 (Erkek, 42 yaş): *“Denetimli serbestlikten ders almak lazım bu saatten sonra. Ben kendi yaşam tarzımı sınırlandırdım çevre genişledikçe bir şeylere karışma ihtimaliniz artıyor. Ben aileme ve çevreme faydalı olmak istiyorum.”*

Katılımcı 30 (Erkek, 30 yaş): *“Sürekli kontrol altında olduğumu hissettiğim için olumsuz yönde etkiliyor. Hiçbir sosyal faaliyette bulunamıyorum yükümlülüklerim kısıtlıyor bunu.”*

Katılımcı 55 (Kadın, 19 yaş): *“Kendimi kontrol etmeye çalışıyorum, planımı yükümlülük saatlerime göre yapıyorum bu şekilde hayatım düzene giriyor.”*

Verilen cevaplar doğrultusunda araştırmaya katılan hükümlülerin 25’i denetimli serbestliğin sosyal hayatlarına olumsuz bir etkisinin olduğundan bahsetmiştir. Olumsuz etkiyi açıklamaya çalışan hükümlülerin büyük bir kısmının sosyal hayat olarak adlandırdıkları alana çoğunlukla “bir iş sahibi olma” düşüncesini yerleştiği anlaşılmıştır. Bu nedenle denetimli serbestlik altında olmaktan dolayı “iş bulamamayı” sosyal hayatlarına olumsuz şekilde yansıdığını ifade etmişlerdir. Onlara göre, aile ile vakit geçirme, sosyal çevrenin yeniden inşa edilmesi veya günlük yaşam rutinin kurulması öncelikle düzenli bir iş ve gelir sahibi olma yolundan geçmektedir. Bu düşünce ekseninde verilen cevaplara göre, denetimli serbestlik uygulaması altında belirlenen yükümlülükler kişilerin kendilerine alan yaratmasına daha az fırsat vermekte, bu alan elde edilse bile “sabıkalı” etiketi ile iş bulamadıklarından dolayı sosyal hayatı olumsuz yönde etkilediği düşüncesinin hâkim olduğu gözlemlenmiştir.

Öte yandan araştırmaya katılan hükümlülerden denetimli serbestliğin sosyal hayata etkisine ilişkin olumlu cevap verenlerin sayısı 15, herhangi bir etkisinin olmadığını düşünenlerin sayısı ise 10'dur. Olumlu olarak yorumlayan hükümlülerin sosyal hayatlarını yükümlülük saatlerine göre planlayarak günlük yaşamlarını düzenledikleri gözlemlenmiştir.

3.6.13. İyileştirme Çalışmalarının Faydasına İlişkin Görüşleri

Denetimli serbestlik uygulaması kapsamında yürütülen iyileştirme çalışmalarında hükümlülerin toplumsal hayata uyum süreçlerine rehberlik ederek suça ilişkin farkındalığın gelişmesini sağlamak ve suça karışma nedenlerini en aza indirerek yeniden suça karışmayı önlemek amaçlanmaktadır. Araştırmaya katılan hükümlülere iyileştirme faaliyetlerinden nasıl bir fayda ettiklerine ilişkin alınan bazı cevaplara aşağıda yer verilmiştir.

Katılımcı 3 (Erkek, 42 yaş): *“Öfke kontrolünü sağlamamda yardımcı oldu kendimi görüşmeler sonucunda rahatlamış hissediyorum.”*

Katılımcı 11 (Kadın, 47 yaş): *“İyileştirme çalışmalarından edindiğim bilgiler benim için faydalı oldu. Hayata bakış açım konusunda özellikle yaptığım hataların farkına varmam da destekleyici oldu.”*

Katılımcı 22 (Erkek, 42 yaş): *“Rahatlama sağlıyor, bireyi yönlendirme konusunda başarılı çalışmalar. Devletin bir uygulaması sizin neredeyse özel danışmanınız oluyor.”*

Katılımcı 41 (Erkek, 21 yaş): *“Faydası olmadı benim karnım açken konuşarak neyi halledebilirim.”*

Katılımcı 53 (Kadın, 24 yaş): *“Derdimi sıkıntımı anlatıyorum karşımdaki de (denetimli serbestlik personelini kastederek) beni anlayarak yönlendiriyor. Keşke bunlar önceden olsaydı o zaman suça karışmazdım. Ailemden kimse beni dinlemiyordu birinin beni dinliyor oluşu iyi geliyor.”*

Bir sosyal bilimci olan Abraham Maslow'un ortaya koyduğu ihtiyaçlar piramidi teorisi, bireyin bütün yaşamını kapsayan fiziksel ve sosyal boyuttaki gereksinimlerini basamaklayarak açıklamaya çalışmıştır. Teoriye göre bireyin temel

gereksinimlerinden kendini gerçekleştirdiği noktaya dek en alt sıralamadan en üste doğru hiyerarşik bir yapıda olan ihtiyaçlar, bir basamaktaki tamamlanmadan diğerine geçilememektedir (Kula ve Çakar, 2015:192-193). Bu ihtiyaçlar sıralaması ile şöyle kategorileştirilmiştir; temel ihtiyaçlar, güvenlik ihtiyacı, ait olma ve sevgi, değer ihtiyacı ve en üst basamak olan kendini gerçekleştirme.

Bu bağlamda bireyin ihtiyaçlarına göre şekillenen denetimli serbestlik yükümlülükleri de ihtiyaçlar hiyerarşisine denk gelecek nitelikte olması çalışmadan sağlanacak verimi de artırmaktadır. Yani birey ihtiyaçlar piramidinde en alt basamakta yer alan açlık, barınma gibi temel ihtiyaçlarını henüz yeterli seviyede karşılayamamış birey ile toplumsal aidiyet üzerine çalışma yapmak kuşkusuz eksik bir çalışma olarak kalacaktır. Dolayısıyla örneklem grubuna dâhil olan hükümlülerin iyileştirme çalışmalarından fayda sağlayamamış olan 29 kişinin genel olarak temel ihtiyaçlarını karşılayacak noktada olmadıkları gözlemlenmiştir. Örneklem grubuna dâhil 21 kişi tarafından, yapılan iyileştirme faaliyetlerinin suça ilişkin farkındalığı arttırdığı aynı zamanda kişisel gelişime destek olduğu ifade edilmiştir.

3.6.14. Kamu Hizmeti Yükümlülüğüne İlişkin Görüşleri

Denetimli serbestlik uygulaması kapsamında haklarında kamuya yararlı bir işte ücretsiz olarak çalıştırılma yükümlülüğü ile uzun yıllar cezaevinde kalmış hükümlülerin çalışma disiplini kazanmasını, hayatı planlamasını ve kurallara uyma becerisi edinmesini amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda görüşmeye katılan hükümlülerin kamu hizmeti yükümlülüğünün nasıl bir çalışma disiplini kazandırdığına ilişkin görüşlerinde 35'nin olumlu, 12'sinin olumsuz ve 3'nün de herhangi bir etkisi olmadığına dair geri bildirimleri alınmıştır. Örneklem grubuna dâhil olan hükümlülerin bir kısmının görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

Katılımcı 3 (Erkek, 42 yaş): *“Çalışma disiplini kazandığımı düşünüyorum. Çalışacağım yer belli, iş belli, ne yapacağım belli ona göre hareket etmem lazım ve yaptığım bu işin sorumluluğunu alıyorum.”*

Katılımcı 5 (Erkek, 21 yaş): *“Cezaevine girmeden önce çalışma isteğim yoktu ama burası bana iyi geliyor, aynı zamanda sosyal aktivite gibi, burada maaşlı çalışan gibi hissediyorum o açıdan faydalı oldu.”*

Katılımcı 14 (Erkek, 25 yaş): “Kazandırmıyor burada eşya taşımının bir amaca hizmet ettiğini düşünmüyorum bana bir şey öğretmiyor. Burada böyle işlerde çalışmak yerine bize meslek edindirseler bizim için daha faydalı olur.”

Katılımcı 33 (Erkek, 37 yaş): Sorumluluk sahibi oluyoruz tabi ki de ama buradaki personelin bize karşı insancıl davranışları sayesinde bu çalışmadan daha fazla verim alıyoruz. (Hükümlü denetimli serbestlik müdürlüğü ve kamu hizmeti yükümlülüğünün yerine getirildiği kurum personellerinin davranışlarını kastederek bu ifadeleri kullanmıştır).

Katılımcı 37 (Erkek, 25 yaş): “Düzenli bir hayat sağlıyor, giriş çıkışlara, kendi öz bakımına özen göstermeye başlıyorsun.”

Katılımcı 39 (Erkek, 30 yaş): “Kazandırmadı, beni çalıştığım işten edip burada çalıştırmanın bir anlamı olmaz beni suça daha çok teşvik eder para bulmak için.”

Katılımcı 55 (Kadın, 19 yaş): “Düzenli saatte uyanıp geliyorum sabahları uyandığımda bir amacım var artık amaçsız değilim. İşe yaradığımı hissediyorum.”

Kamu hizmeti yükümlülüğü, araştırmaya katılan hükümlüler için zamanı planlama, bir işin sorumluluğunu alma ve “işe yaradığını” hissetme hususları bakımından kendisinden beklenen faydayı sağladığı ifade edilebilir. Aynı zamanda kamu hizmeti yükümlülüğü bazı hükümlüler için de bir sosyalleşme aracı olarak sosyal hayata karıştıkları gözlemlenmiştir. Ancak her ne kadar hükümlülere çalışma disiplini kazanmaları noktasında destekleyici olsa da hükümlülerin günlük ortalama dört saatlerini yükümlülük altında geçirmeleri sebebiyle günün kalan kısmı için çalışabilecekleri bir iş bulmakta zorluk yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bu durum hükümlülerin ekonomik anlamda sorun yaşamalarına dolayısıyla da gayri meşru yollara yönlendirmektedir.

3.6.15. Diğer Yükümlülüklerle İlişkin Görüşleri

Denetimli serbestlik uygulaması kapsamında belirlenen bir konutta denetim ve gözetim altında bulundurulma, bir bölgede denetim ve gözetim altında bulundurulma ile belirlenen yer veya bölgelere gitmeme yükümlülüklerinin genel olarak amacı, hükümlülerin bir konuttan veya bölgeden çıkmadan denetiminin sağlanması, belirli saat aralıklarında bir kamu kurumuna başvurması sağlanarak yeniden suça karışmayı

önlemektir. Ayrıca eğer varsa mağdurun korunmasının sağlanması da amaçlanmaktadır. Bu kapsamda haklarında bu yükümlülüklerden bir veya birkaçı belirlenen hükümlülerin bu yükümlülüklerin yeniden suça karışmayı önlemede nasıl bir etkisi olduğuna ilişkin alınan bazı cevaplara aşağıda yer verilmiştir.

Katılımcı 7 (Erkek, 19 yaş): *“İmza ve konutta infaz yükümlülüklerim var. Benim için etkili çünkü suç işlemek istediğimde bunlar geliyor aklıma ve akşamları evde olmam gerektiği için bir şey yapamıyorum.”*

Katılımcı 11 (Kadın 47 yaş): *“Sadece imza yükümlülüğüm var. Karakola gidip imza atıyorum bu bende bir sorumluluk altında olduğumu hissettiriyor ve beni daha disiplinli kılıyor. Tekrar suça karışmamam gerektiğini hatırlatıyor bana.”*

Katılımcı 12 (Erkek, 27 yaş): *“İmza ve konutta infaz yükümlülüklerim var. Çok etkisi oldu. Ben hayatımı planlamak zorundayım, akşam zaten evden çıkamıyorum bir yere gidemiyorum bu sayede de suça karışmamı engelliyor.”*

Katılımcı 20 (Erkek, 22 yaş): *“İmza yükümlülüğünün bir etkisi yok, imza atmak için karakola gittiğimde amaç bana “GBT” uygulanması ama polis her zaman yapmıyor bunu. Diğer yandan konut hapsinde gece dışarı çıkamıyorum (gece hırsızlığını kastederek) bu da suça karışmama engel oluyor.”*

Katılımcı 22 (Erkek, 42 yaş): *“İmza yükümlülüğüm var. Denetlendiğinizi kontrol altında olduğunuzu hissettiriyor. Belki hayatınızda görmediğiniz karakola sürekli gidiyorsunuz. Adli olaylar, merciler herkesi korkutur, karakollar da bunun en küçük birimleri. Sürekli oraya gitmek de kontrol altında hissettiriyor.”*

Katılımcı 23 (Erkek, 34 yaş): *“İmza yükümlülüğüm var. Onun da bir etkisi yok bence çünkü imzayı atmak için gün içerisinde 8 saatlik bir süreniz var bir imzayı atmak da 5 dakika sürüyor kalan zamanda suça karışmak isterseniz karışırsınız.”*

Katılımcı 48 (Erkek, 25 yaş): *“İmza ve konutta infaz yükümlülüklerim var. Etkili, denetimli serbestlik bize bir hak daha tanıyor bunu iyi kullanmam gerekiyor.”*

Katılımcı 50 (Erkek, 29 yaş): *“İmza yükümlülüğü, suç işleyecek bir kişi için engel değil ama iyileşmek istiyorsa bu yükümlülükler destekleyici olabilir.”*

Örneklem grubuna dâhil edilen hükümlülerden 27’si belirtilen yükümlülüklerin suça karışmayı önlemede etkili olduğunu, 23’ü suça karışmayı önleyici bir etkisin

olmadığını, suç işlemek isteyenlerin zaten işleyebileceğine dair görüşlerini belirtmişlerdir. Sonuç olarak, örneklem grubu için söz konusu yükümlülüklerin yeniden suça karışmayı önlemede büyük çoğunluğunda etkili olduğu ve hükümlülerin kendilerini kontrol altında hissettikleri ve yükümlülüğün aksatılması halinde de tekrar bir yaptırımla karşılaşma bilinciyle suçtan uzak durdukları gözlemlenmiştir.

3.6.16. Denetimli Serbestliğe İlişkin Görüşleri

Örneklem grubuna dâhil olan hükümlülerin denetimli serbestliğin ne anlam ifade ettiğine ilişkin görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

Katılımcı 1 (Kadın, 43 yaş): *“Cezaevinden daha erken çıkmama sebep oldu. En azından çocuklarımın yanındayım Ama iş bulma noktasında sıkıntı yaşıyorum bu sürede.”*

Katılımcı 2 (Kadın, 30): *“Özgürlük”*

Katılımcı 4 (Erkek, 39 yaş): *“Disiplin ve planlı olmak demek.”*

Katılımcı 8 (Erkek, 23 yaş): *“Benim için bir şans demek.”*

Katılımcı 13 (Erkek, 34 yaş): *“Burada tanımadığım insanları tanıyorum, suçsuz bir insan suçlu potansiyele sahip olur burada.”*

Katılımcı 20 (Erkek, 22 yaş): *“Benim için anlam ifade etmiyor burada bizi kullanıyorlar bir sürü iş yapıyoruz dışarıda bu işi yapsam para verirler burada kullanılıyor.”*

Katılımcı 33 (Erkek, 37 yaş): *“Cezaevinde olmamız gerekirken ben evimde kalıyorum bu açıdan denetimli serbestlik bizim için bir şans.”*

Katılımcı 45 (Erkek, 55 yaş): *“Gözetim altında bulunma hissi zorunlu yapılan faaliyetler, topluma kazandırma projesi fikrine katılmıyorum. Benim kimsem yok kimse de bize ne yapıyorsun ne yiyip içiyorsun diyen yok. Kimse bize el uzatmıyor.”*

Örneklem grubuna dâhil edilen hükümlülerden 31’i, denetimli serbestliğe ilişkin daha olumlu algılarının olduğu gözlemlenmiştir. Olumlu algılarında özellikle, ailenin yanında olabilme ve özgürlüğün kısmen de olsa sağlanması hususları dikkat çekmektedir. Yani hükümlüler sosyal hayata uyum sürecinde özellikle maddi sıkıntılar

yaşasalar da özgür ve ailenin yanında olma uğruna bu sıkıntılara bir şekilde katlanılabileceği ifade edilmiştir.

Öte yandan örneklem grubuna dâhil olan hükümlülerden 19'unun ise, denetimli serbestliğe ilişkin olumsuz bir algıya sahip olduğu gözlemlenmiştir. Olumsuz algılarının özellikle ekonomik sıkıntılardan dolayı maddi anlamda destek görememelerinden kaynaklandığı belirtilmiştir.

3.6.17. Denetimli Serbestliğin Faydasına İlişkin Görüşleri

Örneklem grubuna dâhil olan hükümlülerin denetimli serbestlik uygulamasından genel olarak nasıl bir fayda sağladıklarına ilişkin görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

Katılımcı 3 (Erkek, 42 yaş): *“Özgürlük olarak cezaevinden iyidir. Akşam eve gidip çocuklarımı, ailemi görebiliyorum en azından.”*

Katılımcı 5 (Erkek, 21): *“Özgüvenim arttı, buradaki çalışmalara katıldıkça kendimi toplum içine karışmış hissediyorum ve başkalarıyla daha iyi iletişim kurabiliyorum.”*

Katılımcı 6 (Erkek, 45 yaş): *“Bu sistem cezaevinden daha erken çıkmamı sağladı.”*

Katılımcı 12 (Erkek, 27 yaş): *“İyileştirme çalışmalarında bana değer verildiğini gördüm o açıdan benim için burada olmak kendimi daha iyi hissetmeme neden oldu.”*

Katılımcı 14 (Erkek, 25 yaş): *“Faydasını görmedim ben maddi zorluk çekiyorum buraya gelmek de ekstra zorluğa neden oluyor.”*

Katılımcı 16 (Erkek, 23 yaş): *“Denetimli serbestlik benim sosyalleşmem de etkili oldu kendimi daha iyi ifade edebiliyorum, özgüvenim arttı.”*

Katılımcı 17 (Erkek, 42 yaş): *“Sosyal hayata uyum sağlamama, disiplin kazanmama, olumlu davranış değişikliği yaşamama, fevri hareketlerden uzak durmama yardımcı oldu.”*

Katılımcı 24 (Erkek, 30 yaş): *“Sistemin yarı yarıya faydası var bence. Ekonomik şartlardan kaynaklı sıkıntılı oluyor, sigortalı işte çalıştırsalar bizi bu yaptığımız kamu hizmeti daha anlamlı hale gelecektir.”*

Araştırmaya katılan hükümlülerden 37’sinin, denetimli serbestlik uygulamasından en az bir fayda sağladıkları gözlemlenmiştir. Fayda olarak ifade ettikleri hususlar arasında en başta cezaevinden erken çıkmış olmaları gelmektedir. Bunun yanı sıra çeşitli çalışmalarla sosyal hayata uyum süreçlerinin desteklenmesi ve topluma karışmaları, yeniden uyum sağlamaları hususlarından en az bir tanesini fayda olarak nitelendirmişlerdir.

Diğer taraftan araştırmaya katılan hükümlülerden 13’nün özgür olmalarına, cezaevinden daha erken çıkmalarına ve hatta ailelerinin yanında olmalarına rağmen denetimli serbestlikten herhangi bir fayda elde etmediklerini ifade etmişlerdir.

3.7. ARAŞTIRMANIN SONUÇLARI

Bu araştırma sonuçlarına göre;

- a. Örneklem grubunda sadece 5 kadın hükümlü ile görüşme yapılmıştır. Örneklem grubunun çoğunluğu erkek hükümlüler oluşturmaktadır. Daha önce bahsedilen denetimli serbestlik altındaki hükümlü sayısına göre de denetimli serbestlik sisteminin muhatap olduğu hükümlü profili çoğunlukla erkeklerden oluşmaktadır. Bu da gösteriyor ki erkek suçluluğu kadın suçluluğuna göre oldukça fazladır. Kadın suçluluğunun az olmasını toplumsal cinsiyet bağlamında açıklamaya çalışan yaklaşımlara göre kadının toplumsal hayata katılımının az olması ve çalışma durumlarının düşük olması temel etmen olarak ifade edilebilir.
- b. Örneklem grubunun %62’sini 18-30 yaş aralığındaki hükümlüler oluşturmaktadır. Bu da grubun büyük çoğunluğunun genç hükümlülerden oluştuğunu göstermektedir. Cezaevinde kalma süreleri ile kıyaslandığında örneklem grubunun %54’ü ortalama 0-1 yıl arası cezaevinde bulunmuştur. Dolayısıyla denetimli serbestlik altında buldukları yaş itibarıyla genç yaşta suça karıştıkları anlaşılmaktadır. Genç yaşta suça karışmalarının nedenleri arasında özellikle sosyal çevrenin etkili olduğunu ifade edebiliriz. Nitekim

görüşmecilerin büyük çoğunluğu suça karışma nedenleri arasında kötü arkadaş çevresinin ve yetişilen ortamın etkisini vurgulamışlardır.

- c. Örneklem grubunun eğitim düzeylerine bakıldığında %42 ile ortaokul mezunları ilk sırada gelmektedir. Ardından %28 ile ilkokul mezunları ikinci çoğunluğu oluşturmaktadır. Görüldüğü üzere araştırmaya katılan hükümlülerin büyük çoğunluğunun eğitim seviyeleri düşüktür. Dolayısıyla düşük eğitim düzeyinin suçlu davranış üzerinde etkili olduğu ifade edilebilir. Eğitim düzeyi ve suç arasında ilişkiye bakıldığında düşük eğitim düzeyinin suçlu davranışa yönlendirmede etkili olduğunu söyleyebiliriz.
- d. Örneklem grubunun %78'i bekâr, %62'si de çocuk sahibi olmayan hükümlülerden oluşmaktadır. Evlilerin bekârlara göre, çocuk sahibi olanların da olmayanlara göre suça karışma durumlarının daha düşük olduğu gözlemlenmiştir. Bunun temel nedenlerinden birisi de sorumluluk sahibi bireylerin daha az riske girmeyi göze alabildiklerini ifade edebiliriz.
- e. Örneklem grubunun gelir düzeylerine bakıldığında %74'nün herhangi bir gelirinin olmadığı, bunların %58'inin ise aile desteği ile hayatlarını idame ettirdikleri anlaşılmaktadır. Grubun sadece %10'nun herhangi bir sosyal yardım aldığı, %32'sinin ise hiç geliri olmadığı görülmüştür. Dolayısıyla cezaevinden yeni çıkmış ve toplumsal hayata uyum sağlamaya çalışan hükümlülerin büyük çoğunluğunun maddi anlamda sıkıntı yaşadığı, ekonomik şartların suçlu davranışa yol açabileceğinden yeniden suça karışma risklerinin mevcut olduğu ifade edilebilir.
- f. Örneklem grubuna dâhil hükümlülerin suça karışma nedenlerinin %48'nin sosyal şartlardan, %42'sinin de ekonomik şartlardan kaynaklı olduğu ifade edilmiştir. Araştırma grubu için ekonomik şartlar tek başına her zaman suçlu davranışa yönlendirmezken sosyal şartların da etkisiyle suçlu davranışın ortaya çıktığı gözlemlenmiştir. Hükümlüler sosyal şartlar arasında; yetişilen çevrenin sorunlu olmasını, olumsuz arkadaş çevresini, düzenli ve olumlu bir aile hayatının olmaması ile iyi bir eğitim almamış olmayı sıralamışlardır. Sutherland'ın bireyin yakın ilişkide bulunduğu kişilerden (aile, arkadaş çevresi

gibi) suçun öğrenildiği yaklaşımı, örneklem grubunun sosyal şartlarının olumsuz koşullanmasını daha iyi açıklamaktadır.

- g. Örneklem grubuna dâhil hükümlülerden %58'nin mal varlığına karşı suçlar kategorisinde yer alan hırsızlık, yağma, dolandırıcılık vb. suçlarından en az birini işlemiş oldukları; %24'ünün kişilere karşı suçlar kategorisinde yer alan yaralama, adam öldürme, istismar vb. suçlarından en az birini işlemiş oldukları; %18'inin ise, topluma karşı suçlar kategorisinde yer alan uyarıcı veya uyuşturucu madde kullanma veya ticaretini yapma vb. suçlardan en az birini işlemiş oldukları anlaşılmıştır. Bireylerin eğitim ve gelir durumları da dikkate alarak değerlendirildiğinde özellikle mal varlığına karşı işlenen suçların fazla çıkması esasında eğitim ve gelir düzeyinin bu tip suçlara neden olduğunu göstermektedir.
- h. Örneklem grubuna dâhil hükümlülerin %48'ni işledikleri suç nedeniyle toplumsal etiketlenmeye maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Toplumsal etiketlenme sebebiyle hükümlülerin sosyal iletişimlerinin zayıfladığı, iş yaşamlarında zorlandıkları hatta iş bulma konusunda zorlandıkları anlaşılmıştır. Hükümlülerin maruz kaldıkları bu etiketlenmenin ikincil sapma olarak nitelendirilen yeniden suça karışmaya neden olabileceği anlaşılmıştır.

Denetimli serbestlik uygulaması ile erken salıverilen hükümlülerin sosyal uyumlarına ilişkin yapılan bu çalışmada, ilk olarak alternatif ceza infaz yöntemi olarak denetimli serbestlik uygulaması, cezaevinden erken salıverilme kapsamında hükümlülerin dış dünyaya uyumlarının sağlanması ve aileleri ile bağlarını güçlendirmek amaçlarından beklenen faydayı sağladığı gözlemlenmiştir. Buna ek olarak hükümlülerin sosyal hayata uyum süreçlerinin desteklenmesi ve yeniden suça karışmayı önleme hedeflerinde ise, sosyal destek mekanizmalarının daha işlevsel hale getirilmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

Nitekim hükümlüler erken salıverilmekte ancak cezaevinde devletin kontrolünde ve bakımında olan hükümlüler, denetimli serbestlik altında iken sosyal güvenceden mahrum kalmaktadır. Bu da kendi hayatlarını idame ettirmede hem devlet hem de toplum tarafından yalnız bırakılmaktadırlar. Denetimli serbestliğin tarihsel bağlamda ilk ortaya çıktığı coğrafyalarda ve yıllarda dahi halk tarafından

kurumsallaşmamış maddi-manevi yardım ve destek kanalları oluşturularak suçluların iyileştirilmesi esas alınmıştır. Günümüzde ise, Avrupa ve Amerika'daki uygulamalarında sivil toplumun desteği yadsınmaz ve hatta yer yer olmamasının sistemin yokluğu anlamına gelebilecek seviyededir.

Ancak ülkemizde tamamen devlet eli ile yönetilmekte olan denetimli serbestlik sistemi ne yazık ki sivil toplum desteğini yeterince alamamakta bu da devletin imkânları ile daha kısıtlı bir iyileştirme sürecine neden olmaktadır. Hatta devletin sadece belirli kurumlarının dışında suçla mücadele noktasında diğer kamu kurum ve kuruluşlarından yeterli desteği görmediğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Bu bağlamda araştırmanın sonuçlarından hareketle ülkemizde uygulanmakta olan denetimli serbestlik sistemi hükümlülerin sosyal uyumlarında etkisi yadsınmaz bir gerçektir. Ancak sistemin bazı eksiklerinin giderilmesi halinde daha sağlıklı işleyeceği şüphe götürmemektedir. Dolayısıyla denetimli serbestlik altındaki hükümlüler için sosyal destek mekanizmalarının daha işletilebilir hale getirilmesi gerekmektedir. Hükümlülerin salıverme sonrası bir süre, beslenme, gerektiğinde barınma gibi temel ihtiyaçlarının karşılanması veya asgari düzeyde hayatlarını idame ettirebilecek şekilde maddi desteğin sağlanmasının toplumsal hayata uyum süreçlerini hızlandıracağı değerlendirilmektedir. Aynı zamanda denetimli serbestlik yükümlülüklerinin beklenen faydayı daha üst düzeyde sağlayacağı ve yeniden suça karışmayı önleyici etkisinin artacağı düşünülmektedir.

SONUÇ

“Türkiye’de Suç Sosyoloji Açısından Denetimli Serbestlik Uygulaması ve Sosyal Uyum” konulu bu çalışmada, hükümlülerin ceza infaz kurumlarından salıverildikten sonra toplumsal hayata katılımlarında ve uyumlarında bir ceza infaz yöntemi olarak denetimli serbestlik uygulamasının nasıl bir etkisinin olduğu araştırılmıştır.

Araştırma kapsamında Ankara ili ölçeğinde denetimli serbestlik uygulaması ile erken salıverilen ve kamu hizmeti yükümlülüğü altında çalıştırılan hükümlülerden 50 kişi ile derinlemesine görüşme tekniği kullanılarak nitel bir çalışma yürütülmüştür. Araştırmaya katılan hükümlülerin ceza infaz kurumlarından erken salıverildikten sonra haklarında uygulanan denetimli serbestlik uygulamasının toplumsal hayata uyum süreçlerindeki etkisine ilişkin görüşleri alınmıştır. Hükümlülerin demografik özellikleri belirlenerek suçu tanımlama biçimleri, alınan cezaya karşı düşünceleri, pişmanlık durumları vb. durumları ile denetimli serbestlik altında belirlenen yükümlülüklerin sosyalleşme süreçlerine olan etkisi incelenmeye çalışılmıştır.

Bu kapsamda araştırmadan elde edilen verilere göre, araştırmaya katılan hükümlülerin büyük bir kısmı (%48) sosyal şartların, %42’si ekonomik şartların etkisi ile suça karıştıklarını ifade etmişlerdir. Buna göre, hükümlülerin sosyalleşme süreçlerinde arkadaş çevresinin ve yetişilen çevrenin etkisi yadsınmamaktadır. Hükümlüler sosyalleşme süreçlerinde yaşanan ekonomik sıkıntıların tek başına suça karışmada yeterli olmadığını, arkadaş çevresi veya yetişilen çevrede suçlu davranışın genellikle normal algılandığı veya çok sık yaşanması sebebiyle suçlu davranışı öğrenme ortamlarının olduğu anlaşılmıştır.

Hükümlülerin denetimli serbestlik altında yeniden sosyalleşme süreçlerinde toplumsal etiketlenmeye de maruz kaldıkları anlaşılmıştır. Etiketlenmenin en belirgin etkilerinden biri olan iş bulamama durumu da bazı bireylerde ikincil sapmayı tetikleyebilecek nitelikte olduğunu ifade edebiliriz.

Hükümlülerin denetimli serbestlik uygulaması ile erken salıverilmelerinde yeniden sosyalleşme süreçlerinde denetimli serbestlik sistemi, bir destek ve kontrol mekanizması görevi görmeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda hükümlülerin toplumsal hayata uyumlarında bir kontrol mekanizması gördüğü hükümlülerin çoğunluğunca

onaylanmış ise de destek mekanizmalarının yetersiz olduğu ifade edilmiştir. Özellikle destek mekanizmalarının içinde sosyal yardımları, iş ve meslek edindirme faaliyetlerini sıralayabiliriz.

Sosyalleşme süreçlerinde sosyal destek mekanizmalarının hükümlülerin sosyalleşmenin başarıya ulaşmasında önemli olmaktadır. Denetimli serbestlik sisteminin de sosyal destek mekanizmalarını tek bir kurum altında yürütmesinin imkânı yoktur. Bu nedenle özellikle sivil toplum ve diğer kamu kurumlarının desteğinin sağlanması gerekmektedir. Nitekim ülkemizde denetimli serbestlik sistemi kamu otoritesi ile yürütülmektedir. Hükümlülerin özellikle salıverme sonra toplumsal hayata uyumlarında diğer kamu kurumlarının daha etkin rol alması ve yeterli sivil toplum kuruluşlarının sistemdeki etkililiğinin artırılması sistemin başarı oranını arttıracığı değerlendirilmektedir.

Sonuç olarak hükümlüler salıverme sonrası artık toplumun normal bir üyesinden farksız olarak algılanması ve sosyal uyum süreçlerinde sosyal destek mekanizmalarının daha aktif işletilebilmesi denetimli serbestlik sisteminin kendisinden beklenen faydayı fazlasıyla karşılayacağı düşünülmektedir. Bu kapsamda koruma kurullarının yapısının güçlendirilerek daha aktif faaliyetler ve projeler üretilebilmesi amacıyla özellikle mali desteğe ihtiyacı olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla denetimli serbestlik müdürlükleri aracılığıyla yürütülen koruma kurulları faaliyetlerinin, yerel bazda hem toplumun hem de diğer kamu kurum kuruluşları ile sivil toplum kuruluşlarının suçla mücadelede farkındalıklarının oluşturulmasında önemli bir araç olacağı değerlendirilmektedir.

EKLER

EK-1: Görüşme Formu

Form No:

Tarih:

Yapıldığı Yer:

Bu görüşme formu Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi Esra AKYÜZ tarafından tezli yüksek lisans çalışması amacıyla uygulanmaktadır. Elde edilecek verilerin “Türkiye’de Suç Sosyolojisi Açısından Denetimli Serbestlik Uygulaması ve Sosyal Uyum” konulu tez çalışmasında kullanılmak üzere hükümlülerin yeniden toplumsallaşma sürecinde denetimli serbestliğin etkisini ölçmek amaçlanmaktadır.

Görüşme süresi boyunca söyleyeceklerinizin tümü gizli tutulacaktır. Bu bilgiler araştırmacının dışında herhangi bir kimse ile paylaşılmayacak olup araştırma sonuçları kesinlikle isimsiz olarak yayımlanacaktır.

1. Yaşınız?
2. Cinsiyetiniz?
3. Öğrenim Durumunuz?
4. Medeni Durumunuz?
5. Çocuğunuz var mı? Sayısı?
6. İşiniz var mı? Varsa aylık net geliriniz?
7. Başka geliriniz var mı?
8. Alkol veya uyuşturucu madde bağımlılığınız var mı?
9. Ailenizde alkol veya uyuşturucu madde bağımlılığı olan var mı?
10. Ailenizde sabıkası olan var mı?
11. Sizce suç nedir?
12. Suçlu davranışınızdan dolayı pişman oldunuz mu?
13. Suçlu davranışınız sonucunda mağdur olan kimse var mı?
14. Suça karıştığınız için toplum tarafından etiketlendiğinizi düşünüyor musunuz?
Etiketlenmek-dışlanmak

15. Şartlarınız nasıl olsa suça karışmazdınız?
 - Ekonomik şartlarınız nasıl olsa?
 - Sosyal şartlarınız nasıl olsa?
 - Psikolojik şartlarınız nasıl olsa?
16. Ceza almanıza sebep olan olay nedir?
17. Almış olduğunuz ceza hakkında ne düşünüyorsunuz?
18. Cezaevinde ne kadar süre kaldınız?
19. Cezaevi sizin için ne anlam ifade ediyor?
20. Sizce, denetimli serbestlik yeniden suça karışmayı önlemede nasıl bir etkiye sahip?
21. Denetimli serbestlik sosyal hayatınızı nasıl etkiliyor?
22. Denetimli serbestlik altında yürütülen iyileştirme faaliyetlerinden nasıl bir fayda elde ettiniz?
23. Kamu hizmeti yükümlülüğü ile nasıl bir çalışma disiplini kazandınız?
24. Denetimli serbestlik altında verilen diğer yükümlülüklerinizin (imza, konutta infaz vb) yeniden suça karışmamanızda nasıl bir etkisi oldu?
25. Denetimli serbestlik sizin için ne anlam ifade ediyor?
26. Sizin için denetimli serbestlik sistemi nasıl fayda sağladı?

EK-2: Örneklem Grubuna Ait Demografik Bilgiler

Katılımcılar	Katılımcı 1	Katılımcı 2	Katılımcı 3	Katılımcı 4	Katılımcı 5	Katılımcı 6	Katılımcı 7
Yaş	43	30	42	39	21	45	19
Cinsiyet	Kadın	Kadın	Erkek	Erkek	Erkek	Erkek	Erkek
Öğrenim Durumu	İlkokul	Ortaokul	İlkokul	Ortaokul	Ortaokul	İlkokul	İlkokul
Medeni Durum	Bekâr	Bekâr	Evli	Evli	Bekâr	Bekâr	Bekâr
Çocuk Sayısı	3	2	4	2	Yok	Yok	Yok
İş Durumu	Çalışmıyor	Çalışmıyor	Çalışmıyor	Çalışmıyor	Çalışmıyor	Çalışmıyor	Çalışmıyor
Aylık Gelir	Yok	Yok	Mevcut birikim	2.000 TL	Yok	Mevcut birikim	Yok
Başka Gelir Durumu	Aile desteği	Aile desteği	Sosyal yardım	Sosyal yardım	Aile desteği	Geliri olmayan	Aile desteği
Alkol-Madde Kullanımı	Alkol/ madde kullanmamış	Alkol/madde kullanmış	Alkol/madde kullanmamış	Alkol/madde kullanmış	Alkol/madde kullanmamış	Alkol/madde kullanmış	Alkol/madde kullanmamış
Ailede Alkol-Madde Kullanımı	Alkol/madde kullanan yok	Alkol/madde kullanan yok	Alkol/madde kullanan yok	Alkol/madde kullanan var (baba,anne,kard eş,kuzen vb)	Alkol/madde kullanan yok	Alkol/madde kullanan var (baba,anne,kard eş,kuzen vb)	Alkol/madde kullanan yok
Ailede Sabıka Durumu	Sabıkası olan yok	Sabıkası olan var(baba,kardeş ,dayı,kuzen vb)	Sabıkası olan var(baba,kardeş ,dayı,kuzen vb)	Sabıkası olan var(baba,kardeş ,dayı,kuzen vb)	Sabıkası olan yok	Sabıkası olan yok	Sabıkası olan yok

Katılımcı 16	Katılımcı 15	Katılımcı 14	Katılımcı 13	Katılımcı 12	Katılımcı 11	Katılımcı 10	Katılımcı 9	Katılımcı 8
23	24	25	34	27	47	45	22	23
Erkek	Erkek	Erkek	Erkek	Erkek	Kadın	Erkek	Erkek	Erkek
Ortaokul	İlkokul	Ortaokul	İlkokul	Ortaokul	Lise	İlkokul	Lise	Ortaokul
Bekâr	Bekâr	Bekâr	Bekâr	Bekâr	Bekâr	Bekâr	Bekâr	Bekâr
Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	4	2	Yok	Yok
Çalışmıyor	Çalışmıyor	Çalışmıyor	Yufkacı	Çalışmıyor	Çalışmıyor	Boya-dekorasyon	Çalışmıyor	Çalışmıyor
Yok	Yok	Yok	1.500 TL	Yok	Yok	Düzensiz gelir	Yok	Yok
Aile desteği	Aile desteği	Aile desteği	Geliri olmayan	Geliri olmayan	Aile desteği	Geliri olmayan	Aile desteği	Aile desteği
Alkol/madde kullanmamış	Alkol/madde kullanmamış	Alkol/madde kullanmamış	Alkol/madde kullanmamış	Alkol/madde kullanmamış	Alkol/madde kullanmamış	Alkol/madde kullanmamış	Alkol/madde kullanmamış	Alkol/madde kullanmamış
Alkol/madde kullanan yok	Alkol/madde kullanan var (baba,anne,kardeş,kuzen vb)	Alkol/madde kullanan yok	Alkol/madde kullanan yok	Alkol/madde kullanan yok	Alkol/madde kullanan yok	Alkol/madde kullanan yok	Alkol/madde kullanan var (baba,anne,kardeş,kuzen vb)	Alkol/madde kullanan yok
Sabıkası olan var(baba,kardeş,eş,dayı,kuzen vb)	Sabıkası olan yok	Sabıkası olan yok	Sabıkası olan yok	Sabıkası olan yok	Sabıkası olan yok	Sabıkası olan var(baba,kardeş,dayı,kuzen vb)	Sabıkası olan var(baba,kardeş,dayı,kuzen vb)	Sabıkası olan yok

Katılımcı 25	Katılımcı 24	Katılımcı 23	Katılımcı 22	Katılımcı 21	Katılımcı 20	Katılımcı 19	Katılımcı 18	Katılımcı 17
54	25	30	34	42	28	22	60	42
Erkek	Erkek	Erkek	Erkek	Erkek	Erkek	Erkek	Erkek	Erkek
Ön lisans	Ortaokul	Lise	Lise	Yüksek lisans	Ortaokul	Ortaokul	İlkokul	İlkokul
Evli	Bekâr	Bekâr	Bekâr	Bekâr	Bekâr	Bekâr	Bekâr	Bekâr
2	Yok	Yok	Yok	2	Yok	Yok	Yok	Yok
Emekli	Çalışmıyor	Çalışmıyor	Çalışmıyor	Otel işletmeciliği	Çalışmıyor	Çalışmıyor	Hurdacılık	Çalışmıyor
3.000 TL	Yok	Yok	Yok	10.000 TL	Yok	Gayri meşru	600	Yok
Aile desteği	Aile desteği	Geliri olmayan	Geliri olmayan	Aile desteği	Aile desteği	Geliri olmayan	Geliri olmayan	Aile desteği
Alkol/madde kullanmamış	Alkol/madde kullanmamış	Alkol/madde kullanmamış	Alkol/madde kullanmamış	Alkol/madde kullanmamış	Alkol/madde kullanmamış	Alkol/madde kullanmamış	Alkol/madde kullanmamış	Alkol/madde kullanmamış
Alkol/madde kullanılan yok	Alkol/madde kullanılan var (baba,anne,kardeş,kuzen vb)	Alkol/madde kullanılan yok	Alkol/madde kullanılan yok	Alkol/madde kullanılan yok	Alkol/madde kullanılan yok	Alkol/madde kullanılan var (baba,anne,kardeş,kuzen vb)	Alkol/madde kullanılan var (baba,anne,kardeş,kuzen vb)	Alkol/madde kullanılan var (baba,anne,kardeş,kuzen vb)
Sabıkası olan yok	Sabıkası olan var(baba,kardeş,dayı,kuzen vb)	Sabıkası olan yok	Sabıkası olan yok	Sabıkası olan yok	Sabıkası olan yok	Sabıkası olan var(baba,kardeş,dayı,kuzen vb)	Sabıkası olan yok	Sabıkası olan yok

Katılımcı 34	Katılımcı 33	Katılımcı 32	Katılımcı 31	Katılımcı 30	Katılımcı 29	Katılımcı 28	Katılımcı 27	Katılımcı 26
22	25	40	29	37	30	59	30	34
Erkek	Erkek	Erkek	Erkek	Erkek	Erkek	Erkek	Erkek	Erkek
Ortaokul	Ortaokul	Lise	Lisans	Ortaokul	Ortaokul	İlkokul	Lise	Ortaokul
Bekâr	Bekâr	Evlî	Evlî	Bekâr	Bekâr	Evlî	Bekâr	Evlî
Yok	Yok	2	1	Yok	Yok	3	Yok	1
Gece klübünde	Çalışmıyor	Çalışmıyor	Çalışmıyor	Çalışmıyor	Çalışmıyor	Çalışmıyor	Çalışmıyor	Çalışmıyor
5.000 -6.000 TL	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
Geliri olmayan	Aile desteği	Geliri olmayan	Sosyal yardım	Aile desteği	Aile desteği	Sosyal yardım	Aile desteği	Sosyal yardım
Alkol/madde kullanmamış	Alkol/madde kullanmamış	Alkol/madde kullanmamış	Alkol/madde kullanmamış	Alkol/madde kullanmamış	Alkol/madde kullanmamış	Alkol/madde kullanmamış	Alkol/madde kullanmamış	Alkol/madde kullanmamış
Alkol/madde kullanan yok	Alkol/madde kullanan yok	Alkol/madde kullanan yok	Alkol/madde kullanan yok	Alkol/madde kullanan yok	Alkol/madde kullanan yok	Alkol/madde kullanan var (baba,anne,kardeş,kuzen vb)	Alkol/madde kullanan yok	Alkol/madde kullanan yok
Sabıkası olan yok	Sabıkası olan var(baba,kardeş,dayı,kuzen vb)	Sabıkası olan yok	Sabıkası olan yok	Sabıkası olan yok	Sabıkası olan yok	Sabıkası olan var(baba,kardeş,dayı,kuzen vb)	Sabıkası olan yok	Sabıkası olan var(baba,kardeş,dayı,kuzen vb)

Katılımcı 43	Katılımcı 42	Katılımcı 41	Katılımcı 40	Katılımcı 39	Katılımcı 38	Katılımcı 37	Katılımcı 36	Katılımcı 35
25	29	30	55	45	24	25	21	30
Erkek	Erkek	Erkek	Erkek	Erkek	Erkek	Erkek	Erkek	Erkek
Okuma-yazma yok	Ortaokul	Lise	Lise	Lise	Ortaokul	İlkokul	Ortaokul	Ortaokul
Evli	Bekâr	Bekâr	Bekâr	Evli	Bekâr	Bekâr	Bekâr	Evli
2	2	Yok	Yok	3	Yok	Yok	Yok	1
Çöp toplama	Çalışmıyor	Çalışıyor	Çalışmıyor	Çalışmıyor	Çalışmıyor	Çalışmıyor	Pazarcılık	Çalışmıyor
900 TL	Yok	3.000 TL	Yok	Yok	Yok	Yok	Düzenli gelir yok	Yok
Geliri olmayan	Aile desteği	Geliri olmayan	Aile desteği	Aile desteği	Aile desteği	Geliri olmayan	Aile desteği	Geliri olmayan
Alkol/madde kullanmamış	Alkol/madde kullanmamış	Alkol/madde kullanmamış	Alkol/madde kullanmamış	Alkol/madde kullanmamış	Alkol/madde kullanmamış	Alkol/madde kullanmamış	Alkol/madde kullanmamış	Alkol/madde kullanmamış
Alkol/madde kullanan var (baba,anne,kardeş,kuzen vb)	Alkol/madde kullanan var (baba,anne,kardeş,kuzen vb)	Alkol/madde kullanan var (baba,anne,kardeş,kuzen vb)	Alkol/madde kullanan var (baba,anne,kardeş,kuzen vb)	Alkol/madde kullanan var (baba,anne,kardeş,kuzen vb)	Alkol/madde kullanan var (baba,anne,kardeş,kuzen vb)	Alkol/madde kullanan yok	Alkol/madde kullanan yok	Alkol/madde kullanan yok
Sabıkası olan var(baba,kard eş,dayı,kuzen vb)	Sabıkası olan var(baba,kard eş,dayı,kuzen vb)	Sabıkası olan var(baba,kard eş,dayı,kuzen vb)	Sabıkası olan yok	Sabıkası olan var(baba,kard eş,dayı,kuzen vb)	Sabıkası olan var(baba,kard eş,dayı,kuzen vb)	Sabıkası olan var(baba,kard eş,dayı,kuzen vb)	Sabıkası olan yok	Sabıkası olan yok

Katılımcı 50	Katılımcı 49	Katılımcı 48	Katılımcı 47	Katılımcı 46	Katılımcı 45	Katılımcı 44
19	30	24	26	24	29	34
Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Erkek	Erkek	Erkek
Ortaokul	Lise	Ortaokul	Ortaokul	Lise	Lise	İlkokul
Bekâr	Bekâr	Bekâr	Bekâr	Bekâr	Evli	Bekâr
Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	1	Yok
Çalışmıyor	Çalışmıyor	Çalışmıyor	Çalışmıyor	Çalışmıyor	Çalışmıyor	Çalışmıyor
Yetim aylığı	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
Aile desteği	Aile desteği	Aile desteği	Geliri olmayan	Geliri olmayan	Aile desteği	Aile desteği
Alkol/madde kullanmış	Alkol/madde kullanmamış	Alkol/madde kullanmamış	Alkol/madde kullanmamış	Alkol/madde kullanmamış	Alkol/madde kullanmamış	Alkol/madde kullanmamış
Alkol/madde kullanan var (baba,anne,kardeş,kuzen vb)	Alkol/madde kullanan yok	Alkol/madde kullanan yok	Alkol/madde kullanan yok	Alkol/madde kullanan yok	Alkol/madde kullanan yok	Alkol/madde kullanan var (baba,anne,kardeş,kuzen vb)
Sabıkası olan var(baba,kardeş,dayı,kuzen vb)	Sabıkası olan var(baba,kardeş,dayı,kuzen vb)	Sabıkası olan yok	Sabıkası olan yok	Sabıkası olan yok	Sabıkası olan yok	Sabıkası olan yok

KAYNAKÇA

- Adak, N. (2018). *Sosyal Problemler Sosyolojisi: Dünyadan ve Türkiye'den Örnekler*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Akın, M. H.(2011). *Toplumsallaşma Sözlüğü*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Altuntop, S. (2012). Suça Bakışta Kontrol Yaklaşımı ve Kontrol Teorileri, *Kriminoloji Dergisi*. 4(2):1-15
- Ataç, S. (2004), *Probasyon müessesesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Ataç, S. ve Nursal, N. (2006). *Denetimli Serbestlik ve Yardım Sistemi (Probation)*. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Atalay, O. (2015, Aralık). Ceza Hukukunda İnfaz Hukukunun Yeri ve Denetimli Serbestlik. D. Özyörük (Ed.). *Türkiye'de Denetimli Serbestlik 10.Uluslararası Sempozyumu Bildiri Kitabı, Uluslararası Yaklaşımlar*. İstanbul: Artpub Medya, 8-12
- Avcı, M. (2009). *Çocuk Suçluluğunun Toplumsal Nedenleri*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Aydın, Y. (2013). Osmanlı Devleti'nde Hukuk Devletinin Gelişim Süreci. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 6(24):380-413
- Bal, H. (2016). *Suç Sosyolojisi*. İstanbul: Sentez Yayıncılık.
- Beccaria, C. (2016). *Suçlar ve Cezalar Hakkında*. (S. Selçuk, Çev.), Ankara: İmge Yayınevi.
- Becker, S. H., (2017). *Hariciler (Outsiders): Bir Sapkınlık Sosyolojisi Çalışması*. Ankara: Heretik Yayınları.
- Bernburg, J.G. & Krohn, M. D & Rivera, C. J, (2008). Official Labelling, Criminal Embeddedness and Subsequent Delinquency. In R. D. Crutchfield, C. E. Kubrin (Eds.), *Crime Readings*, United Kingdom: Sage Publications, 281-288.
- Browne, K. (2015). *Sosyolojiye Giriş*, (İ. Kaya, Çev.). Ankara: Say Yayınları.

- Burakgazi, M.(2017). *Hükümlülerin topluma kazandırılmasında denetimli serbestliğin işlevselliği; Bingöl ili*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bingöl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bingöl.
- Canay, A.D.H.(2015). *Kadın Suçluluğu*. İstanbul: Legal Yayıncılık.
- Cankurtaran, S. Demez, G. Ertan, C. Kart, E ve Timurturkan, M. (2015). “Denetimli Serbestlik Uygulamasının Toplumsal Bütünleşmeye Etkisi”. D. Özyörük (Ed.). *Türkiye’de Denetimli Serbestlik 10.Uluslararası Sempozyumu Bildiri Kitabı, Uluslararası Yaklaşımlar*. İstanbul:Artpub Medya, 463-475.
- Cihan, E., Cankurt, E. ve Kitapçioğlu, T. (2016). Denetimli Serbestlik. *Beykent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 2(3):51-57.
- Çiftcioğlu, T. C. (2015). Onarıcı Adalet Sistemine Dair Genel Bir İnceleme. *Fasikül Hukuk Dergisi*. 7(66):38-49.
- Çolak, H. ve Altun, U. (2006). Denetimli Serbestlik Kavramının Yaptırım Teorisi ve Penolojik Bakımdan Tahlili İle Pozitif Hukukumuzdaki Düzenlemeler. *Adalet Dergisi*. 25.
- Çolak, H. Ve Altun, U. (2008). Tarihi ve Kronolojik Perspektifte Ceza İnfaz Kurumları. *Adalet Dergisi*. 31
- Çoştı Y. (2009). Toplumsallaşma Kavramı Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*. 9(3):117-140
- Demirbaş, T., (2014). *Kriminoloji*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Demirbaş, T., (2015). *İnfaz Hukuku: Özellikle Cezaevlerinin Tarihçesi, Uluslararası Belgelerle Karşılaştırmalı Olarak Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların İnfazı ve Ceza İnfaz Kurumlarının İdaresi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Doğan, K. F. (2013). Ceza İnfaz Hukukunda Güncel Gelişmeler: Denetimli Serbestlik Tedbiri Uygulanarak Hapis Cezasının İnfazı-Hapis Cezasının İnfazının Ertelenmesi-İzinler-Eş Ziyareti. *Ceza Hukuku Dergisi*. 8(23):53-70
- Downes, D & Rock, P. (2007). *Understanding Deviance*. New York: Oxford Universty Press.

- Dönmezer, S. ve Erman, S.(1987). *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Durkheim, E.(2013). *İntihar*. (Z. İlkelen, Çev.) İstanbul: Pozitif Yayınları.
- Durkheim, E.(2014). *Toplumsal İş Bölümü*. (Ö. Ozankaya, Çev.) İstanbul: Cem Yayınevi.
- Erbas, C.(1996). Tarihi Gelişim İçinde Gözetimle Erteleme (Denetimli Serbestlik Sursis Avec Mise A Lepreuve) ve Fransa'daki Uygulaması ile Konuya İlişkin Türk Ceza Kanunu ve Öntasarı Metinleri I. *Yargıtay Dergisi*. 22(1-2): 18-51.
- Erkal, E. M., Baloğlu, B. ve Baloğlu F. (2017). *Ansiklopedik Sosyoloji Sözlüğü(Kavramlar)*. İstanbul: Der Kitabevi.
- Evcim, H. (2011). *Sosyolojik açıdan Afyonkarahisar ilinde suç ve suçluluk: Yaralama ve cinayet suçları*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Fichter, H.J. (2012). *Sosyoloji Nedir*. (N. Çelebi Çev.) Ankara: Anı Yayıncılık.
- Foucault, M.(2019). *Hapishanenin Doğuşu*. (M.A. Kılıçbay, Çev.) Ankara: İmge Kitabevi
- Genç, Y.(2015). “Denetimli Serbestliğin Yararlanıcılar Üzerindeki Psiko-Sosyal Etkileri.” D. Özyörük (Ed.). *Türkiye’de Denetimli Serbestlik 10.Uluslararası Sempozyumu Bildiri Kitabı, Uluslararası Yaklaşımlar*. İstanbul: Artpub Medya, 476-488.
- Giddens, A. (2008). *Sosyoloji*. (C. Güzel Çev.). İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Goffman, E. (2018). *Damga: Örselenmiş Kimliğin İdare Edilişi Üzerine Notlar*. Ankara: Heretik Yayınları.
- Gönen, Ç. A.(2015). *Öldürme suçu işlemiş kadın ve erkek hükümlülerde suç motivasyonu ve suça etki eden faktörler*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi, Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul.
- Göver, İ. H. Ve Şenol, D.(2017). Toplumsal Bir Olgu Olarak Suç- Sosyolojik Bir Analiz. *Journal of Current Researches on Social Sciences*. 7(2):191-208.
- Güçlü, İ. ve Akbaş, H. (2016). *Suç Sosyolojisi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

- Hagan, E.F., (2010). *Crime Types and Criminals*. USA: Sage Publications.
- Hagan, E.F., (2011). *Indroduction to Criminology: Theories, Methods and Criminal Behavior*. USA: Sage Publications.
- Helfgott, B. J., (2008). *Criminal Behavior: Theories, Typologies and Criminal Justice*. USA: Sage Publications.
- Işık, E. (2015). Türkiye’de Denetimli Serbestlik Uygulamaları. D. Özyörük (Ed.). *Türkiye’de Denetimli Serbestlik 10.Uluslararası Sempozyumu Bildiri Kitabı, Uluslararası Yaklaşımlar*. İstanbul: Artpub Medya, 3-7.
- Işıқтаş, Y. Ve Koloş, U. (2017). *Hukuk Sosyolojisi*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- İçli, T.(1993). *Türkiye’de Suçlular: Sosyal Kültürel ve Ekonomik Özellikleri*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- İçli, T.(2007). *Kriminoloji*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- İçli, T.(2012). Toplum, Sosyal Düzen ve Sosyal Düzensizlik. İ. Sezal (Ed.). *Sosyolojiye Giriş*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Kale, M.(2009). *Türkiye’de denetimli serbestlik sistemi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Kamer, V. K.(2007). *Denetimli Serbestlik Kararlarının İnfazı*. Ankara:Adalet Yayınevi.
- Kızılcılık, S. (1994). *Sosyoloji Teorileri 2.*, Konya: Yunus Emre Matbaacılık.
- Kızmaz, Z. (2006). *Cezaevi Müdavimleri (İnatçı Suçlular)*. Ankara:Orion Yayınevi.
- Kızmaz, Z.(2005). Sosyolojik Suç Kuramlarının Suç Olgusunu Açıklama Potansiyelleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 29(2):149-174.
- Korkmaz, A, ve Kocadaş, B.(2015). *Toplumsal Sapma, Sapmanın Teorik Temelleri*. İstanbul: Doğu Kütüphanesi Yayınları.
- Koştaş, M.(1999). Sosyalleşme (Socialisation). *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 29: 329-334.

- Kula, S. ve Çakar, B. (2015). Maslow İhtiyaçlar Hiyerarşisi Bağlamında Toplumda Bireylerin Güvenlik Algısı ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişki. *Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 6(12):191-210.
- Marshall, G.(2005). *Sosyoloji Sözlüğü*. (O. Akınhay ve D. Kömürcü, çev.). Ankara:Bilim ve Sanat Yayınları.
- Muş, E. (2016). *Kriminoloji: Suç Teorileri ve Uygulamalar*. Ankara: Karınca Yayınları.
- Okumuş, E. (2014). Din ve Sosyalleşme. *Turkish Studies*. 9(11): 429-454.
- Ögel K., Koç, C., Aksoy A., (2011).*Sigara, Alkol ve Madde Bağımlılığı Tedavi Programı (SAMBA)*. İstanbul:Yeniden Yayınları.
- Önder, A, (1963). *Ceza Hukukunda Tecil ve Benzeri Müesseseler*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Öter, A. (2005). *Çocuk Suçluluğunun Toplumsal Nedenleri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Özkalp, E. (2015). *Sosyolojiye Giriş*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Özkalp, E.(2007). *Sosyolojiye Giriş*. Bursa: Ekin Kitabevi.
- Park, E. R. ve Burgess, W. E.(2016). *Şehir: Kent Ortamındaki İnsan Davranışlarının Araştırılması Üzerine Öneriler*. (P. K. Kayagil, çev.), Ankara: Heretik Yayınları.
- Poloma, M. M.(2012). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*. (Erbaş, H. Çev.), Ankara: Palme Yayıncılık.
- Ritzer, G. ve Stephisky J. (2013). *Sosyoloji Kuramları* (H. Hülür, çev.), Ankara: Deki Yayınevi.
- Sayın, Ö. (1985). *Sosyolojiye Giriş*. İzmir: Erdem Kitabevi
- Serter, G. (2013). Şikago Okulu Kent Kuramı: Kentsel Ekolojik Kuram. *Planlama Dergisi*. 23(2):67-76.
- Shaefer, T. R. (2013). *Sosyoloji*. (S. Çoşar, çev.), Ankara: Palme Yayıncılık.
- Sokullu, A. F. (2016). *Kriminoloji*. İstanbul: Beta Basım.

- Sokullu, A. F.(2000). Hürriyeti Bağlayıcı Cezalar ve Alternatifleri. 21.yy'a Girerken Cezaların İnfazı Sempozyumu. Ankara
- Soyaslan, D.(2003). *Kriminoloji(Suç ve Ceza Bilimleri)*. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Sutherland, H. E.(1939). *Principles of Criminology*. USA: J.B. Lippincott Company.
- Tatlıcan, Ü.(2011). *Sosyoloji ve Sosyal Teori Yazıları*, İstanbul: Sentez Yayıncılık.
- Tezcan, M. (2016). *Sosyolojiye Giriş*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Tierney, J.(2010). *Criminology; Theory and Context*. England: Pearson Education.
- Tibbets, S.G. & Hemmes, C. (2010). *Criminological Theory*, United Kingdom: Sage Publications.
- Tolan, B.(2005). *Sosyoloji*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Töngür, A. ve Çetintürk, E.(2018). Onarıcı Adalet Anlayışının Teorik Temelleri. *İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 17(2):7-26.
- Türkmen, M, (2015). *Rehabilite edici bir ceza infaz yönetimi olarak probation üzerine sosyolojik bir analiz*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Uluğtekin, S.(1991). *Hükümlü Çocuk ve Yeniden Toplumsallaşma*. Ankara: Bizim Büro Yayınları
- Yalçınkaya, N. M. (1981). *İngiliz Hukuku: Kaynakları, Kurumları ve Temel İlkeleriyle*. Ankara: Eroğlu Matbaası.
- Yavuz, H. A. (2011). *Ceza adalet sisteminde denetimli serbestlik*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yavuz, H. A. (2012). Denetimli Serbestliğin Türk Ceza Adalet Sistemindeki Tarihsel Gelişim Süreci. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*. 26(100):317-342.
- Yavuz, H. A. (2015, Aralık). Türkiye'de Denetimli Serbestlik Mümkün Müdür? Dünyü, Bugünü ve Yarınıyla Türk Ceza Adalet Sisteminde Denetimli Serbestlik. D. Özyörük (Ed.). *Türkiye'de Denetimli Serbestlik 10.Uluslararası Sempozyumu Bildiri Kitabı, Uluslararası Yaklaşımlar*. İstanbul: Artpub Medya, 15-23.

- Yavuz, H.A., (2018). *Ceza İnfaz Sistemi ve Denetimli Serbestlik*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yetkin, A. (2013). Osmanlı Devleti'nde Hukuk Devletinin Gelişim Süreci. *Uluslararası Sosyal Araştırma Dergisi*. 6(204):380-413.
- T.C. Adalet Bakanlığı (2013). *Hayat İçin Değişim Programı, Uygulayıcı El Kitabı*. Ankara: Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı Yayınları.
- T.C. Adalet Bakanlığı (2013). *Öfke Kontrol Programı, Uygulayıcı El Kitabı*. Ankara: Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı Yayınları.
- T.C. Adalet Bakanlığı (2016). *Denetimli Serbestlik Müdürlükleri İnfaz Bürosu Uygulayıcı Kılavuzu*. Ankara: Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı Yayınları.
- T.C. Adalet Bakanlığı (2017). *Denetimli Serbestlik Müdürlükleri Değerlendirme ve Planlama Bürosu Uygulayıcı Kılavuzu*. Ankara: Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı Yayınları.

İnternet Kaynakları

- Augustus, J. Erişim adresi: <https://law.jrank.org/pages/4568/Augustus-John.html> erişim tarihi: 22.05.2019
- Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ile Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu (1/588) (Erişim adresi: <http://www2.tbmm.gov.tr/d22/1/1-0593.pdf>). Erişim tarihi: 26.4.2019
- Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, *T.C Resmi Gazete*, 25685, 13 Aralık 2004. Erişim tarihi: 02.03.2019
- Ceza Muhakemesi Kanunu, *T.C Resmi Gazete*, 25673, 4 Aralık 2004. Erişim tarihi: 02.03.2019

- Clarke, S. (2010) Suç ve Ceza Adaletinde Eğilimler, (Erişim adresi: http://www.umut.org.tr/UserFiles/Files/Document/document_b8a3134645264db8a4af4a996b02fa4b.pdf). Erişim tarihi:18.05.2019
- Çocuk Koruma Kanunu, *T.C Resmi Gazete*, 25876, 3 Temmuz 2005. Erişim tarihi: 02.03.2019
- Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı (<http://www.cte-ds.adalet.gov.tr/>). Erişim tarihi: 10.02.2019
- Denetimli Serbestlik Hizmetleri Kanunu, *T.C Resmi Gazete*, 25881, 3 Temmuz 2005. Erişim tarihi: 10.02.2019
- Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği, *T.C Resmi Gazete*, 5 Mart 2013. Erişim tarihi: 10.02.2019
- Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanunu Tasarısı ile Avrupa Birliği Uyum ve Adalet Komisyonları Raporları (1/992). (Erişim adresi: <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss953m.htm>) Erişim tarihi: 26.04.2019
- Organize Suçlar ve Kaçakçılıkla Mücadele 2016 Raporu, (2017).(Erişim adresi: <http://www.kom.pol.tr/Documents/Raporlar/2016.pdf>). Erişim tarihi: 05.01.2019
- 671 Sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Kurum Ve Kuruluşlara İlişkin Düzenleme Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, *T.C Resmi Gazete*, 29804,17 Ağustos 2016. (Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/08/20160817-18..htm>). Erişim tarihi: 26.04.2019
- Türk Ceza Kanunu, *T.C Resmi Gazete*, 25611, 26 Eylül 2004. Erişim tarihi: 02.03.2019
- Türk Dil Kurumu Sözlüğü, Erişim adresi: www.tdk.gov.tr . Erişim tarihi: 12.03.2019
- Umut Vakfı (2018), Türkiye Silahlı Şiddet Haritası, (Erişim adresi: <http://www.umut.org.tr/umut-vakfi-turkiye-silahlı-siddet-haritasi-2018/>) (Erişim tarihi: 19.05.2019)

Waller,J. T. (2003): The Effectiveness of Probation in West Virginia: A Study Examining The Practices And Views Of Probation Officers In West Virginia, (Yüksek lisans tezi, Marshall Üniversitesi, ABD). Erişim adresi: (<https://gradebuddy.com/doc/2209124/the-study-of-effectiveness-of-probation-in-west-virginia?full=1>) Erişim tarihi: 20.01.2019.

DİZİN

-C-

Ceza, v, xii, 10, 11, 15, 47, 64, 65, 66,
67, 68, 69, 71, 76, 81, 85, 86, 88, 89,
97, 107, 110, 129, 136, 137, 138,
140, 141, 142, 143, 144

-D-

Denetimli Serbestlik, iii, iv, v, ix, xi, xii,
46, 51, 62, 67, 68, 70, 71, 72, 73, 75,
76, 79, 80, 81, 82, 83, 87, 88, 89, 90,
93, 125, 128, 136, 137, 138, 139,
142, 143
Denetimli Serbestlik Kararları, ix, 81,
139

-H-

Hükümlü, 87, 90, 103, 117, 141

-K-

Kamu Hizmeti, x, 116

-O-

Onarıcı Adalet, 137, 141

-S-

Sapkın, 9, 40, 47

Sapma, v, 8, 35, 140

Sosyal Uyum, iii, vi, ix, 46, 125, 128

Sosyalleşme, viii, 44, 46, 126, 140

Suç, iii, v, viii, x, 1, 4, 5, 11, 14, 19, 20,
22, 25, 26, 28, 50, 99, 102, 107, 125,
128, 136, 139, 140, 141, 143

Suç Sosyolojisi, iii, vi, 128, 136, 139

Suç Teorileri, viii, 19, 20, 22, 140

-T-

Toplumsal Etiketlenme, x, 104

Toplumsallaşma, v, 46, 136, 137, 141

